

„Bērna mājas” metodoloģija

Ziņojums par aprobācijas rezultātiem

Saskaņā ar Līgumu

par starpdisciplināra sadarbības modeļa "Bērna māja" darbam ar seksuālā vardarbībā cietušajiem bērniem izveidi un aprobāciju Rīgā un Rīgas reģionā pilotprojekta ietvaros

Pasūtītāja līguma Nr.4.2-6/61-17

Izpildītāja līguma Nr. D-012/2017

Pasūtītājs: Tiesu Administrācija

Adrese: Antonijas iela 6, Rīga, LV-1010

Izpildītājs: Nodibinājums "Centrs Dardedze",

adrese: Cieceres iela 3A, Rīga, LV-1002

Rīgā, 2017

Satura rādītājs

Nodaļas nosaukums	Lpp
Telpu iekārtojums	3-5
Aprobācijas kvantitatīvie rādītāji	6-10
Aprobācijas kvalitatīvie rādītāji	11-24
Bērna mājas metodoloģijas izvērtējuma tabula	25-74
Rekomendācijas	75-83
Pielikums Nr. 1 Sadarbības memorands	
Pielikums Nr.2 Soli pa solim: Kriminālprocesā iesaistītā bērna nopratināšana (NICHD protokols)	
Pielikums Nr.3 Ekspertu padomes materiāli (parakstu lapas, prezentācijas)	
Pielikums Nr.4 “Centra Dardedze Bērnu tiesību aizsardzības protokols”	
Pielikums Nr.5 Manuālis darbam ar nopratināšanas ieraksta disku un programmu	
Pielikums Nr.7 Info buklets par Bērna māja bērnu vecākiem	
Pielikums Nr.8 Shematisks info zīmējums par Bērna māju “Pirms un Pēc”	

Bērna mājas pilotprojekta (pilotprojekta norises laiks 2017. gada aprīlis – decembris, turpmāk – **Projekts**) ietvaros ekspertu grupas vadībā tika izstrādāta modeļa „Bērna māja” metodoloģija, proti, dokuments, kas satur ieviešanas kritērijus, lai modelis varētu tikt izmantots Latvijā kā starpinstitucionālas sadarbības mehānisms darbā ar seksuālā vardarbībā cietušajiem bērniem. Metodoloģijas pamatā izmantoti Baltijas Jūras valstu padomes projektā “Promise Exchange. Promoting child-friendly multi-disciplinary and interagency services”. (“Promise Pieredzes apmaiņa. Veicinot bērnam draudzīgus, multidisciplinārus un starpinstitucionālus pakalpojumus”), izstrādātie 10 standarti, jeb kritēriji, Bērna mājas modeļa darbības nodrošināšanā. Šie kritēriji izstrādāti balstoties uz ANO, Eiropas Savienības un Eiropas Padomes normatīvajiem aktiem, kā arī vadoties no Lanzarotes komitejas rekomendācijām par Bērna mājas (BarnaHus) modeli kā labās prakses piemēru darbam ar cietušajiem bērniem. Pēc metodoloģijas izstrādes tika plānota metodoloģijas izmēģināšana (aprobācija), veicot ne mazāk kā 20 bērnu nopratināšanu centrā Dardedze.

Aprobācijas laikā Bērna mājā Centrā Dardedze Rīgā, Cieceres ielā 3a, nopratināti 22 bērni(n=22). Aprobācija uzsākta 2017. gada 1. jūlijā un pabeigta 15. decembrī. Pēc Valsts policijas lūguma veikta 4 bērnu nopratināšana jau maijā un jūnijā, un, lai sasniegtu plānotos rezultātīvos rādītājus un objektīvāk izvērtētu metodoloģijas rezultātus, arī pirms aprobācijas periodā veiktās 4 nopratināšanas iekļautas šajā Ziņojumā.

Projekta ietvaros Bērna mājā veikta nopratināšana ar psihologa starpniecību, proti, Kriminālprocesa likuma 153. pantā noteiktajā kārtībā. Nopratināšanas veica kopumā 5 Centra Dardedze psihologi, vidēji, katrs 4 nopratināšanas.

Šī Ziņojuma mērķis ir atspoguļot aprobācijas kvantitatīvos un analizēt kvalitatīvos rādītājus. Analizējot aprobācijas rezultātus par pamatu ņemti metodoloģijā ietvertie 10 standarti un apraksts to plānotajai ieviešanai un tad sniegts skaidrojums par to vai aprobācijas rezultātā standartu ir izdevies ieviest vai nē. Ja standartu nav izdevies ieviest, vai izdevies ieviest daļēji, analizēti iespējamie normatīvie vai citi šķēršļi, kas uz šo brīdi liedz integrēt standartu Latvijas tiesību sistēmā. Ziņojumā identificētie šķēršļi kāda standarta ieviešanā un ieteikumi to novēršanā apkopoti metodoloģijas gala versijā.

Šajā Ziņojumā atspoguļotie dati iegūti no šādiem avotiem:

1. Nopratināšanu uzskaites žurnāls
2. Aptaujas anketas speciālistiem (izmeklētājiem un prokuroriem)
3. Aptaujas anketas speciālistiem (advokātiem)
4. Aptaujas anketas bērna likumiskajiem pārstāvjiem – vecākiem vai aizbildņiem
5. Aptaujas anketas bērna likumiskajiem pārstāvjiem – bāriņtiesas locekļiem
6. Aptaujas anketas bērniem
7. Psihologu viedokļu apkopojums

1. Telpu iekārtojums

Projekta laikā ar Labklājības ministrijas piešķirto finansējumu, labiekārtota nopratināšanas telpa, nomainīts tehniskais aprīkojums (Kamera, mikrofons, dators), kā arī uzstādīts projektors, ekrāns un skaņas aprīkojums novērošanas telpā. Tāpat iekārtota medicīnas apskates telpa un iegādāts speciālais aprīkojums.

Centrs Dardedze. Ārskats.

Nopratināšanas telpa

Novērošanas telpa

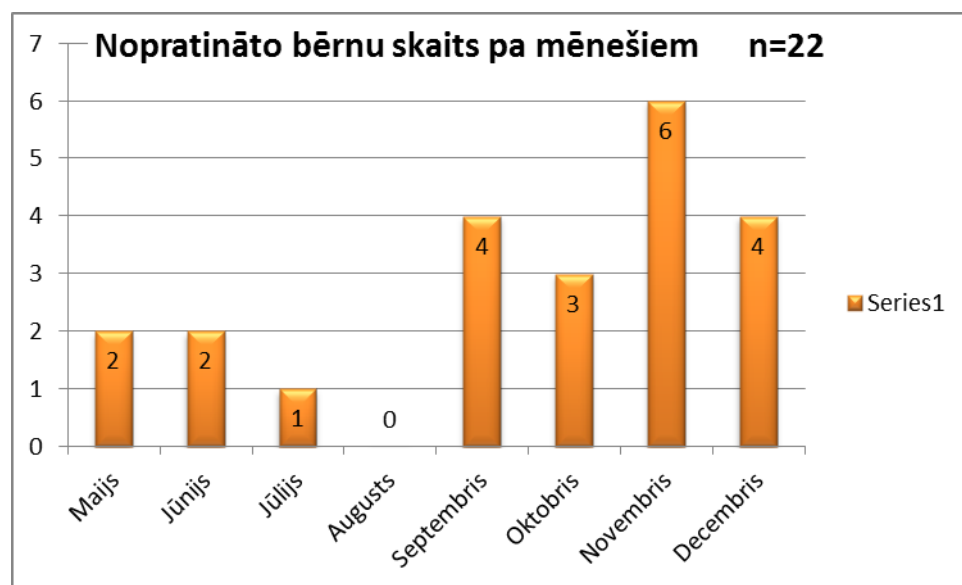

Medicīniskās apskates telpa

2. Aprobācijas kvantitatīvie rādītāji

Aprobācijas periodā Bērna mājā nopratināti 22 bērni vecuma no 4 – 16 gadiem. Visi bērni nonāca Bērna mājā ar Valsts policijas kontaktpersonas Galvenās Kriminālpolicijas pārvaldes Kriminālizmeklēšanas pārvaldes 3. nodaļas galvenās inspektora Daces Landmanes starpniecību un visos gadījumos bija uzsākts kriminālprocess. Turpmākajās tabulās apkopoti dati par Bērna mājā nopratināto bērnu vecumu

Tabula 1

Projekta ietvaros ņemot vērā Centra Dardedze cilvēkresursus kā arī telpas, ko iespējams izmantot Projekta vajadzībām, Valsts policijai tika nodrošināta viena diena nedēļā, kad iespējams pieteikt, iepļānot un veikt bērna nopratināšanu.

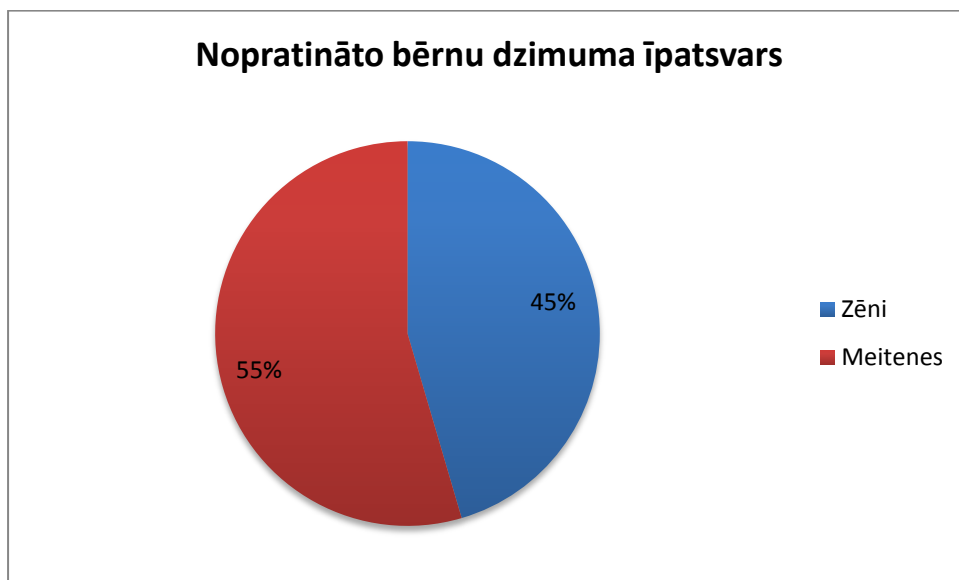
Valsts policija Projekta laikā norādīja, ka ar vienu nedēļā ir par maz, jo ja konkrētā diena ir aizņemta, uz nākamo nopratināšanu jāgaida nedēļa. Valsts policija arī norādīja, ka pakalpojumam būtu jābūt pieejamam nākamajā dienā, kad policija ir paziņojusi par šādu nepieciešamību. Viena diena nedēļā nenoliedzami ir par maz un plānojot pakalpojuma attīstību būtu nepieciešams nodrošināt biežāku Bērna mājas pieejamību, piemēram 2 vai 3 dienas nedēļā. Tomēr jāņem vērā arī tas, ka Bērna mājas modeļa pakalpojuma centrā ir nevis akūtie seksuālas vardarbības gadījumi, kad nepieciešama tūlītēja medicīniska iejaukšanās vai steidzamas operatīvās darbības (piemēram, aizturēšana), bet gan kvalitatīva plānveida bērna nopratināšanas organizēšana un tiesībsargājošo un sociālās jomas institūciju sadarbības (policija-sociālais dienests) veicināšana. Šis aspekts vairāk analizēts metodoloģijas izvērtējuma tabulā.

No aprobācijas datiem (Tabula 1) ir redzams, ka ne visi nopratināšanai pieejamie laiki (vidēji – 4 dienas mēnesi) ir tikuši izmantoti, kas var būt skaidrojams arī ar gadījumu skaitu policijā, kas nav iepriekš plānojams. Novembrī savukārt, saskaņojot laikus, nopratināšana veikta arī citās dienās.

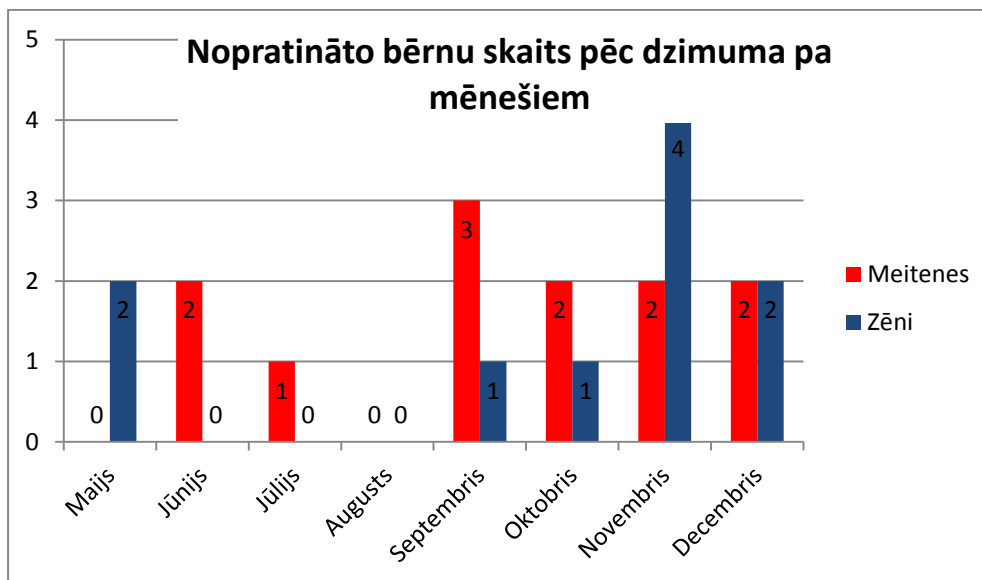
Nopratināto bērnu skaits pēc dzimuma ir līdzīgs – 10 zēni un 12 meitenes (Tabula 2). Tomēr no šiem datiem nav iespējams izdarīt secinājumus par dzimumnoziegumos cietušo dzimuma īpatsvaru, tā kā Bērna mājā Projekta laikā nopratināta tikai daļa no visiem

dzimumnozīgumos cietušajiem un lieciniekiem, kas nonākuši Valsts policijas redzeslokā, turklāt izlases kārtībā. Tabulā 3 redzams nopratināto bērnu skaits pēc dzimuma pa mēnešiem.

Tabula 2

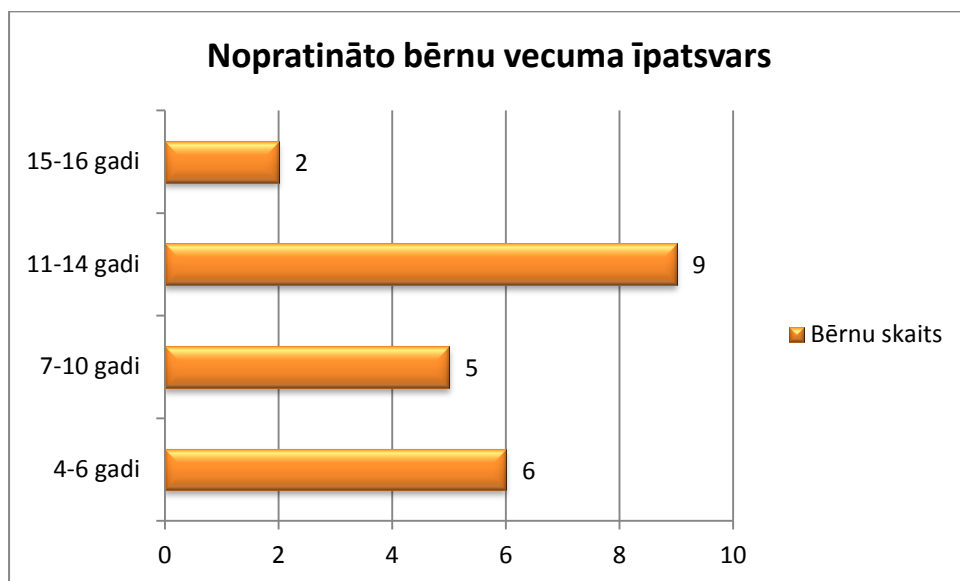

Tabula 3

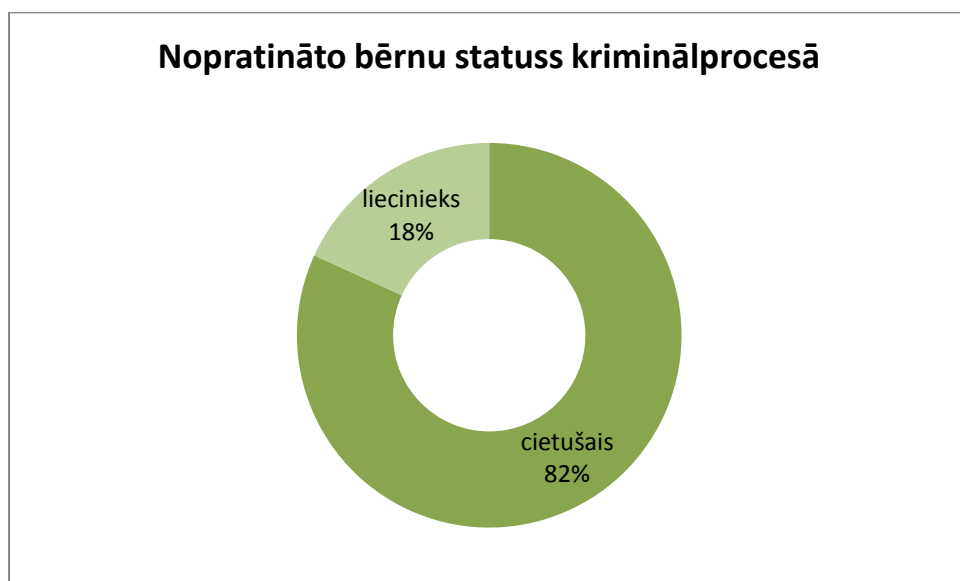
Nopratināto bērnu vecums ir no 4 līdz 16 gadiem. Visplašāk pārstāvētā vecuma grupa ir no 11 – 14 gadiem – kopā deviņi bērni (Tabula 4).

Tabula 4

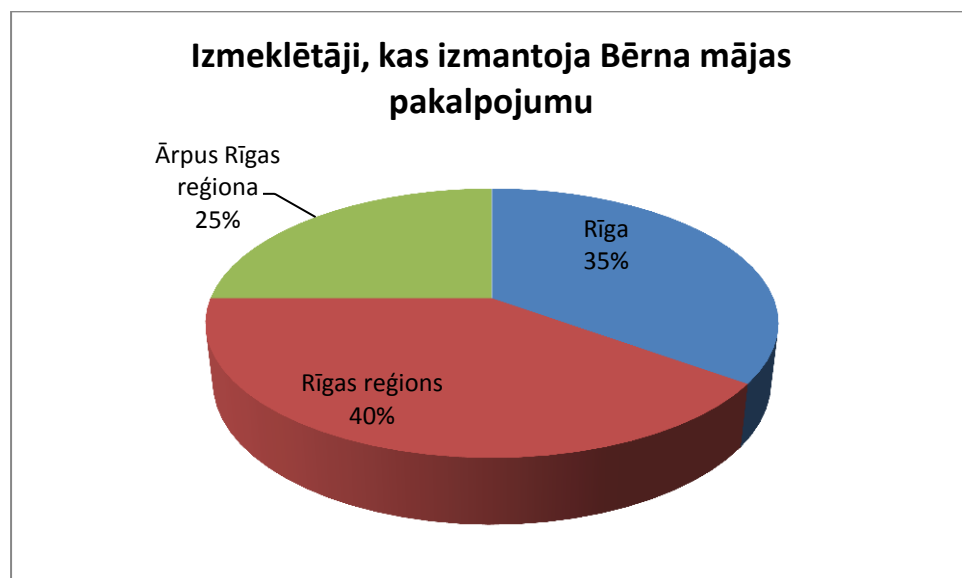
Lielākā daļa nopratināto bērnu kriminālprocesā bija cietušā statusā (Tabula 5), četri bērni tika nopratināti kā liecinieki, kas procentuāli atbilst 18% no nopratināto bērnu skaita.

Tabula 5

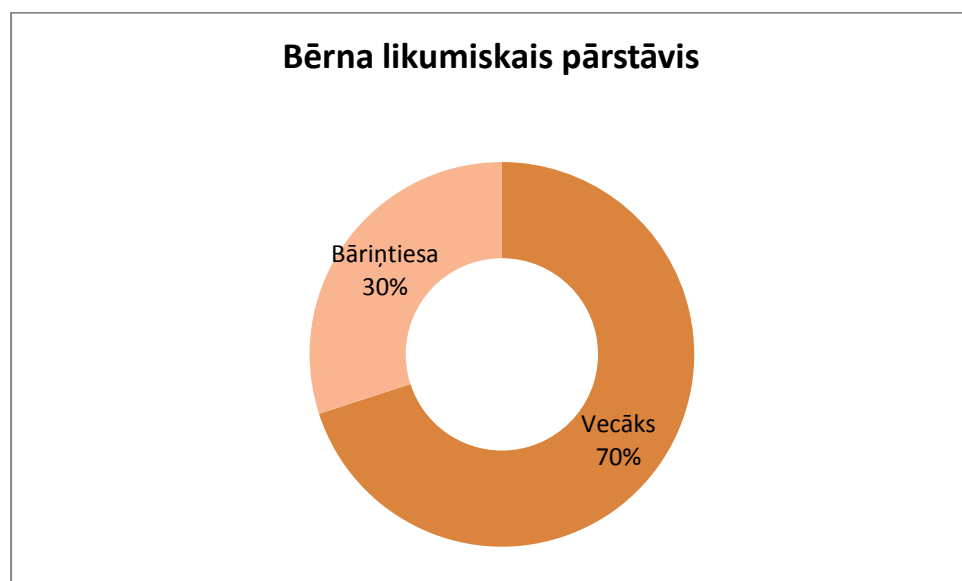
Projektā bija plānots izmēģināt Bērna mājas modeli sadarbībā ar Rīgas un Rīgas reģiona policijas nodaļām, tomēr dati (Tabula 6) parāda, ka Bērna mājas pakalpojumu aprobācijas laikā izmantoja arī citu reģionu pārvaldes. Šie dati tomēr ne vienmēr liecina par to, ka arī cietušais bērns brauca uz nopratināšanu no attālākas Latvijas vietas. Tā piemēram, gadījumā ar Kurzemes reģiona pārvaldes kriminālprocesu, kur izmeklētāja ieradās no Ventspils, cietušais bērns nopratināšanas veikšanas brīdī dzīvoja Rīgā.

Tabula 6

Attiecībā uz bērna likumisko pārstāvi, secināms, ka pārsvarā gadījumu bērnu pārstāvēja kāds no vecākiem vai vecvecāks. 30% gadījumu bērna likumisko pārstāvību realizēja bāriņtiesa (Tabula 7, nav iekļauti dati par pēdējām divām nopratināšanām 14.12.17.)

Tabula 7

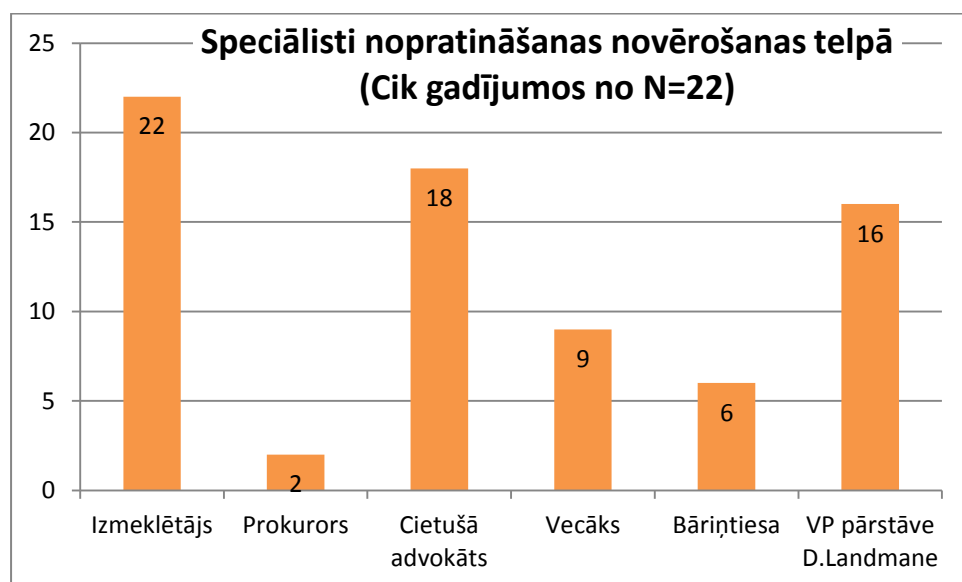
Attiecībā uz nopratināšanas ilgumu redzams, ka vidēji viena nopratināšana ilgusi pusotru stundu (Tabula 8). Nopratināšanas ilgums atkarīgs no bērna vecuma kā arī no noskaidrojamiem apstākļiem. Aptaujas anketās atsevišķi procesa virzītāji un cietušā bērna advokāti norādījuši uz nopratināšanas ilgumu, kas var nogurdināt bērnu un palielināt riskus, ka kāda būtiska informācija paliek nenoskaidrota. Norādījuši arī, ka būtu nepieciešams samazināt intervijas ievada daļu, kurā saskaņā ar NICHD protokolu psihologs veido kontaktu ar bērnu, vienojas par noteikumiem, pārbauda bērna atmiņas spējas caur neitrāla notikuma atstāstījumu no bērna puses, kā arī trenē bērna epizodisko atmiņu. Detalizētāk NICHD protokols un tā izmantošanas pamatojums analizēts metodoloģijas izvērtējuma tabulā.

Tabula 8

Bērna mājas modeļa centrā ir sadarbība dažādu institūciju starpā, lai pēc iespējas pasargātu cietušo bērnu no staigāšanas pa dažādām institūcijām un traumējošo notikumu atstāstīšanas dažādiem speciālistiem. Bērna mājā tādēļ ir vieta, kur cietušais bērns un viņa vecāki var satikt tos speciālistus, kuriem bērna stāsts ir jādzird izmeklēšanas nolūkā, gan tos, kam jāorganizē sociālās rehabilitācijas pakalpojums cietušajam un jāsniedz atbalsts bērna ģimenei. Plašāks skaidrojums par to, kādi speciālisti piedalījās sanāsmēs pirms nopratināšanas, kādi šķēršļi tika identificēti attiecībā uz sociālā dienesta iesaisti un prokuroru pieaicināšanu, sniegts metodoloģijas izvērtējumu tabulā. Tabula uzrāda dažādu speciālistu dalības biežumu nopratināšanas novērošanas procesā.

Tabula 9

Izmeklētājs, kā atbildīgā amatpersona par nopratināšanas veikšanu piedalījies 100% gadījumu, savukārt prokurors, kura piedalīšanās bija rekomendēta, bet nav obligāta saskaņā ar KPL regulējumu piedalījies nopratināšanā tikai divos gadījumos. Gadījumos, kad bērna vecāks vai aizbildnis nevar nodrošināt bērna tiesību un interešu pienācīgu pastāvību vai bērns

atrodas institūcijā, bērna likumisko pārstāvību realizē bāriņtiesa, kuras pārstāvis nopratināšanas procesā atrodas novērošanas telpā.

Ne visos gadījumos, kad bērna pārstāvību realizē vecāks, vecāks arī atrodas pratināšanas novērošanas telpā, jo saskaņā ar NICHD protokolā noteikto kārtību bērnam tiek vaicāts vai viņš vēlas, lai nopratināšanas gaitu dzird vecāks. Ja bērns to nevēlas, vecāks nopratināšanas laikā gaida uzgaidāmajā telpā. Šāda kārtība tiek praktizēta arī Islandē, kur vecāks netiek pieļauts pie nopratināšanas novērošanas, tajā piedalās tikai speciālisti. Vecākam pēc nopratināšanas no psihologa puses tiek sniegta informācija tādā apjomā, kas nepieciešama atbalsta nodrošināšanai bērnam. Latvijas situācijā, šobrīd, pat ja bērns izteicis vēlmi, lai vecāks nepiedalās nopratināšanas procesā, cietušā bērna vecāks ar bērna liecību var iepazīties pēc protokola sagatavošanas. Plašāk ieteikumi par KPL 152. un 153. panta piemērošanu attiecībā uz bērna izvēles tiesībām par vecāka piedalīšanos nopratināšanas procesā, apkopoti metodoloģijas gala versijā.

3. Aprobācijas kvalitatīvie rādītāji

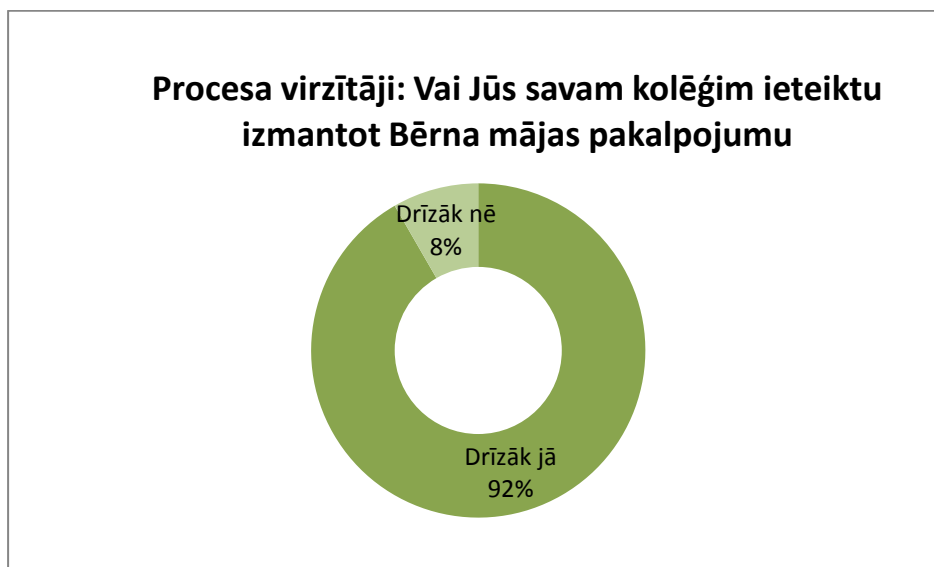
Projekta aprobācijas periodā tika veikta Bērna mājas pakalpojumā iesaistīto personu anketēšana, izmantojot metodoloģijas izstrādes procesā izveidotās anketas. Anketēšanas mērķis bija noskaidrot iesaistīto pušu apmierinātību ar saņemto pakalpojumu, kā arī iegūt ziņas par pakalpojuma tehnisko nodrošinājumu, atbilstību bērnu un kriminālprocesa vajadzībām.

Anketēšanas procesā bija iesaistīti arī bērni, kas tika nopratināti Bērna mājā. Jaunāko bērnu (līdz 7.g.v.) anketēšanu veica Bērna mājas darbinieks, pēc nopratināšanas sarunā ar bērnu, aizpildot anketu no bērna sniegtajām atbildēm. Lielākie bērni un jaunieši anketas aizpildīja paši. Turpmāk sniegts ieskats anketēšanas rezultātos dažādām personu grupām.

3.1. Izmeklētāji un prokurori

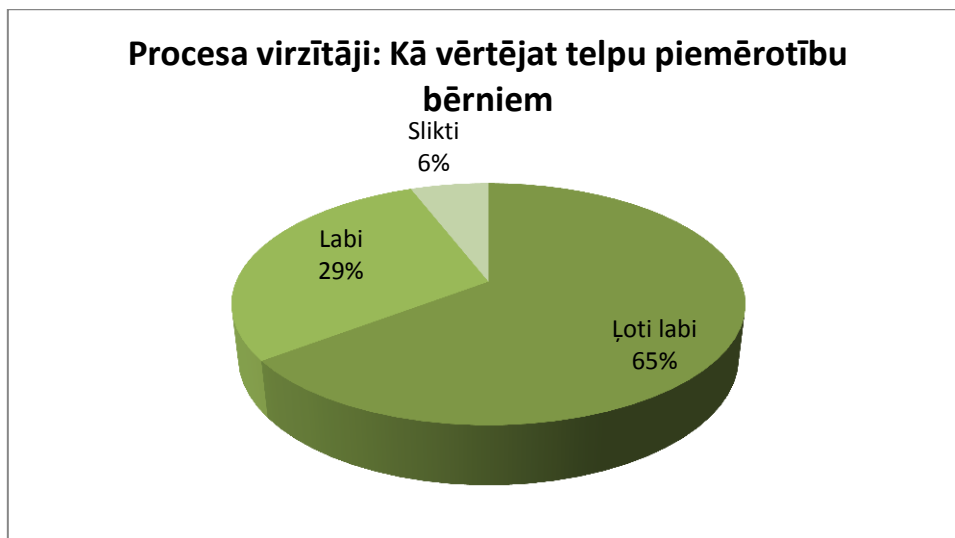
Izmeklētāji Bērna mājas pakalpojumu kopumā novērtējuši pārsvarā pozitīvi. Uz jautājumu, vai ieteiktu Bērna mājas pakalpojumu savam kolēģim 92% atbildējuši „jā”

Tabula 10

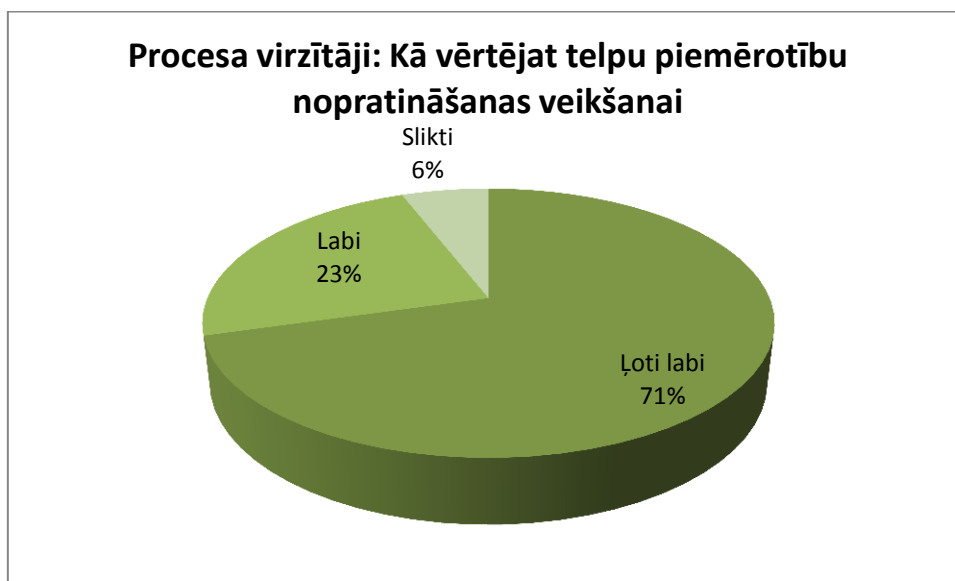

Turpmākās tabulas parāda izmeklētāju un prokuroru viedokli par skaņas un attēlā kvalitāti, telpu piemērotību bērniem un nopratināšanas procesam, kā arī sadarbību ar psihologu, kas veic nopratināšanu. Vairāk nekā puse izmeklētāju pirms tam Dardedzē nebija bijuši.

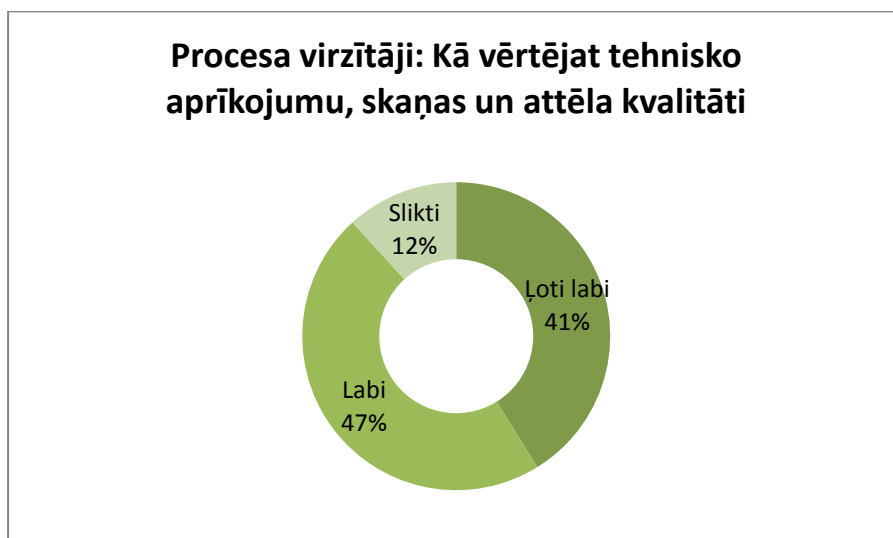
Tabula 11

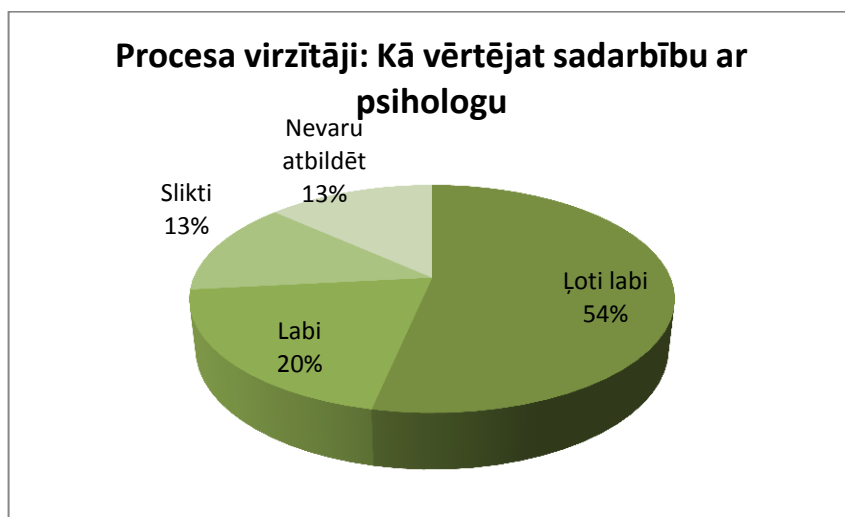
Tabula 12

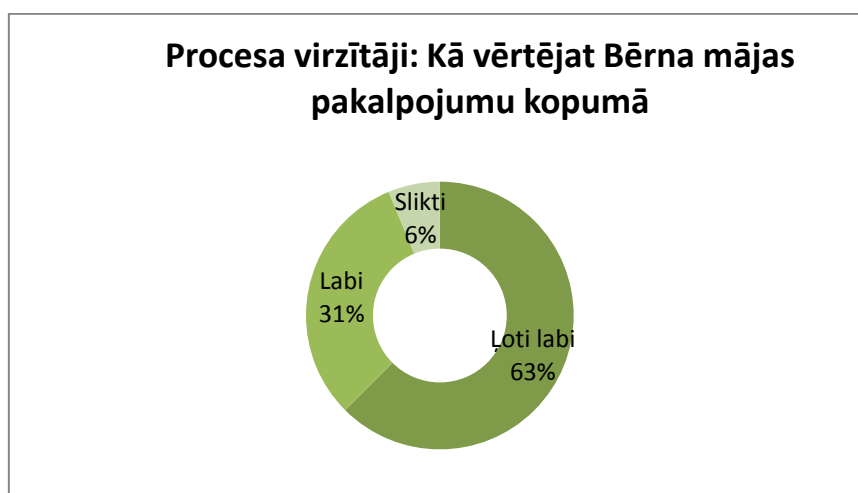
Tabula 13

Tabula 14

Tabula 15

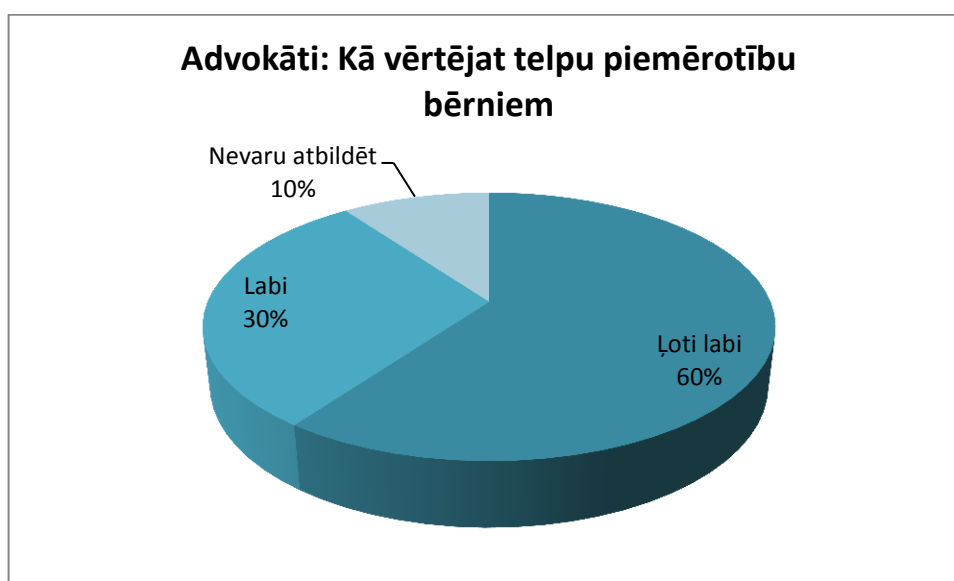
Komentāros procesa virzītāji visbiežāk norādījuši uz nepieciešamību uzlabot skaņas kvalitāti novērošanas telpā (3), kas Projekta laikā ticis risināts. Tāpat izmeklētāji norādījuši uz nepieciešamību nodrošināt saziņas iespēju ar psihologu caur austiņu (5). Šis aspekts un realizēšanas iespējas detalizētāk analizēts metodoloģijas izvērtēšanas tabulā.

Tāpat izmeklētāji norādījuši uz pārāk ilgo nopratināšanas laiku un lielo paužu skaitu (3) kā arī norādījuši un nepieciešamību psihologam – nopratinātājam papildināt zināšanas par nopratināšanas un izmeklēšanas procesa juridiskajiem aspektiem. Divi procesa virzītāji norādījuši un nepieciešamību saīsināt pratināšanas ievaddaļu, viens – uz nepieciešamību mājīgāk iekārtot nopratināšanas telpu, kā arī nepieciešamību nodrošināt ērtāku intervijas ieraksta procedūru. Arī šie aspekti plašāk analizēti metodoloģijas izvērtēšanas tabulā .

3.2. Cietušā bērna advokāti

90% cietušā bērna advokātu novērtējuši Bērna mājas pakalpojumu kā labu vai ļoti labu. Turmākās tabulas parāda advokātu, kas izmantoja Bērna mājas pakalpojumu, viedokli par pakalpojumu kā tādu, tehnisko aprīkojumu un telpu piemērotību.

Tabula 16

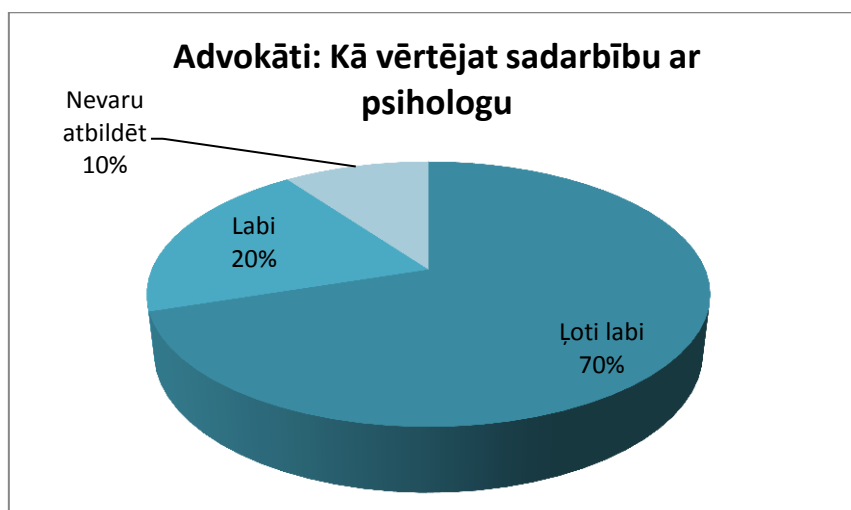
Tabula 17

Tabula 18

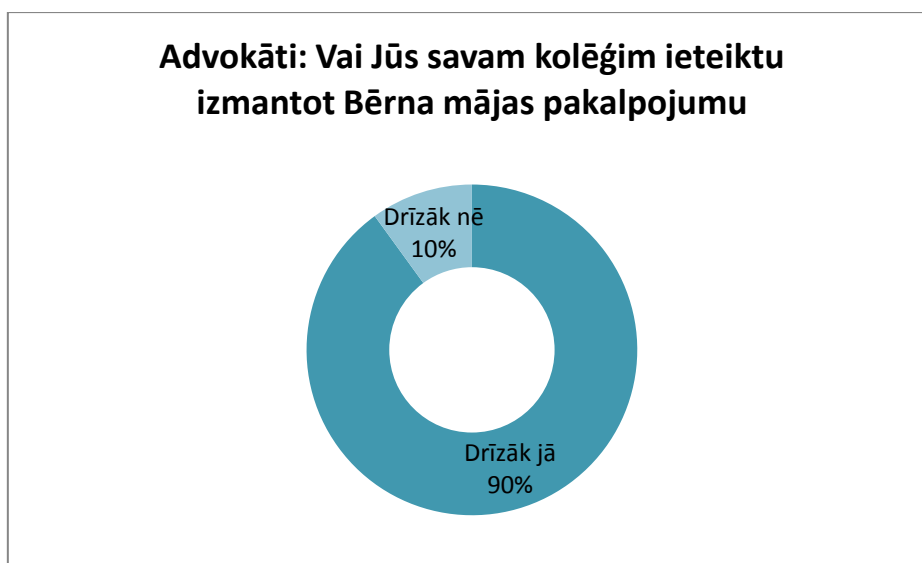
Tabula 19

Tabula 20

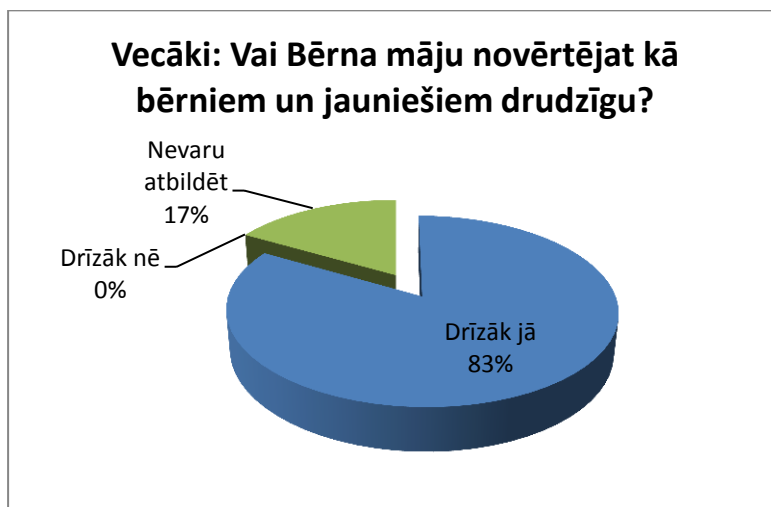
Tabula 21

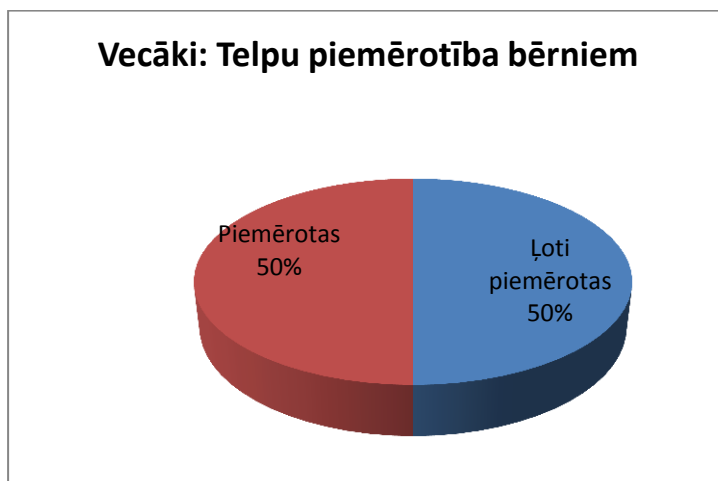
Komentāros cietušā bērna advokāti norādījuši uz nepieciešamību tehniski nodrošināt, lai izmeklētājs ar psihologu var sazināties caur austiņu(3), kā arī vienā gadījumā līdzīgi kā izmeklētāju anketās norādījuši uz nepieciešamību psihologam papildināt zināšanas par nopratināšanas juridiskajiem aspektiem. Tāpat advokāti norādījuši uz nepieciešamību saīsināt pratināšanas ievaddaļu, kas varētu būt skaidrojams ar nepietiekamu izpratni un zināšanām par pratināšanā izmantojamo metodi. Vienā anketā ieteikts bērnu pacienāt ar našķi, kā arī nopratināšanas telpā ievietot vairāk rotaļlietu. Sniegti ieteikumi nodrošināt vairāk siltuma novērošanas telpā kā arī mājīgāk iekārtot nopratināšanas telpu. Nopratināšanas telpas iekārtojums un tā pamatojums detalizētāk analizēts metodoloģijas izvērtēšanas tabulā.

3.3. Bērnu vecāki

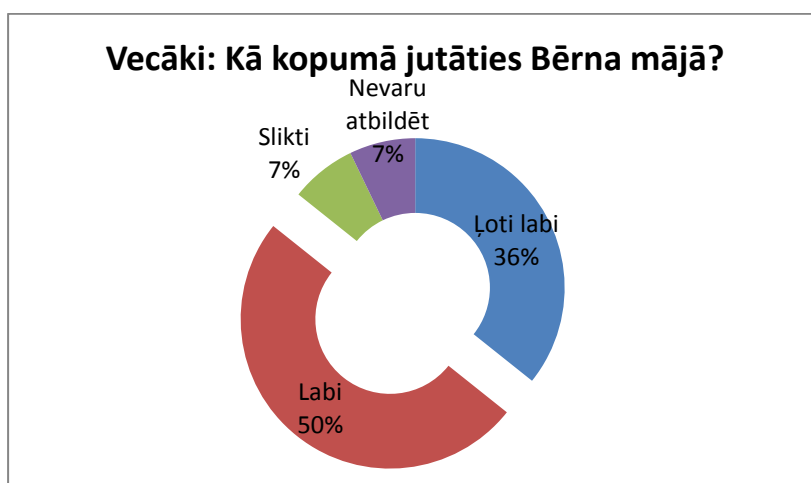
Cietušo bērnu vecāki un aizbildņi Bērna mājas pakalpojumu un piemērotību bērniem pārsvarā novērtējuši pozitīvi.

Tabula 22

Tabula 23

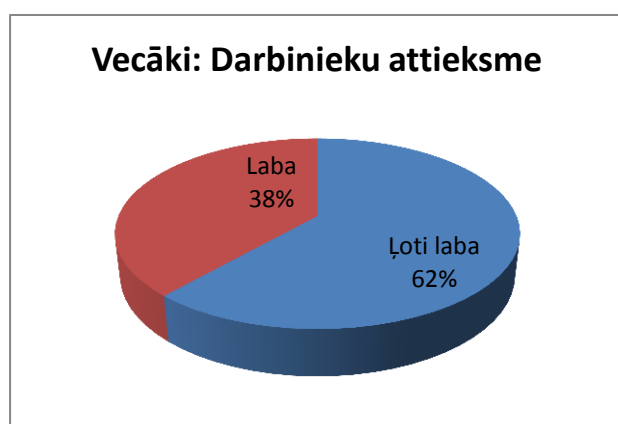

Analizējot no cietušo bērnu vecākiem iegūtās atbildes, jāņem vērā, ka anketu vecāks aizpilda pēc nopratināšanas. Ja vecāks piedalījies nopratināšanas procesā un dzirdējis bērna

stāstīto, visticamāk, viņš tikko saskāries ar ļoti nepatīkamu un satraucošu informāciju par savu bērnu. Iespējams nodarījumā iesaistīts vēl kāds ģimenes loceklis vai paziņa, attiecīgi, vecāka emocionālais stāvoklis anketas aizpildīšanas brīdī var būt ļoti dažāds. Neskatoties uz to, raksturojot savas sajūtas, par to, kā kopumā jutās Bērna mājā, lielākā vecāku un aizbildņu izteikušies pozitīvi (Tabula 23).

100% visi vecāki anketās norādījuši ka darbinieku sniegtā informācija bijusi pietiekama un saprotama. Pie ieteikumiem vecāki norādījuši, ka būtu vēlams vēl labiekārtot noplatināšanas telpu, piemēram, lietojot košāku sienu krāsojumu, lai bērns nejustos kā pratināmais. Darbinieku attieksmi visi aptaujātie vecāki novērtējuši kā labu vai ļoti labu

Tabula 24

3.4. Bērni un jaunieši

Analizējot Bērna mājas pakalpojuma piemērotību nenoliedzami svarīgs ir tiesībsargājošo institūciju pārstāvju viedoklis par pakalpojuma kvalitāti un piemērotību izmeklēšanas vajadzībām. Tomēr tikpat būtiski ir iegūt informāciju arī no pakalpojuma gala saņēmējiem – bērniem.

2.4.1. Testa intervijas

Bērna mājas pakalpojuma izveides procesā, lai noskaidrotu bērnu viedokli, pirms noplatināšanas uzsākšanas ar cietušajiem bērniem, Centrs Dardedze veica testa intervijas ar dažāda vecuma bērniem, kas nav iesaistīti kriminālprocesā. Testa interviju laikā psihologs sarunājās ar bērnu par neitrālu tematu (piemēram, bērna piedzīvotais pagājušā nedēļā, ceļojums u.c.) strukturējot sarunu pēc NICHD protokola principiem, kas tiek izmantoti arī cietušo bērnu pratināšanā. Testa intervijām bija vairāki mērķi:

- Trenēt pratināšanas tehniku;
- Testēt tehnisko aprīkojumu un nepieciešamības gadījumā veikt uzlabojumus
- Noskaidrot bērnu viedokli par Bērna mājas telpu iekārtojumu un piemērotību dažāda vecuma bērniem.

Testa intervijās piedalījās bērni vecumā no 5-10 gadiem. 5-10 g. v. Bērnu anketās Bērna mājas uzgaidāmā un noplatināšanas telpa pārsvarā novērtēta kā «laba» un «ļoti laba»; Vienā gadījumā bērns norādīja, ka nebija saņēmis pietiekamu informāciju par to, kas notiks. Pie ieteikumiem bērni norādīja, ka uzgaidāmajā telpā varētu būt vairāk dzīvnieku (tur šobrīd

atrodas akvārijs ar zivīm, divi būri ar papagaiļiem un būris ar kāmīti), kā arī izteica vēlēšanos pacienāties ar saldējumu

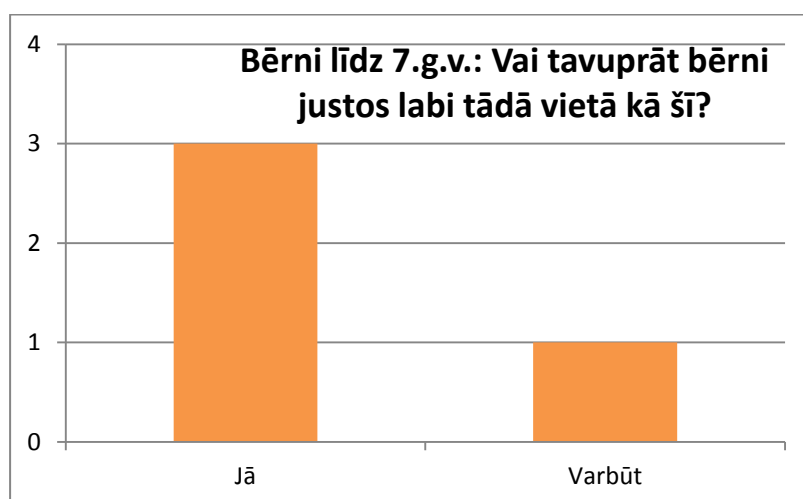
Testa intervijās uzklusīto bērnu vecāki anketās ieteica pie Dardedzes ieejas novietot Izkārtņi ar uzrakstu «Bērna māja», rosināja sarunas laikā ar mazu bērniņu lietot vienkāršāku valodu, ieteica mazam bērnam uz nopratināšanu iedot līdzīgu mīļmantiņu, kā arī rosināja izveidot rīteņu novietni pie ēkas.

3.4.1. Cietušo bērnu viedoklis

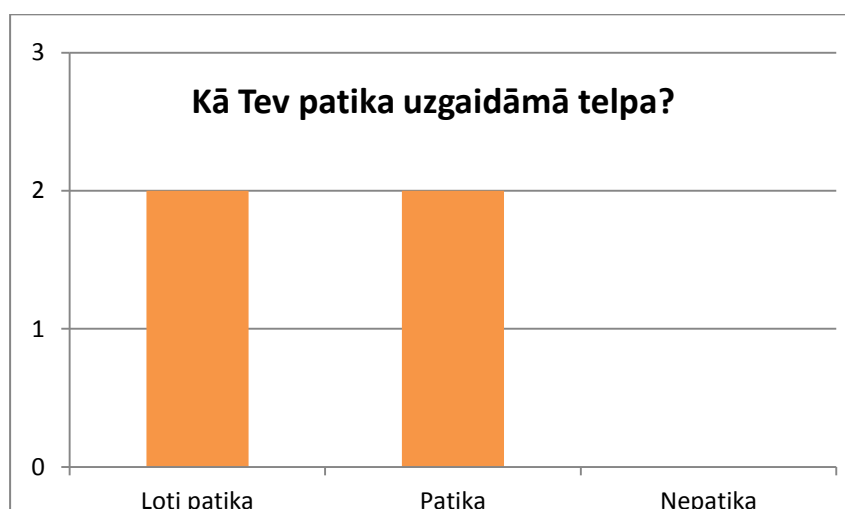
Cietušie bērni kopumā pozitīvi novērtējuši Bērna mājā pavadīto laiku, telpas un darbinieku attieksmi.

Vecuma grupā līdz 7 gadiem aptaujāto 7 nopratinātie bērni, izmantojot vienkāršotu anketas formu.

Tabula 25

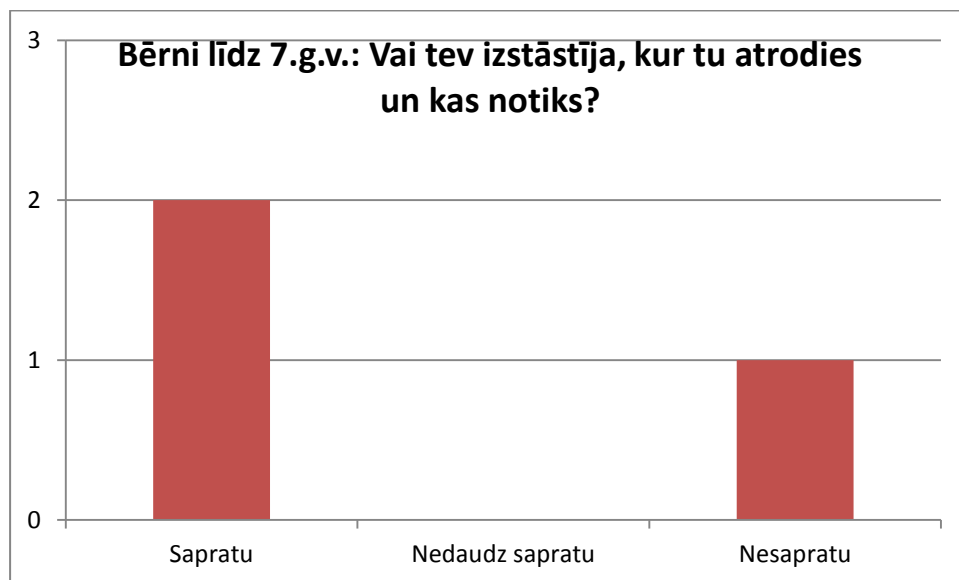
Tabula 26

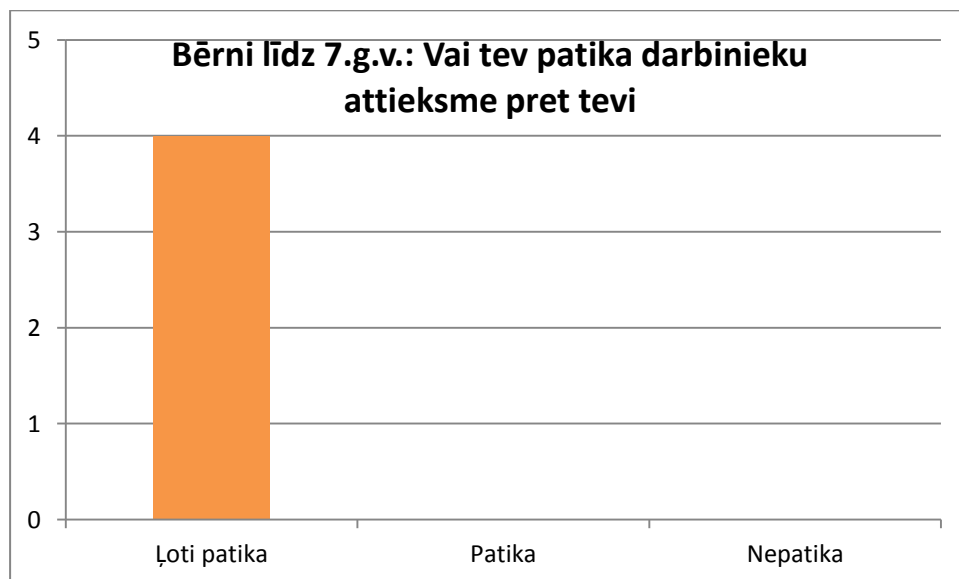
Tādu pašu

Tādu pašu viedokli bērni, kas jaunāki par 7 gadiem pauduši arī par nopratināšanas telpu – 2 norādīja, ka telpa viņiem ļoti patika un 2, ka patika.

Tabula 27

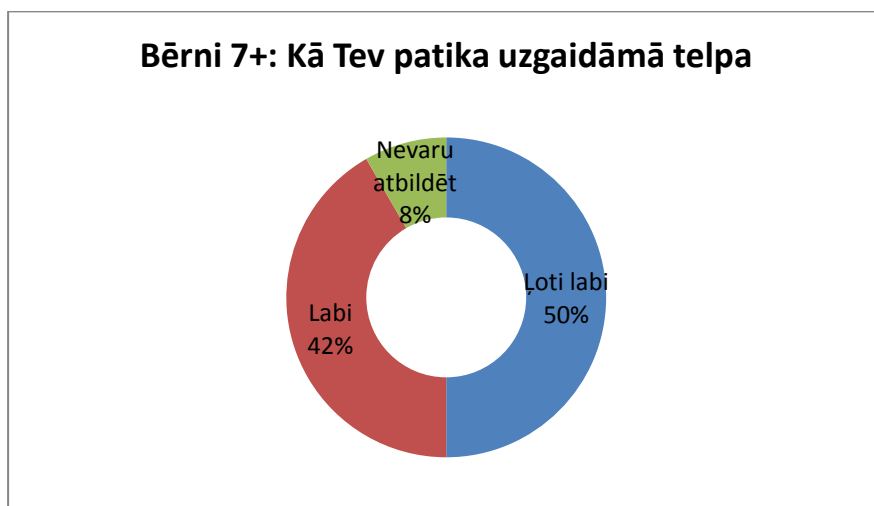
Tabula 28

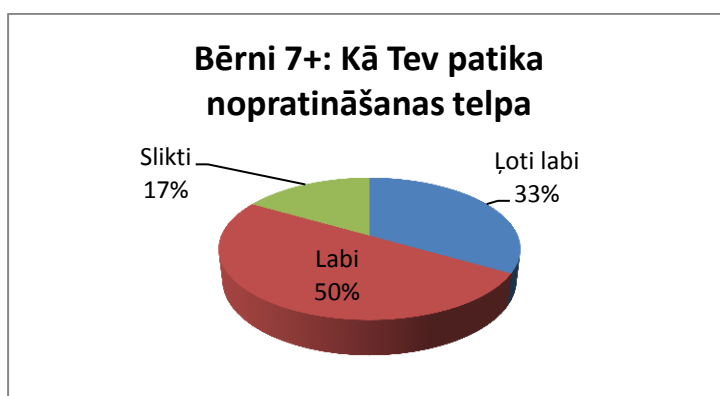
Pie ieteikumiem bērni līdz 7 gadiem norādījuši ka vēlētos divkrāsainu galdu nopratināšanas telpā un ka vēlētos, lai ar viņiem sarunas laikā vairāk paspēlējas.

Bērni vecumā virs setiņiem gadiem kopumā arī pauduši pozitīvu novērtējumu gan Bērna mājas pakalpojumam kopumā, gan telpām, gan par saņemtās informācijas pietiekamību, gan darbinieku attieksmi. No visiem aptaujātajiem bērniem visās vecuma grupās 82% procenti norāda, ka Dardedzē ir pirmo reizi.

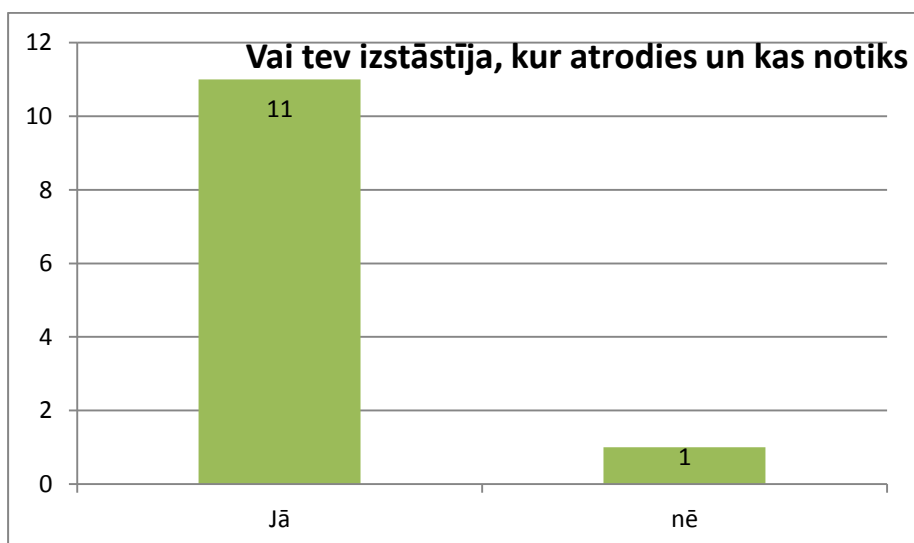
Tabula 29

Tabula 30

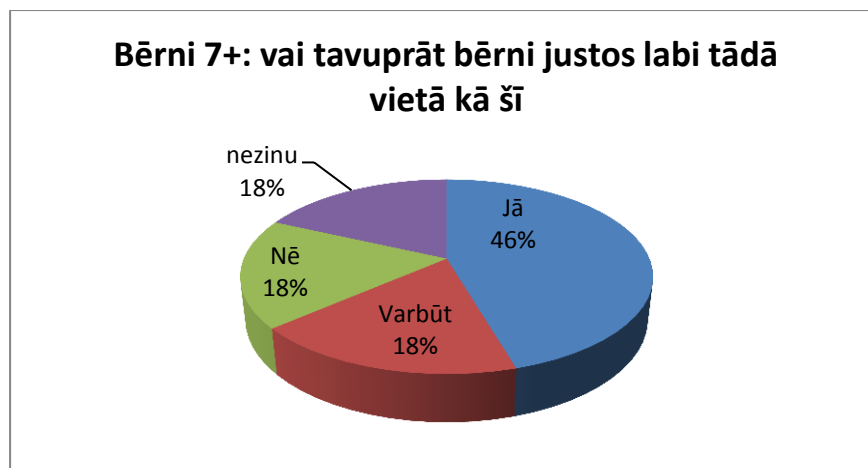
Tabula 31

100% no aptaujātajiem bērniem norādīja, ka viņiem patika darbinieku attieksme.

Atbildot uz jautājumu „Vai Tavuprāt bērni justos labi tādā vietā kā šī” bērnu atbilžu varianti bija atšķirīgāki (Tabula 32) . 18% respondentu atbildēja ka nē, un 18%, ka nezina, kopā veidojot 36% no atbildēm. Tomēr analizējot šos datus jāņem vērā, ka jautājums uzdots tādā formā, ka bērnam jāatbild par savām sajūtām. Atbildes uz jautājumiem bērns sniedz uzreiz pēc nopratināšanas tādēļ jārēķinās ar bērna piedzīvotajām negatīvajām emocijām.

Tabula 32

3.4.2. Psihologu viedoklis

Projekta laikā cietušo bērnu un bērnu liecinieku nopratināšanu veica kopumā 5 Dardedzes psihologi. Vienu stundu pirms nopratināšanas psihologs tikās ar izmeklētāju, lai pārrunātu noskaidrojamās apstākļus iegūtu nepieciešamās ziņas par bērnu.

Psihologi norāda, ka izmeklētāju sagatavotība nopratināšanas procesam bija ļoti dažāda. Bija gadījumi, kad tika sniegta detalizēta informācija gan par cietušā bērna dzīves situāciju un ģimeni, gan sagatavoti rakstiski jautājumi, bet bija arī situācijas, kad izmeklētājam nebija tikpat kā nekādu ziņu un arī nebija sagatavoti jautājumi, kas psihologam no bērna būtu jānoskaidro. Tā tas bija, piemēram, gadījumā, kad izmeklētājs bija atbraucis kāda cita izmeklētāja uzdevumā, neko nezinot par konkrētās krimināllietas apstākļiem vai arī gadījumā, kad iepriekšējās izmeklēšanas process ir bijis garš un komplicēts, iesaistītas neskaitāmas personas, lietas materiāli ir uz vairākiem sējumiem, bet izmeklētāji nespēja sniegt psihologam strukturētu informāciju vai precīzas ziņas par apstākļiem, kas noskaidrojami pratināšanas laikā.

Ja psihologam ir nepietiekama fona informācija, tas ļoti apgrūtina nopratināšanas procesu, jo, piemēram, bērns pratināšanas laikā var sākt stāstīt par vietu, kuras nosaukums psihologam nav zināms vai pieminēt sev tuvu cilvēku vārdus, kurus psihologam būtu ļoti labi zināt, veidojot sarunu ar bērnu.

Vairāki psihologi norādīja, ka ne vienmēr pratināšanas laikā izdevies nodrošināt to, lai bērns netiecas ar pārējiem speciālistiem. Tā piemēram, bija gadījums, kad izmeklētājs devās uz nopratināšanas telpu un deva bērnam parakstīt dokumentus par cietušā statusa piešķiršanu un ļoti formāli nolasīja bērnam viņa tiesību izklāstu. Tas vedina domāt, ka nav vienotas prasības un prakses no izmeklētāju puses, kādas tiesības un kādā formā jāizskaidro bērnam kādā vecumā. Ja Bērna mājas mērķis ir radīt pēc iespējas bērna satraukumu mazinošu vidi, ir jādiskutē par formu, kā pildot KPL prasības neradīt bērnam nevajadzīgu papildus

stresu. Tiesību izskaidrošana nenoliedzami ir svarīga, bet svarīga ir arī izpratne, ka bērns nespēj iespējams nespēj uztvert formālu sniegtu informāciju un tad pēc būtības bērna paraksts dokumentā ir tikai „ķeksīša pēc”, jo tiesību izskaidrošanas mērķis primāri ir cietušā izpratne par tām, nevis cietušā paraksts lietas materiālos.

NICHD protokols

Nopratināšanā tika izmantots pētījumos balstīts nopratināšanas protokols – NICHD. Psihologi uzsver, ka nereti bija jaušama neizpratne no izmeklētāju puses un arī aizrādījumi psihologam par pielietoto nopratināšana tehniku, norādot par pārāk garu sarunas ievaddaļu, „nevajadzīgām” par neitrālām tēmām, nevis koncentrēšanos uz nodarījuma detaļām un jautājumu uzdošanu.

NICHD protokols paredz, ka ļoti būtiska tieši ir sagatavošanās fāze nopratināšanas procesam – iepazīšanās ar bērnu un dažādi sagatavošanas posma jautājumi bērna atmiņas trenēšanai un arī bērna liecināšanas spēju novērtēšanai. Izmeklētājam, kuram trūkst zināšanu par NICHD, var šķist nevajadzīgi, kāpēc psihologs iztaujā bērnu, par, piemēram, nesen svinēto dzimšanas dienu, turklāt mudinot bērnu pastāstīt vairāk un detalizētāk. Tomēr šādi jautājumu uzdošanai ir pamatojums – bērns tiek sagatavots stāstījumam par traumējošo notikumu, jo tieši tādā pašā veidā – mudinot pastāstīt vairāk un visu, ko bērns atceras no bērna tiek iegūts t.s. „brīvais”, jeb neietekmētais stāstījums par piedzīvoto vardarbību. Pētījumos tieši bērna brīvais stāstījums tiek uzskatīts par liecības ticamāko daļu, tādēļ ir būtiski sarunu ar bērnu veidot tieši šādi, patērējot pietiekami daudz laika sarunas ievaddaļā un tikai pēc brīvā stāstījuma, uzdodot jautājumus, precizēt detaļas un nošķirt atsevišķās epizodes vienu no otras.

Tādēļ – turpinot Bērna mājas modeļa ieviešanu, psihologi rekomendē organizēt apmācības izmeklētājiem, prokuroriem, advokātiem un arī Bāriņtiesu pārstāvjiem par NICHD nopratināšanas tehniku.

Bērnām uzdodamie jautājumi, to mērķis un pamatojums

Psihologi norāda, ka ne vienmēr bija saprotams izmeklētāju mērķis, uzdodot noskaidrot no bērna kādu informāciju. Nereti no bērna lūgtas tādas detaļas, kuru jautāšana acīmredzami bija jau iepriekš ieteiktas informācijas atkārtošana, turklāt, bērniem no vienas puses tas bija ļoti traumējoši, no otras radīja sajūtu, ka viņu stāstītajam netic.

Piemēri jautājumiem, par kuru uzdošanu un juridisko pamatojumu nepieciešamas papildus diskusijas:

- Kā tu juties, kad tev to darīja?

- Kā tu juties pēc nodarījuma?

- Pieprasījums detalizēti aprakstīt veiktās darbības, (piemēram, ja bērns, kas sasniedzis 16 g.v., stāstot par pārdzīvoto seksuālo aktu lieto vārdu ”dzimumakts”, bet pats neapraksta detaļās, vai bērns, lietojot vecumam atbilstošus vārdus, apraksta, ka tika spiests ņemt vīrieša dzimumlocekli mutē, bet izmeklētājs liek vēl precīzāk noskaidrot un bērna vārdiem aprakstīt šī notikuma detaļas)

- Nepieciešamība ļoti detalizēti izstāstīt un aprakstīt seksuālu saraksti ar pieaugušo internetā, ja lietas materiālos ir visas sarakstes izdrukas. Bērns piekrīt, ka ir rakstījis, kāpēc ir nepieciešams iztaujāt detalizēti par saraksti, kuru turklāt bērns neatcerēsies ne tuvu ne precīzi, jo no notikuma ir pagājuši vairāk nekā 3 mēneši?

Citi norādījumi un novērojumi

Psihologi norāda, ka ļoti atšķirīgi ir formāti, kādos izmeklētāji sagatavo nopratināšanas protokolus – dažreiz tā ir tikai ļoti vispārīga informācija par pratināšanas gaitu, dažreiz viss sarunas atšifrējums, dažreiz tikai bērna stāstījuma konspektīvs pieraksts. Šis aspekts vairāk analizēts Ziņojuma rekomendāciju daļā.

Psihologi arī vērsa uzmanību uz to, cik būtiski iepriekš saņemt informāciju par bērnu un īsi par notikušā apstākļiem, lai, pirmkārt, izvairītos no tā, ka pratinātājs ir kautkāda veidā pazīstams ar bērnu vai nodarījumi (piemēram strādājis ar bērnu izpētē, sniedzis konsultācijas), otrkārt, lai psihologs varētu labāk sagatavoties pratināšanai, sagatavot jautājumus situācijai, kad bērns nav gatavs runāt.

Psihologi arī minēja, ka ne vienmēr bija iespējams ļaut bērnam izvēlēties vai viņš/a vēlas vai nevēlas, lai vecāks dzird nopratināšanas gaitu, jo atsevišķos gadījumos Valsts policija pret to kategoriski iebilda. Psihologi tāpat novēroja, ka bērna emocionālo stāvokli un gatavību liecināt ļoti būtiski ietekmē informācija, ko bērns saņem pirms došanās uz nopratināšanu, kā arī veids kā bērns nonāk Bērna mājā. Kā piemērs tiek minēta situācija, kad cietušais bērns tiek atvests vienā mašīnā ar izmeklētāju un Bāriņtiesas pārstāvi vai arī situāciju, kad divus bērnus – lieciniekus no bērnu nama atveda direktors, kurš kā vēlāk izrādījās tiek turēts aizdomās par iespējamu vardarbību, par ko bērniem jāliecina.

Psihologi arī norāda, ka nepieciešams Bērna mājas iekšējās kārtības noteikumos noteikt, kas un vai var tikties un sarunāties ar cietušo bērnu, jo nav pieļaujamas situācijas, kad 10 gadīgu bērnu uzgaidāmajā telpā uzrunā viņa advokāte, ko bērns redz pirmo reizi, sacīdama, ka viss būs kārtībā, tu dabūsi naudu, vai ka bērnam pirms nopratināšanas Bāriņtiesas pārstāve pajautā, vai viņš zina un ir priecīgs, ka viņu pārvedīs uz citas pašvaldības bērnumu.

Psihologi vēlējās noskaidrot, kas ir bērna pirmreizējā nopratināšana vai aptauja, kas notiek policijas iecirknī un kādam mērķim tā tiek veikta, jo reizēm nopratināšanas laikā bērni uz to atsaucas, norādot, ka ir par noskaidrojamajiem apstākļiem jau stāstījuši.

Vairāki psihologi norāda, ka ļoti būtiskas būtu supervīzijas tieši nopratināšanas veicējiem.

4. „Bērna mājas” metodoloģijas izvērtējuma tabula

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatoru	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
1. Standarts – 3 virsprincipi			
<p>1.1. Jebkuru darbību un lēmumu centrā ir bērna labākās intereses;</p>	<p>ANO Bērna tiesību Konvencijas 3. Pants</p> <p>Visās darbībās attiecībā uz bērniem neatkarīgi no tā, vai šīs darbības veic valsts iestādes vai privātas iestādes, kas nodarbojas ar sociālās labklājības jautājumiem, tiesas, administratīvās vai likumdevējas iestādes,</p> <p><u>primārajam apsvērumam jābūt bērna interesēm</u></p> <p><u>Bērna tiesību aizsardzības likuma</u> 6.panta 1., 2. un 3.daļas</p>	<p><i>Lai noteiktu, kas ir bērna labākajās interesēs, sākotnēji ir jāveic to apstākļu izvērtējums, kas ir unikāli tieši šīs konkrētajam bērnam.</i></p> <p><i>Veicot izvērtējumu saskaņā ar ANO Bērnu tiesību komitejas rekomendācijām jāņem vērā šādi aspekti:</i></p> <p><i>1) Bērna viedoklis;</i> <i>2) Bērna identitāte;</i> <i>3) Ģimenes vides saglabāšana un attiecību uzturēšana;</i> <i>4) Bērna aprūpe, aizsardzība un drošība;</i> <i>5) Neaizsargātības stāvoklis, kurā bērns atrodas (piemēram, invaliditāte, bēgļa statuss u.c.)</i> <i>6) Bērna tiesības uz veselību;</i> <i>7) Bērna tiesības uz izglītību.</i></p>	<p>Standarts ieviests daļēji</p> <p>Bērna labāko interešu principa ievērošana ir pastāvīgs process, kas caurvij gan normatīvo aktu izdošanas un ieviešanas jomu, gan arī visu iesaistīto speciālistu darbu ar katru atsevišķo cietušo bērnu Bērna mājas pilotprojekta (turpmāk – Projekts) laikā.</p> <p>Informācijas aprīte</p> <p>Lai varētu nodrošināt standarta ieviešanu, ļoti būtiska ir iepriekšēja informācijas apmaiņa iesaistīto speciālistu starpā. Neskatoties uz to, ka Projekta ietvaros tika parakstīts visu iesaistīto institūciju sadarbības memorands (Izvērtējuma pielikums Nr. 1), būtiski nodrošināt arī informācijas aprīti darbā ar katru individuālu cietušo bērnu.</p> <p>Kā būtisku šķērslī tam, lai Projekta laikā varētu maksimāli nodrošināt bērna labākās intereses, piemēram, veicinot informācijas apmaiņu psihologa, izmeklētāja un sociālā darbinieka starpā, jāmin izmeklēšana noslēpumu, jeb pirmstiesas izmeklēšanas konfidencialitātes principu. Šī iemesla dēļ profesionāļu komandā, kas piedalījās bērna liecības uzklaušanās, Projekta laikā nebija iespējams pieaicināt, piemēram sociālo darbinieku vai Bērna mājas</p>

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatoru	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
			<p>pilotprojekta vadītāju, jo šīm personām pēc Valsts policijas ieskata nav statuss kriminālprocesā un tās tādēļ nav pielaižamas nopratināšanas procesā.</p> <p>Projekta laikā visi bērni Bērna mājā nonāca ar policijas starpniecību, proti, jau uzsāktu kriminālprocesu ietvaros. Šī iemesla dēļ dominējoša loma jebkādu sadarbības pasākumu realizēšanai Projekta ietvaros bija Valsts policijas prasības tādas procesuālās kārtības un principu nodrošināšanai, ko paredz KPL.</p> <p>Paziņojot par cietušo bērnu, kuram nepieciešams veikt nopratināšanu, arī atsaucoties uz jau minēto informācijas konfidencialitātes principu, Valsts policija Projekta ietvaros Dardedzei sniedza ļoti skopu informāciju un proti, tikai datus par: bērna vecumu, dzimumu, nacionalitāti un procesuālo statusu – cietušais vai liecinieks.</p> <p>Līdz ar to Projekta ietvaros Dardedzei nebija iespējams pieaicināt sociālo darbinieku uz starpinstitūciju tikšanos pirms bērna nopratināšanas, jo Valsts policija nesniedza tādu informāciju ar cietušo bērnu, kā – bērna vārds un uzvārds un notikušā apstākļi, kas palīdzētu identificēt Sociālo dienestu, kura redzeslokā bērns vai ģimene, iespējams, atrodas. Tas norāda uz to, ka sadarbības uzlabošanai ir būtiski slēgt starpinstitūciju vienošanos par informācijas un dokumentu apriti no dažādu institūciju puses Bērna mājas modeļa ietvaros vai risināt to normatīvo aktu līmenī.</p>

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatorī	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
			<p>Projekta laikā nereti nācās saskarties ar atšķirīgu izpratni par bērna labāko interešu jēdzienu no dažādu speciālistu puses, jo katrs profesionālis uzlūko uz konkrēto situāciju caur savu tiešo pienākumu un atbildības prizmu.</p> <p>Izmeklētāja tiešie darba pienākumi ir lietas izmeklēšana un pierādījumu vākšana, tādējādi šajā procesā ļoti svarīgs ir laiks un iegūtā pierādījuma kvalitāte. Psihologam, kas veic bērna nopratināšanu savukārt viens no svarīgākajiem profesionālā darba ētikas principiem ir saudzējoša un iejūtīga attieksme pret bērnu. Līdzko saduras kaut vai tikai šo divu speciālistu profesionālās intereses, iespējami arī pretēji uzskati, par to, kas konkrētajā gadījumā vairāk atbilstu bērna labākajām interesēm. Projektā laikā novērojām arī, ka nereti, atsaucoties uz bērna interešu principu, no dažādu speciālistu puses tiek atšķirīgi interpretētas tiesību normas.</p>
1.2. Bērna m ir tiesības tikt uzklautam	ANO Bērna tiesību Konvencijas 12. Pants Dalībvalstis nodrošina, lai ikvienam bērnam, kas ir	<i>Sistemātiska bērna viedokļa noskaidrošana visā procesa laikā var sniegt dziļāku izpratni par bērna vēlmēm un</i>	<p>Standarts ieviests daļēji</p> <p>Ierodoties Bērna mājā, bērnam tika nodrošināta informācija par to, kas notiks, kur viņš atrodas, kāpēc tas ir būtiski, ka bērns izstāsta</p>

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatorī	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
un saņemt informāciju;	<p>spējīgs formulēt savu viedokli, būtu tiesības brīvi to paust visos jautājumos, kas viņu skar, turklāt bērna viedoklim jāpievērš pienācīga uzmanība atbilstoši bērna vecumam un brieduma pakāpei.</p> <p>2. Šajā nolūkā bērnam tiek dota iespēja tikt uzklautam jebkādā ar viņu saistītā tiesvedībā un administratīvā procesā vai nu tieši, vai ar pārstāvja vai attiecīgas iestādes starpniecību, ievērojot attiecīgās valsts tiesību aktu procesuālās normas.</p>	<p><i>vajadzībām un palīdzēt īstenot bērna labāko interešu principu. Tāpat bērna viedoklis par saņemto pakalpojumu var palīdzēt izvērtēt pakalpojuma kvalitāti, efektivitāti un ieviest uzlabojumus, ja nepieciešams. Tik pat būtiska ir arī bērna pārstāvja viedokļa noskaidrošana.</i></p>	<p>par notikušo. Tāpat bērnam atbilstoši speciālai pētījumos balstītai nopratināšanas procedūrai – NICHD protokolam¹, ko izmantojam nopratinot cietušos bērnus, tiek izskaidroti nopratināšanas noteikumi, izskaidrots, ka saruna tik ierakstīta, parādīta videokamera, izstāstīts par to, ka nopratināšanu novēro vēl citi speciālisti, atkarībā no bērna vecuma, sniegta informācija par speciālistiem novērošanas telpā.</p> <p>Tāpat bērna viedokļa uzklautāšanas nolūkā pirms bērna nopratināšanas psihologs bērnam jautāja, vai bērns vēlas, lai novērošanas telpā atrodas un nopratināšanu novēro bērna vecāks.</p> <p>Tomēr reizēm bērna tiesības saņemt informāciju vai paust savu viedokli tika ierobežotas no Valsts policijas puses, pamatojot ar kriminālprocesa mērķu sasniegšanu.</p> <p>Kā vienu piemēru var minēt KPL noteikto nepieciešamību izskaidrot bērnam procesuālās tiesības un pienākumus un brīdināt par kriminālatbildību un parakstīties par to protokolā. Lai izpildītu šo normu, pirms nopratināšanas uzsākšanas izmeklētājs pats nāca un skaidroja šīs tiesības bērnam, par ko bija jāparakstās protokolā.</p>

¹ NICHD protokols ir ASV Bērnu veselības un attīstības nacionālā institūta (The National Institute of Child Health and Human Development) izstrādāts strukturētas intervēšanas protokols, kas šobrīd ir plaši izmantos Amerikā, virknē Eiropas un Āzijas valstu. Protokola efektivitāte tiek pastāvīgi izvērtēta dažādu pētījumu ietvaros, piemēram: Lamb, M. E., Orbach, Y., Hershkowitz I., Esplin, P. W., Horowitz, D. (2007). A structured forensic interview protocol improves the quality & informativeness of investigative interviews with children: A review of research using the NICHD Investigative Interview Protocol. Child Abuse & Neglect, 31(11-12), 1201–1231. Vairāk par NICHD protokolu Pielikumā Nr. 2 manuālī „Solī pa solim cietušo bērnu nopratināšana”, kā arī izvērtējuma sadaļā pie nopratināšanas standarta.

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikator	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
	Bērnu tiesību aizsardzības likuma 13.panta 1.daļa		<p>Šī formālā procedūra, kas visticamāk bērnam radīja vairāk neizpratni, nevis viesu skaidrību, būtiski traucēja uzticības attiecību veidošanai bērna un psihologa starpā un ienesa nopratināšanas gaitā nevajadzīgu stresu. Savstarpējas uzticēšanās atmosfēra ir nozīmīga, lai pakāpeniski sagatavotu bērnu nopratināšanai</p> <p>Kā otru piemēru var minēt KPL 152. minēto nosacījumu, ka bērnam ir tiesības nopratināšanā piedalīties kopā ar uzticības personu, bet, ja bērns to nevēlas, uzticības persona nepiedalās. Tātad – ir būtiski uzklaut bērna viedokli, vai cietušajam bērnam uzticības personas klātbūtne ir nepieciešama. KPL 153. pantā šāda atruna nav ietverta, tomēr tas Dardedzes un psihologa ieskatā nenozīmē, ka pratinot 153. panta kārtībā ar psihologa starpniecību bērnam nav jājautā vai viņš/viņa vēlas, lai vecāks atrodas novērošanas telpā un tādējādi dzird nopratināšanas gaitu. Policija šajā gadījumā norādīja, ka bērnam nemaz nav jājautā vai vecāka klātbūtne ir vēlama novērošanas telpā, jo to neparedz 153. panta regulējums. Dardedze savukārt uzskata, ka KPL 152. panta regulējums ir vispārīgāka norma, kas attiecināma uz jebkuru nopratināšanas veidu un attiecīgi nosacījums par bērna viedokļa noskaidrošanu piemērojams arī nopratinot ar psihologa starpniecību. Turklāt psihologi norāda, ka nereti bērni, it īpaši pusaudžu vecumā var atteikties runāt par traumējošu notikumu, īpaši par piedzīvotu seksuālu vardarbību, ja to dzird kāds no bērna vecākiem. Projektā laikā tomēr šajos tika piemērota Valsts policijas piedāvātā tiesību normas interpretācija, jo viņu argumentācija tika pamatota ar bērna liecības kā pierādījuma iespējamo nederīgumu gadījumā, ja vecāks nebūs</p>

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatorī	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
			<p> piedalījies nopratināšanas novērošanā. Tomēr šādā KPL normu un kriminālprocesa mērķu izvirzīšanā par prioritāti iepretim bērna tiesībām saņemt informāciju, tikt uzklausītam un paust viedokli, Dardedze saskata potenciālu risku bērna labāko interešu principa pārkāpumam.</p>
<p>1.3. Veica majām darbībām ir jābūt savlaicīgām (Izvairoties no nepamatotas kavēšanās)</p>	<p>ANO BTK Vispārējais komentārs Nr. 13, 53.p.</p> <p>Efektīva palīdzība nozīmē, ka darbības, par kurām pieņemts lēmums ir jāveic bez nepamatotas kavēšanās.</p> <p>Kriminālprocesa likums 14. panta 4.daļa</p> <p>Bērnu tiesību aizsardzības likuma 20.panta pirmā un trešā daļa paredz, ka iesniegumi un sūdzības, kas saistītas ar bērna tiesību aizsardzību, izskatāmas nekavējoties. Lietas, kas saistītas ar bērna tiesību vai interešu nodrošināšanu, arī</p>	<p><i>Jebkurām darbībām/ lēmumam, ja lietā ir iesaistīts bērns, ir jābūt prioritārām iepretim citām. Jānodrošina tāds regulējums un procedūras, lai šo principu būtu iespējams realizēt praksē.</i></p>	<p>Standarts ieviests daļēji</p> <p>Projekta laikā Bērna mājā nonāca bērni tikai ar Valsts policijas starpniecību, turklāt centralizēti – saskaņojot laiku ar Valsts policijas Galvenās Kriminālpolicijas pārvaldes, Kriminālizmeklēšanas pārvaldes 3.nodaļas galveno inspektori D.Landmani.</p> <p>Dardedze Projekta ietvaros bija noteikusi vienu dienu nedēļā, kurā bija pieejamas telpas un speciālisti starpniecību sanāksmei un nopratināšanai ar speciālista starpniecību. Iespēju robežās atsevišķos gadījumos Dardedze centās pielāgoties Valsts policijas vajadzībām un veikt nopratināšanu arī citās dienās.</p> <p>Jau Projekta sākumposmā Valsts policija norādīja, ka viena diena nedēļā ir pārāk maz, lai nodrošinātu cietušo savlaicīgu nopratināšanu, turklāt Valsts policija norādīja, ka Bērna mājas pieejamība būtu jānodrošina nākamajā dienā, pēc attiecīga lūguma saņemšanas no Valsts policijas.</p> <p>Izvērtējot pakalpojuma pieejamību pēc aprobācijas, secināms, ka</p>

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatorī	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
	krimināllietas, kurās apsūdzētais ir nepilngadīgs, tiesā izskatāmas ārpus kārtas.		<p>Bērna mājas pieejamība vienu dienu nedēļā ir nepietiekama, lai izvairītos no nepamatotas kavēšanās – ja konkrētās nedēļas laiks jau bija aizņemts, nākošo laiku varēja piedāvāti tikai pēc nedēļas.</p> <p>Tomēr, analizējot Projekta gadījumus un domājot par pakalpojuma attīstību nākotnē, jāņem vērā arī vairāki būtiski aspekti:</p> <ol style="list-style-type: none"> <p>1. Nepieciešams nodalīt akūtu (steidzamu) nopratināšanu no plānotās nopratināšanas.</p> <p>Bērna mājas modelis fokusējas uz t.s. ilgstošās un nevis akūtās seksuālās vardarbības gadījumiem. Proti, lielākais vairums šo lietu NAV akūti, tikko notikušas vardarbības gadījumi, kur nepieciešams iegūt tūlītēju informāciju no bērna, operatīvo darbību (piemēram, aizturēšana) veikšanai. Bērna mājas modeli – bērnam saudzējošas nopratināšanas veikšanai izmanto gadījumos, kad ir veiktas nepieciešamās sagatavošanas darbības un ir skaidrs, kāda informācija ir jāiegūst no bērna. Akūtos gadījumos bērni joprojām var tikt uzklauti slimnīcā vai policijas iecirknī.</p> <p>2. Nopratināšanas plānošana.</p> <p>Projekta laikā Bērna mājā nonāca arī tādi cietušie bērni, kuru gadījumā kriminālprocess bija uzsākts pirms trīs un vairāk mēnešiem. Tas norāda uz to, ka laiks, lai izmeklētājs ieplānotu nopratināšanu, ir pietiekams un pārsvarā gadījumu starp kriminālprocesa uzsākšanu un cietušā bērna nopratināšanu paiet kāds noteikts laiks. Attiecīgi –tikai Bērna mājas pakalpojuma pieejamības uzlabošana pati par</p>

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatoru	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
			<p>sevi nenovērsīs nepamatotas kavēšanas riskus. Būtiski arī procesa virzītājam pašam savlaicīgi ieplānot cietušā nopratināšanu. Divas dienas nedēļā un pieejamība izņēmuma gadījumos – arī citā dienā, varētu būt saprātīgs risinājums sadarbības uzlabošanai. Ar laiku, pakalpojumam attīstoties, iesaistītas puses varētu rēķināties ar konkrētajiem pakalpojuma nodrošināšanai rezervētajiem laikiem(dienām), kas varētu atvieglot nopratināšanas organizēšanu.</p>
2. Standarts Starpinstitucionālā sadarbība			
2.1. Formā las vienošanās	<i>Normatīvā regulējuma nav</i>	<p><i>Iesaistīto institūciju starpā ir nepieciešams noslēgt līgumus vai vienošanās, kas nodrošina to, ka starpinstitucionālā sadarbība var notikt un nav formālu šķēršļu tās realizēšanai</i></p> <p><i>Vienošanās aptver šādus jautājumus:</i></p> <p><i>1. vienošanās priekšmets</i></p> <p><i>2. Mērķis</i></p>	<p>Standarts ieviests daļēji</p> <p>Projekta laikā tika parakstīts Memorands par sadarbību pilotprojekta gadā (Pielikums Nr.1 Sadarbības Memorands). Memorandu parakstīja šādas institūcijas:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Tieslietu ministrija 2. Labklājības ministrija 3. Veselības ministrija 4. Iekšlietu ministrija 5. Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija 6. Valsts policija 7. Rīgas Bāriņtiesa

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatoru	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
		<p>3. <i>Mērķa grupa</i></p> <p>4. <i>Teritorijā, kurā Vienošanās ir spēkā</i></p> <p>5. <i>Pušu apņemšanās, t.sk. – pienākums piedalīties sanāksmēs, ievērot vadlīnijas un noteiktās procedūras, sadarbības principus u.c.</i></p> <p>6. <i>Darbinieki</i></p> <p>7. <i>Struktūra</i></p> <p>8. <i>Finansējuma avoti</i></p> <p>9. <i>Dokumenti aprīte</i></p> <p>10. <i>Konfidencialitātes jautājumi</i></p> <p>11. <i>Kvalitātes izvērtēšanas kritēriji</i></p> <p>12. <i>Līguma termiņš</i></p> <p>13. <i>Strīdu izskatīšanas kārtība</i></p>	<p>8. Rīgas Sociālais dienests</p> <p>9. Valsts tiesu medicīnas ekspertīžu centrs</p> <p>10. Tiesu administrācija</p> <p>11. Rīgas tiesu apgabala prokuratūra</p> <p>Memorands nodrošināja to, lai Pilota projekta laikā būtu juridisks pamats iesaistītajām pusēm sadarboties, pamats vest bērnus nopratināšanai uz Bērna māju. Tomēr, domājot par sadarbības turpināšanu Bērna mājas modeļa ietvaros, Memorandā lietotie sadarbības formulējumi būtu izvēršami daudz detalizētāk, proti, noslēdzot Sadarbības līgumu, kurā noteikt konkrētas sadarbības jomas, mehānismu un katras iesaistītās institūcijas atbildību. Ļoti būtiska šī Līguma sastāvdaļa būtu informācijas aprīte par bērnu sadarbības partneru starpā. Šim sadarbības Līgumam būtu jābūt noslēgtam to institūciju starpā, kas reāli iesaistās darbā ar cietušo bērnu Bērna mājas modeļa ietvaros. Ministrijai šajā gadījumā varētu būt institūcijas, kas pārrauga Līguma noslēgšanas un izpildes procesu, bet sadarbības līgumā, kā puse visticamāk piedalās tikai gadījumā, ja līguma ietvaros tai ir definējamas kādas tiesības vai pienākumi.</p>

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatorī	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
		<i>Pilotprojekta laikā to nodrošinās visu iesaistīto institūciju parakstīts sadarbības memorands (paraugs - metodoloģijas pielikums Nr.2.) un šī metodoloģija</i>	
2.2. Pilnvarojums (no visiem iesaistītajiem) nodrošināt un koordinēt sadarbību	Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6.panta trešo daļu bērnu tiesību aizsardzība īstenojama, sadarbojoties ar ģimeni, valsts un pašvaldību institūcijām, sabiedriskajām organizācijām un citām fiziskajām un juridiskajām personām. Institūciju sadarbības organizēšanu un kārtību, kādā īstenojama bērnu tiesību aizsardzība, nosaka Ministru kabinets.	<i>BM ir visu iesaistīto atļauja un pilnvarojums organizēt starpinstitūciju tikšanās, aicināt speciālistus uz nopratināšanu u.c. Pilotprojekta ietvaros par nopratināšanas procesā iesaistīto personu aicināšanu ir atbildīga policija, BM koordinē sociāla dienesta piesaisti uz starpinstitucionālo tikšanos.</i> <i>Pilotprojekta laikā to nodrošinās visu iesaistīto institūciju parakstīts sadarbības</i>	Standarts ieviests daļēji Projekta laikā pilnvarojumu nodrošināja Sadarbības Memorands. Attīstot Bērna mājas modeļa darbu pēc Projekta beigām, iesaistīto partneru starpā būtu jāslēdz Sadarbības līgums, kurā noteikt konkrētas sadarbības jomas, mehānismu un katras iesaistītās institūcijas atbildību.

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatoru	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
		<p><i>memorands un šī metodoloģija kā procesa apraksts.</i></p> <p><i>Speciālisti tiek regulāri aptaujāti par BM pakalpojuma efektivitāti (Pielikums Nr. 3 Speciālistu aptaujas anketa)</i></p>	
2.3. BM uzraudzības komiteja		<p><i>BM darbu pārrauga un izvērtē iesaistīto institūciju pārstāvju – ekspertu grupa, kas tiekas regulāri</i></p> <p><i>Pilotprojekta laikā BM darbību pārrauga ekspertu grupa ar pārstāvjiem no Tieslietu, Labklājības, Iekšlietu, Veselības ministrijām, Valsts policijas, Rīgas Tiesu apgabala prokuratūras, Rīgas Bāriņtiesas, Rīgas Sociālā dienesta, Tiesu administrācijas, Valsts Tiesu med. Ekspertīze centra un Valsts Bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas</i></p>	<p>Standarts ieviests daļēji</p> <p>Projekta gaitu pārraudzīja Ekspertu grupā, kurā bija deleģētie pārstāvji no iestādēm, kas parakstīja Sadarbības Memorandu. Ekspertu grupa tikās 4 ekspertu padomēs 03. aprīlī, 5. maijā, 18. septembrī un 24. novembrī. (Pielikums Nr. 3 Parakstu lapas, prezentācijas) Ekspertu grupas uzdevumi:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Pārraudzīt Projekta aktivitātes un to atbilstību spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem 2. Paust pārstāvētās institūcijas viedokli un pārstāvēt tās interese Projekta laikā 3. Nodrošināt informācijas apriti par Projektu pārstāvētajā institūcijā 4. Sadarboties ar ekspertiem no citām institūcijām 5. Sniegt konsultācijas, dot ieteikumus par sadarbības izveidi un pilnveidošanu Projekta laikā 6. Sniegt rekomendācijas par tiesību normu piemērošanu vai

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatoru	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
			<p>pilnveidošanu kolīzijas vai regulējuma iztrūkuma gadījumā</p> <p>Turpinot Bērna mājas modeli pēc Projekta beigām, Ekspertu grupas darbs būtu turpināms. Ņemot vērā to, ka modelis paredz sadarbību dažādu institūciju starpā, augstākās vadības deleģēto pārstāvju regulārās tikšanās nodrošina iespēju neskaistros jautājumus risināt arī lemttiesīgās vadības līmenī, ne tikai konkrēto speciālistu starpā, kas satiekas Bērna mājā uz konkrēto gadījumu.</p> <p>Rekomendējami ekspertu komitejas darbu uzsākot izstrādāt komitejas darbības nolikumu, kurā noteikt arī komitejas mērķus, eksperta pilnvaras lēmumu pieņemšanas kārtību un iespēju iesniegt komitejai izskatīšanai sūdzības.</p>
3. Standarts Precīzi definēta mērķgrupa			
3.1. Bērni (līdz 18 g.v.)cietušie un arī liecinieki		<p><i>Izveidojot modeli ir precīzi jādefinē mērķa grupa, kas var saņemt pakalpojumu Bērna mājā.</i></p> <p><i>Latvijas pilotprojekta gadījumā tie būs bērni, kas cietuši no seksuālas vardarbības un par šo faktu ir ierosināts kriminālprocess. Tā kā centrālā BM funkcija ir informācijas iegūšana no bērna, tad mērķa</i></p>	<p>Standarts ieviests daļēji</p> <p>Projekta laikā Bērna mājā nopratināti bērni cietušie un liecinieki, gadījumos, kad uzsākts kriminālprocess par seksuālu noziegumu pret bērnu. Bērnu vecums no 4 – 16 gadiem (Skat. Ziņojuma par aprobācijas rezultātiem 2.daļu „Aprobācijas kvantitatīvie rādītāji”). Tomēr, Projekta ietvaros nopratināti arī bērni t.s. robežgadījumos, proti, situācijā, kad uzsākts process par citu vardarbības formu, bet ir aizdomas, ka bērns iespējams cietis no seksuālas vardarbības, bet šie fakti kļūst zināmi tikai pēc nopratināšanas.</p> <p>Projekta laikā ne visi no seksuālas vardarbības cietušie bērni Rīgā</p>

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatorī	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
		<i>grupā pieskaitāmi bērni, kas spējīgi runāt, provizoriski no 4 – 18 gadu vecumam, tomēr nepieciešams izvērtējums katrā individuālā gadījumā, ja bērns ir jaunāks par 4 gadiem vai tam konstatēta garīga atpalicība vai cita garīga saslimšana.</i>	un Rīgas reģionā nonāca Bērna mājā. Valsts policija noteica, kuri no cietušajiem bērniem tiek noprotināti Bērna mājā un kuri pie cita pakalpojuma sniedzēja vai Valsts policijā. Iespējams, ar laiku nepieciešams precizēt normatīvo aktu līmenī vai sadarbības līgumu formā, ka seksuālas vardarbības gadījumu izmeklēšanai jānotiek bērnam saudzējošā veidā, izmantojot Bērna mājas modeli.
3.2. Seksuālā vardarbībā cietušie/liecinieki neatkarīgi no noz.nod kvalifikācijas		<i>Definējot mērķa grupu tiks iekļauti gan cietušie bērni, gan bērni liecinieki</i>	<p>Standarts ieviests</p> <p>Projekta laikā noprotināti, gan cietušie bērni, gan bērni liecinieki (Skat. Ziņojuma par aprobācijas rezultātiem 2.daļu „Aprobācijas kvantitatīvie rādītāji”)</p> <p>Attiecībā uz noziedzīga nodarījuma kvalifikāciju (konkrēts KL pants) – šādus indikatorus Projekta laikā nebija iespējams apkopot un izanalizēt, jo tik detalizēta informācija no Valsts policijas puses netika sniegta.</p> <p>Bērna mājas modeli iespējas izmantot arī citos sensitīvos gadījumos, kā fiziska vardarbība tuvās attiecībās, kombinētās vardarbības formas.</p> <p>Tomēr ņemot vērā cietušā bērna liecības lomu tieši seksuālas vardarbības gadījumos (nereti tas ir vienīgais pierādījums), kā arī Islandes kolēģu rekomendācijas, kamēr Bērna mājas modelis nav</p>

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatoru	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
			ieviests kā vispārzināma prakse, vēlams fokusēties tieši uz seksuālā vardarbībā cietušajiem bērniem un lieciniekiem, tā kā šīs vardarbības upuri ir īpaši neaizsargāti un paši vistīcāmāk nevērsies pret saviem pāridarītājiem
3.3. Nedis kriminēšanas princips	ANO Konvencijas par bērnu tiesībām 2.panta pirmais punkts paredz, ka dalībvalstis respektē un nodrošina visas šajā konvencijā paredzētās tiesības ikvienam bērnam, uz kuru attiecas to jurisdikcija, bez jebkādas diskriminācijas un neatkarīgi no bērna, viņa vecāku vai aizbildņu rases, ādas krāsas, dzimuma, valodas, reliģiskās piederības, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās, etniskās vai sociālās izcelsmes, mantiskā stāvokļa, veselības stāvokļa un dzimšanas apstākļiem vai jebkādiem citiem apstākļiem.	<i>Kad definēta mērķgrupa, nepieciešams nodrošināt, ka pakalpojumu BM ir iespējams saņemt visiem bērniem no attiecīgās mērķgrupas, neatkarīgi no tautības, vecuma, dzimuma u.c.) Jānodrošina iespēja noprotināt bērnus arī krievu valodā vai ar tulka starpniecību. Īpaša vērība jāpiegriež darbam ar bēgļu bērniem</i>	Standarts ieviests daļēji Bērna mājā Projekta ietvaros veiktas noprotināšanas gan latviešu, gan krievu valodā, bērniem vecuma grupā no 4 līdz 16 gadiem. Ņemot vērā to, ka Projekta kapacitāte nevarēja aptvert visus seksuālas vardarbības gadījumus, kuros cietuši bērni, secināms, ka Modeļa ieviešanas fāzē iespējama atšķirīga attieksme pret cietušajiem bērniem, proti – daļa tiek noprotināta saudzējošā veidā Bērna mājā, kamēr cita daļa joprojām tiek noprotināta policijas iecirknī vai pie cita pakalpojuma sniedzēja. Dardedze var izanalizēt tikai datus, kas ir pieejami Bērna mājā veikto noprotināšanu ietvaros.
4. Standarts Bērnām draudzīga vide			

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatorī	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
Speciāli pielāgotas telpas	<p>NB! Nav normatīvā regulējuma par to, kas ir bērnam piemērota nopratināšanas telpa un vide.</p> <p>Kriminālprocesa likuma 151¹.panta 1.daļa</p> <p>-(1) Īpaši aizsargājama cietušā pratināšana tiek veikta atsevišķā <u>tam piemērotā telpā</u> vai bez citu ar konkrēto procesuālo darbību nesaistītu personu klātbūtnes</p> <p>(1) Nepilngadīgā cietušā un liecinieka <u>pratināšanas norises gaitu fiksē skaņu un attēlu ierakstā</u>, [...]</p> <p>Kriminālprocesa likuma 153.</p>	<p><i>BM tiek nodrošināta bērnam draudzīga un piemērota vide, jau ienākot ēkā, tajā skaitā:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Dažāda vecuma bērniem un ģimenei piemērota uzgaidāmā telpa, ja iespējams – nošķirtas telpas mazākiem bērniem un pusaudžiem;</i> - <i>Bērniem atbilstošas mēbeles;</i> - <i>Nodrošinātas cietušā bērna tiesības nesatīties ar varmāku;</i> - <i>Darbinieku attieksme (“bērnām draudzīgs” attiecas arī uz ikviena darbinieka/speciālista attieksmi pret bērnu)</i> - <i>Diskrētuma nodrošināšana telpās, kurās notiek bērnu nopratināšana, medicīniskā apskate (skaņas izolācija u.c.)</i> 	<p>Standarts ieviests</p> <p>Bērna mājā Centrā Dardedze ir speciāli iekārtots bērnam draudzīgas telpas, proti, tā ir bērnam piemērota vide, jau „no sliekšņa”. Bērnu un ģimeni sagaida speciāli apmācīts administrators vai sociālais darbinieks, bērns nesatiek pārējos speciālistus, kas dodas un novērošanas telpu otrajā stāvā. Uzgaidāmajā telpā ir dažādu vecumu bērniem piemērotas mēbeles, rotaļlietas, grāmatas un spēles, lai bērns jūtās pēc iespējas labāk un nepiespiestāk. Uzgaidāmajā telpā ir dīvāns, 2 papagaiļu būri, akvārijs ar zivīm un būris ar kāmīti (Skat. Ziņojuma par aprobācijas rezultātiem 1.daļu „Telpu iekārtojums”)</p> <p>Nopratināšanas telpa ir iekārtota askētiskāk, lai pēc iespējas nenovērstu bērna uzmanību nopratināšanas laikā. Telpā izmantoti skaņu absorbējoši materiāli, lai veicinātu dzirdamību un samazinātu trokšņus no ārpuses. Telpas stūrī novietota kamera, kas raida telpā notiekošo uz novērošanas telpu otrajā stāvā.</p> <p>Nopratināšanas izvērtējuma anketās speciālisti (izmeklētāji un advokāti) atsevišķos gadījumos norādījuši uz to, ka nopratināšanas telpa varētu būt iekārtota „mājīgāk”. Daži vecāki norādījuši, ka telpa varētu tikt vēl labiekārtota, lai bērni nejustos kā nopratināšanā. Šie norādījumi ir ņemti vērā šobrīd nopratināšanas telpā ir ievietoti garie aizkari ar dzērvēm, kas vienlaicīgi ir arī skaņu absorbējošs materiāls. Šobrīd tiek apsvērta iespēja nokrāsot sienas citā tonī un izvietot citus gaismas ķermeņus, lai telpas atmosfēru padarītu mazāk oficiālu. Attiecībā uz rotaļlietu izvietojumu tomēr jāņem vērā, ka šajā telpā bērnam jājūtas droši un labi, bet pēc iespējas</p>

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatoru	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
	<p>panta 2. daļa</p> <p>(2)Procesa virzītājs un citas viņa pieaicinātās personas atrodas citā telpā, kur tehniskie līdzekļi nodrošina to, ka var dzirdēt un redzēt pratināmo personu un psihologu. <u>Pratināmais kopā ar psihologu atrodas telpā, kura piemērota sarunai ar nepilngadīgo</u> un kurā tehniski nodrošināts, ka procesa virzītāja uzdots jautājumus dzird tikai psihologs.</p>	<p>- <i>Nepieciešamības gadījumā – iespēja paēst, mazākiem bērniem – pagulēt, ja BM pavadītais laiks ir ilgs.</i></p> <p><i>Bērnu tiesību aizsardzības protokols – BM jānodrošina iekšēja uzraudzība par bērna labāko interešu nodrošināšanu. Šim mērķim tiek izstrādāts un ieviests bērnu tiesību aizsardzības protokols, kas paredz iespēju ikvienai personai, kuras intereses vai tiesības ir pārkāptas no BM darbinieku vai piesaistīto speciālistu puses, ziņot pa šādu pārkāpumu, un iestādei attiecīgi ir jābūt izstrādātiem mehānismiem, kā uz šādu sūdzību reaģēt</i></p>	<p>jāizvairās no tādiem interjera priekšmetiem (bildes, rotaļlietas) kas varētu novērst bērna uzmanību.</p> <p>Novērtēšanas anketās bērni telpu iekārtojumu pārsvarā novērtējuši kā labu vai ļoti labu (Skat. Ziņojuma par aprobācijas rezultātiem 3.daļu „Aprobācijas kvalitatīvie rādītāji”)</p> <p>Nepieciešams izstrādāt rekomendācijas bērnu nopratināšanai piemērotas telpas iekārtošanai, ņemot vērā šādus indikatorus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prasības bērnam piemērotas nopratināšanas telpas iekārtošanai KPL 152.p. (policijas iecirknī) • Prasības bērnam piemērotas nopratināšanas telpas iekārtošanai nopratināšanai ar psihologa starpniecību (KPL 153.p.(nošķirot policijas iecirknī un ārpus policijas iecirkņa) <p>Dardedzē ir ieviests un darbojas Bērnu tiesību aizsardzības protokols, proti, iekšējās uzraudzības dokuments, kas paredz sūdzību iesniegšanas, izskatīšanas kārtību par iespējamiem bērnu tiesību pārkāpumiem organizācijas iekšienē. Bērni, nonākot Dardedzē, tiek informēti par tiesībām reaģēt uz iespējamu viņu tiesību pārkāpumu un kārtību kādā par to paziņot personālam. (skat pielikumu Nr.4 Dardedzes Bērnu tiesību aizsardzības protokols)</p>
5. Standarts Starpaģentūru lietu			

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatoru	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
menedžments			
Lietvedība un darbības ir saskaņotas (procedūru protokoli)	ANO BTK Vispārējais komentārs Nr. 13, 50. pants: “Profesionāļiem, kas strādā bērnu tiesību aizsardzības sistēmā ir jābūt zināšanām par starpinstitūciju sadarbību un jāievieš vadlīnijas šādas sadarbības nodrošināšanai. Šādu procedūru ietvaros jānodrošina (a) Dažādu jomu speciālistu iesaistīšana (sadarbība) veicot konkrētā bērna situācijas, notikumu un apstākļu izvērtējumu, kā arī novērtējot bērna, ģimenes un aprūpētāju akūtās un ilgtermiņa vajadzības, kas mudina uzklaut bērna un ģimenes viedokli, kad vien tas iespējams. (b) Iegūtās informācijas apmaiņa iesaistīto institūciju starpā, kā arī bērna un ģimenes informēšana par izvērtējuma rezultātiem. c) bērna un	<i>Starpinstitūciju sadarbība ir BM pakalpojuma centrā.</i> <i>Regulāri tiek organizētas starpinstitūciju sanāksmes, kuras vada BM koordinators.</i> <i>Pirms cietušais bērns nonāk BM, sanāksmē tiek procesā iesaistīti speciālisti, lai apmainītos ar to rīcībā esošo informāciju.</i> <i>Šādā starpinstitūciju sanāksmē piedalās (atkarībā no gadījuma) izmeklētājs, prokurors, sociālā dienesta pārstāvis, BM koordinators, Bāriņtiesas pārstāvis, tiesu mediķis, pediatrs u.c.</i> <i>Pēc bērna nopratināšanas un medicīniskās apskates, speciālisti tiek sanāksmē vēlreiz, lai vienotos par koordinētām turpmākajām</i>	Standarts ieviests daļēji Projekta laikā Bērna mājas pakalpojuma centrā bija tieši cietušā bērna nopratināšana. Šo procesu centralizēti koordinēja un vadīja Valsts policija attiecīgi Projekta ietvaros lielāks uzsvars tika likts uz kriminālprocesa vajadzībām. Elektroniskajā saziņā tika saņemts pieprasījums un saskaņots laiks, kurā veikt cietušā bērna nopratināšanu – t.i. nodrošināt psihologa pakalpojumu, kurš veic bērna nopratināšanu, speciālu telpu, novērošanas telpu un videoierakstu. Nepietiekama sniegtā informācija no Valsts policijas puses: Informācija, ko Valsts policija sniedza par cietušo bērnu bija šāda: - Dzimums - Vecums - Valoda, kāda sazinās - Statuss kriminālprocesā (cietušais vai liecinieks) Starpinstitūciju tikšanās organizēšanai ir nepieciešama tāda informācija, lai bērnu būtu iespējams identificēt un attiecīgi pieaicināt sociālo darbinieku vai bāriņtiesu, kuras rīcībā ir kāda informācija par bērnu. Projekta laiks bija pārāk īss, lai atrisinātu šo problēmu, kuras

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatorī	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
	ģimenes novirzīšana uz tādu pakalpojumu saņemšanu, kas nodrošina iepriekšminēto vajadzību apmierināšanu (d) sniegto pakalpojumu izvērtējums	<p><i>darbībām.</i></p> <p><i>BM katram cietušajam bērnam un ģimenei tiek nodrošināta atbalsta persona – visbiežāk, sociālais darbinieks, BM darbinieks, kas sniedz informāciju gan vecākam, gan bērnam par to, kas notiks BM, kādā būs veikamo darbību secība, kāds ir plānotais BM pavadītais laiks. Vecākam vai pārstāvim atbalsta persona sniedz informāciju par sociālās rehabilitācijas pakalpojumu, valsts noteikto kompensāciju noziegumos cietušajiem u.c.</i></p> <p><i>Latvijā jau šobrīd ir sadalīti pienākumi un atbildība tiesībsargājošo iestāžu un bērna tiesību aizsardzības institūciju starpā. Problēmu rada tas, ka ir nepietiekama komunikācija un informācijas apmaiņa, tādēļ BM</i></p>	<p>pamatā ir divu interešu sadursme – izmeklēšanas noslēpums un informācijas apmaiņa bērna labāko interešu nodrošināšanai. Valsts policijas izpratne par konfidencialitāti ir izteikti koncentrēta uz izmeklēšanas noslēpumu kā dominējošo principu, attiecīgi Valsts policija atteicās izpaust bērna personas datus pakalpojuma ieteikšanas stadijā, tādējādi neļaujot identificēt cietušo bērnu un nodrošināt starpinstitūciju sanāksmes norisi.</p> <p>Uzskatām, ka šāda konfidencialitātes principa interpretācija ir pārāk šaura, proti, šādā formātā izmeklēšanas noslēpums tiek nostādīts augstāk par jebkuru citu interesi, tajā skaitā bērna labāko interešu principu, kas ir noteikts ANO Bērnu tiesību konvencijas 3.pantā.</p> <p>Šis jautājums attīstot Bērna mājas pakalpojumu varētu tikt risināts ar sadarbības līgumu, vai ar ANO BTK vispārējā komentārā Nr. 13 norādīto vadlīniju palīdzību, kurās varētu tikt ietverti arī personas datu aprites noteikumi un iesaistīto institūciju darbinieku atbildība par konfidencialitātes ievērošanu.</p> <p>Tomēr jāuzsver, ka arī jau šobrīd uz normatīvā regulējuma pamata ir atrunāti nosacījumi personas datu apstrādei, arī dažādu speciālistu (piemēram sociālā darbinieka) atbildība par konfidencialitātes ievērošanu strādājot ar bērniem un viņu ģimenēm un Valsts policijas pretestība pret datu izpaušanu uzlūkojama drīzāk kā formāla pretestība pret iespējamām izmaiņām, kā „ir darīts līdz šim”.</p> <p>Tomēr informācijas apmaiņas policijas, sociālā dienesta, bāriņtiesas</p>

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatoru	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
		<p><i>kalpo par tikšanās punktu, kurā sadarbību realizēt tieši un nepastarpināti cietušā bērna interesēs. Tā vienlaicīgi ir gan iespēja iegūt informāciju no bērna, kas vajadzīga kriminālprocesam, gan iespēja sniegt atbalstu ģimenei (jo nereti pēc nopratināšanas policijā ģimene pazīt no tiesībsargājošo institūciju loka un līdz sociālajam dienestam un rehabilitācijas pakalpojumam nemaz nenonāk) gan saskaņot visu speciālistu starpā turpmāko rīcības plānu darbā ar ģimeni un bērnu.</i></p>	<p>un psihologa - nopratinātāja starpā, pirms tiek veikta cietušā bērna nopratināšana, ir ļoti nozīmīga. Nereti policijas redzeslokā lieta ir nonākusi pavisam nesen, kur pretim sociālais dienests iespējams ar šo ģimeni strādā jau gadiem. Attiecīgi – sociālais dienests var sniegt nozīmīgu fona informāciju izmeklētājam un arī psihologam, kas pratinās bērnu. Pēc nopratināšanas savukārt sociālais dienests var sākt tūlīt organizēt sociālās rehabilitācijas pakalpojumu cietušajam bērnam, jo tā rīcībā ir pietiekama informācija par notikušo un par izmeklēšanas procesa stadiju.</p> <p>Informācijas apmaiņas nozīmīgumu var ilustrēt ar piemēru –</p> <p>Bērna mājā bija ieradusies 10 gadīgas meitenes liecinieces māte, kas informēja, ka meitene atsakās ierasties uz nopratināšanu, jo baidās. Nozieguma apstākļi (meitene kopā ar draudzeni bija liecinieces ekshibicionista darbībām uz ielas) neliecināja par to, ka būtu iemesls tik ļoti baidīties. Sarunā ar māti savukārt atklājās, ka meitene 8 gadu vecumā tikusi izvarota vairākas reizes, kamēr sakarā ar problēmām ģimenē bija ievietota krīžu centrā. Pēc tam, psiholoģiskās traumas dēļ meitenes uzvedība palika nekontrolējama un viņa tika uz vairākiem mēnešiem ievietota Ainažu psihoneiroloģiskajā slimnīcā, kur viņai visu šo laiku netika atļauts iziet no istabas. Meitenes pēc tam ilgstoši atradās psihiatra uzraudzībā un saņēma ilgstošu rehabilitācijas pakalpojumu, pēc kā bija sākusi atveseļoties un pamazām atgriezās skolā un ierastajā dzīves vidē.</p>

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatoru	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
			<p>Fakts, ka meitenei bija jāierodas uz nopratināšanu kaut kādā vidē, kas viņai tika noraksturota kā krīžu centrs, ieviesa viņai paniskas bailes piedzīvotās izvarošanas dēļ. Turklāt viņai šķita, ka viņa tiks atstāta Bērna mājā, jo bija to piedzīvojusi iepriekš sakarā ar piespiedu ievietošanu Ainažu psihoneiroloģiskajā slimnīcā.</p> <p>Šajā gadījumā, visas šīs informācijas nebija ne Valsts policijas ne prokuratūras rīcībā, bet tā ir ļoti būtiska, lai vispār būtu iespējams noorganizēt nopratināšanu un arī izveidot sarunu ar bērnu. Šāda informācija visbiežāk ir sociālā dienesta rīcībā, tāpēc viņu klātbūtne starpinstītūciju tikšanās laikā būtu tik būtiska.</p> <p>Speciālistu tikšanās pirms nopratināšanas</p> <p>Projekta laikā tikšanās speciālistu starpā tika organizētas tieši pirms pašas nopratināšanas un tās vairāk raksturojamas nevis kā informācijas apmaiņa speciālistu, bet izmeklētāja saruna ar psihologu sniedzot ziņas par pratināšanā noskaidrojamajiem apstākļiem. Sarunās piedalījās:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izmeklētājs - Projekta pārraugis no VP puses – Dace Landmane - Psihologs - Bāriņtiesa (ja bērna vecāks nebija likumiskais pārstāvis) - Cietušā bērna advokāts <p>Atsevišķos gadījumos – prokurors.</p>

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatorī	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
			Attīstot Bērna mājas modeli nākotnē būtu nepieciešams organizēt starpinstitūciju tikšanās pirms tiek organizēta nopratināšana, lai dalītos ar informāciju un kopīgi vienotos par turpmāko darbību plānu attiecībā uz cietušo bērnu un viņa ģimeni.
6. Standarts Bērna nopratināšana			
Cietušā Bērna nopratināšana Bērna mājas ietvaros	<p>153.pants. Nepilngadīgās personas pratināšana ar psihologa starpniecību</p> <p>(1) Ja psihologs uzskata, ka 14 gadus nenasniegušās personas psihei vai tāda nepilngadīgā psihei, kas atzīts par cietušo no vardarbības, ko nodarījusi persona, no kuras cietušais ir materiāli vai citādi atkarīgs, cilvēku tirdzniecības vai noziedzīga nodarījuma pret tikumību vai dzimumneaizskaramību, var kaitēt tieša pratināšana, to</p>	<p><i>Bērna nopratināšana, jeb informācijas iegūšana no bērna ir primārā BM funkcija.</i></p> <p><i>Kamēr bērns par notikušo nevienam nav izstāstījis, faktiski nav iespējams bērnam palīdzēt, tādēļ cietušā bērna liecībai ir vairākas būtiskas funkcijas:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> — <i>Nodrošināt bērna drošību;</i> — <i>Nodrošināt medicīnisku un psiholoģisku atbalstu bērnam;</i> — <i>Sniegt informāciju par notikušo, lai varētu veikt</i> 	<p>Standarts ieviests</p> <p>Projekta laikā nopratināšana Bērna mājā bija galvenā funkcija. Kopumā notika 22 cietušo bērnu un liecinieku nopratināšana.</p> <p>Testa intervijas</p> <p>Pirms cietušo bērnu nopratināšanas uzsākšanas tika organizētas testa nopratināšanas ar bērniem, kas nav cietuši (saruna tika veidota par neitrālām tēmām, bet ievērojot NICHD protokolā noteikto procedūru), lai analizētu telpu draudzīgumu, pakalpojuma kvalitāti un tehnisko nodrošinājumu.</p> <p>Pēc katras Testa nopratināšanas tika veikta gan cietušo, gan vecāku anketēšana, lai analizētu pakalpojuma draudzīgumu no klientu viedokļa.</p> <p>Bērna mājā tika nopratināti tikai tie bērni, kuriem ir uzsākti kriminālprocesi valsts policijā, izpētes intervijas pirms kriminālprocesa uzsākšanas Projekta ietvaros netika veiktas.</p>

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatorī	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
	<p>var izdarīt ar tehnisko līdzekļu un psihologa starpniecību. Ja izmeklētājs vai prokurors tam nepiekrīt, tieša pratināšana izdarāma tikai ar izmeklēšanas tiesneša atļauju, bet tiesā — ar tiesas lēmumu.</p> <p>(2) Procesa virzītājs un citas viņa pieaicinātās personas atrodas citā telpā, kur tehniskie līdzekļi nodrošina to, ka var dzirdēt un redzēt pratināmo personu un psihologu. Pratināmais kopā ar psihologu atrodas telpā, kura piemērota sarunai ar nepilngadīgo un kurā tehniski nodrošināts, ka procesa virzītāja uzdots jautājumus dzird tikai psihologs.</p> <p>(3) Ja pratināmā persona nav sasniegusi 14 gadu vecumu, psihologs, ievērojot</p>	<p><i>izmeklēšanu un sodīt vainīgo</i></p> <p><i>KPL paredz īpašu kārtību bērnu nopratināšanai. Tā var noritēt divos veidos:</i></p> <p>– <i>Tiešā nopratināšana (nopratināšanu veic izmeklētājs KPL 152. panta kārtībā);</i></p> <p>– <i>ar psihologa starpniecību (bērnu nopratina psihologs, bet izmeklētājs atrodas blakus telpā un vēro notiekošo ar tehnisko līdzekļu palīdzību, KPL 153. panta kārtībā)</i></p> <p><i>BM cietušie bērni tiek nopratināti KPL 153.p. kārtībā ar psihologa starpniecību. Nopratināšana notiek speciāli aprīkotā nopratināšanas telpā. Cietušais bērns sarunājas tikai ar psihologu, savukārt izmeklētājs un citas pieaicinātās personas atrodas t.s.</i></p>	<p>Pēc katras nopratināšanas tika veikta cietušo bērnu un visu iesaistīto speciālistu anketēšana, lai izvērtētu pakalpojuma kvalitāti no iesaistīto dalībnieku puses. (Skat.Ziņojums par aprobācijas rezultātiem 3 daļa.)</p> <p>Pirms sarunas ar bērnu psihologs sarunā ar izmeklētāju ieguva fona informāciju par bērnu kā arī saskaņoja jautājumus ar izmeklētāju.</p> <p>Pēc psihologu novērojumiem, izmeklētāju sagatavotības līmenis ir ļoti atšķirīgs, proti, ir gadījumi, kad izmeklētājam ir pietiekami daudz informācijas par cietušo bērnu un viņa situāciju, bet ir gadījumi, kad izmeklētājam nav tik pat kā nekādu ziņu un arī nav sagatavoti jautājumi, kas psihologam no bērna būtu jānoskaidro (piemēram, gadījums, kad izmeklētājs ir tikai atbraucis kāda cita izmeklētāja uzdevumā, neko nezinot par lietas apstākļiem vai gadījums, kad izmeklēšanas process ir garš un komplicēts, iesaistītas neskaitāmas personas, lietas materiāli ir uz vairākiem sējumiem, bet izmeklētājs nespēj sniegt psihologam strukturētu informāciju vai precīzas ziņas par apstākļiem, kas noskaidrojami pratināšanas laikā.)</p> <p>Ja psihologam ir nepietiekama fona informācija, tas ļoti apgrūtina nopratināšanas procesu, jo, piemēram, bērns pratināšanas laikā var sākt stāstīt par vietu, kuras nosaukums psihologam nav zināms vai pieminēt sev tuvo cilvēku vārdus, kurus psihologam būtu labi zināt, veidojot sarunu ar bērnu.</p>

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatorī	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
	<p>konkrētos apstākļus, nepilngadīgajam izskaidro notiekošo darbību nepieciešamību un viņa sniegtās informācijas nozīmi, noskaidro personas datus, uzdod nepilngadīgā psihei atbilstošā formā procesa virzītāja jautājumus, ja nepieciešams, — informē par pārtraukumu izmeklēšanas darbībā un tās atsākšanu.</p> <p>(4) Ja pratināmā persona ir sasniegusi 14 gadu vecumu, procesa virzītājs ar psihologa starpniecību informē nepilngadīgo par veicamās izmeklēšanas darbības būtību, noskaidro viņa personas datus, izskaidro viņa tiesības un pienākumus, kā arī brīdina viņu par atbildību par savu pienākumu nepildīšanu, uzdod nepilngadīgā psihei atbilstošā formā procesa virzītāja</p>	<p><i>konferences, jeb novērošanas telpā un vēro nopratināšanas procedūru tiešraidē videotranslācijā. Izmeklētājs pirms nopratināšanas saskaņo ar psihologu, kādu informāciju ir nepieciešams uzzināt no bērna, iesniedzot sagatavotos jautājumus rakstiski. Ja tehniski iespējamas nopratināšanas laikā izmeklētājs var sniegt psihologam norādījumus caur austiņu.</i></p> <p><i>Pilotprojekta ietvaros BM tiek nopratināti mērķgrupas bērni, kuru nonākšanu BM koordinē Valsts policija, gadījumos un tie ir gadījumi, kad par vardarbības faktu ir jau ierosināta krimināllieta. Ar laiku apsverama iespēja BM ietvaros uzklaut arī tos bērnus, par kuriem ir tikai aizdomas, par iespējamu seksuālu izmantošanu, bet nav nekādu</i></p>	<p>Nopratināšanā tika izmantots pētījumos balstīts nopratināšanas protokols – NICHHD, kuru izmanto arī vairumā Bērna māju citviet Eiropā.</p> <p>Projekta laikā organizētājās apmācībās izmeklētājiem un prokuroriem par Bērna mājas modeli un tiesu, prokuratūras un policijas vadībai par Bērna mājas modeli, tika sniegts ieskaits NICHHD protokola uzbūvē un skaidrots, kādēļ tiek izmantota tieši šāda nopratināšanas tehnika. Šāds apmācību un skaidrojošais darbs noteikti ir turpināms, jo tehnikā kāda izmeklētāji ir raduši pratināt bērnus un kā to dara psihologs vadoties pēc NICHHD ir ļoti atšķirīga, kas, nezinot pamatojumu nereti radīja pretestību no izmeklētāja puses.</p> <p>Proti – NICHHD uzsver, ka ļoti būtiska ir sagatavošanās fāze nopratināšanas procesam – iepazīšanās ar bērnu un dažādi sagatavošanas posma jautājumi bērna atmiņas trenēšanai un arī bērna liecināšanas spēju novērtēšanai. Izmeklētājam, kuram trūkst zināšanu par NICHHD var šķist nevajadzīgi, kāpēc psihologs iztaujā bērnu, par, piemēram, nesen svinēto dzimšanas dienu, turklāt mudinot bērnu pastāstīt vairāk un detalizētāk. Tomēr šādai jautājumu uzdošanai ir pamatojums – bērns tiek sagatavots stāstījumam par traumējošo notikumu, jo tieši tādā pašā veidā – mudinot pastāstīt vairāk un visu, ko bērns atceras no bērna tiek iegūts t.s. „brīvais”, jeb neietekmētais stāstījums par piedzīvoto vardarbību. Pētījumos tieši bērna brīvais stāstījums tiek uzskatīts par liecības ticamāko daļu, tādēļ ir būtiski sarunu ar bērnu veidot tieši šādi, patērējot pietiekami daudz laika sarunas ievaddaļā un</p>

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatorī	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
	<p>uzdotos jautājumus; ja nepieciešams, — informē par pārtraukumu izmeklēšanas darbībā un tās atsākšanu.</p> <p>(5) Pratināšanas gaitu fiksē saskaņā ar šā likuma 141.—143.panta prasībām. Pratināmā persona, kura nav sasniegusi 14 gadu vecumu, protokolu neparaksta.</p>	<p><i>konkrētu faktu, lai būtu pamats uzsākt kriminālprocesu. Šādā gadījumā BM tiek veikta t.s. izpētes intervija. Ja tās laikā bērns sāk atklāt detaļas, kas var būt par pamatu kriminālprocesa uzsākšanai, cietušais BM tiek pratināts vēlreiz, jau pieaicinot izmeklētāju.</i></p> <p><i>Nopratināšanā tiek izmantota pētījumos balstīta nopratināšanas tehnika – NICHD protokols² (Metodoloģijas pielikums Nr. 4)</i></p> <p><i>Nopratināšana tiek ierakstīta video, kas tiek pievienots krimināllietas materiāliem, nodrošinot iespēju pēc tam translēt videoierakstu tiesā.</i></p>	<p>tikai pēc brīvā stāstījuma, uzdodot jautājumus, precizēt detaļas un nošķirt atsevišķās epizodes vienu no otras.</p> <p>Tādēļ – turpinot Bērna mājas modeļa ieviešanu rekomendējams organizēt apmācības izmeklētājiem prokuroriem un tiesnešiem par NICHD nopratināšanas tehniku.</p> <p>Visi Bērna mājā pratināmie bērni tika pratināti vienu reizi. Dardedzei nav ziņu pat to, vai kāds no bērniem pēc tam tika pratināts atkārtoti.</p> <p>Nopratināšanas laikā bērns sarunājās tikai ar psihologu, Kopumā projekta laikā nopratināšanā piedalījās 22 bērns, vecumā no 4 līdz 16 gadiem.</p> <p>Nopratināšanas gaitu novērošanas telpā novēroja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izmeklētājs - Projekta pārraugis no VP puses – Dace Landmane - Psihologs - Bāriņtiesa (ja bērna vecāks nebija likumiskais pārstāvis) - Cietušā bērna advokāts <p>Atsevišķos gadījumos – prokurors.</p>

² NICHD protokols ir ASV Bērnu veselības un attīstības nacionālā institūta (The National Institute of Child Health and Human Development) izstrādāts strukturētas intervēšanas protokols, kas šobrīd ir plaši izmantots Amerikā, virknē Eiropas un Āzijas valstu. Protokola efektivitāte tiek pastāvīgi izvērtēta dažādu pētījumu ietvaros, piemēram: Lamb, M. E., Orbach, Y., Hershkowitz I., Esplin, P. W., Horowitz, D. (2007). A structured forensic interview protocol improves the quality & informativeness of investigative interviews with children: A review of research using the NICHD Investigative Interview Protocol. Child Abuse & Neglect, 31(11-12), 1201–1231

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatoru	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
		<p><i>Bērns tiek pratināts pēc iespējas vienu reizi (izņemot gadījumus, ja tiek veikta izpētes intervija). Ja nepieciešams veikt atkārtotu nopratināšanu, tam nepieciešams pamatojums un skaits ir pēc iespējas mazāks. Atkārtotu intervēšanu veic tā pati persona, kas pirmajā reizē.</i></p> <p><i>Nopratināšanas novērošanas telpā atrodas šādas personas:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>Izmeklētājs;</i> – <i>Uzraugošais prokurors;</i> – <i>Cietušā bērna aizstāvis</i> <p><i>Var atrasties, atkarībā no gadījuma:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>Likumiskais pārstāvis</i> – <i>Tiesu mediķis</i> – <i>Bāriņtiesa</i> 	<p>(Skat.Ziņojums par aprobācijas rezultātiem 2. daļa Tabula 9)</p> <p>Bērna mājas projekta koordinators novērošanas telpā piedalīties netika pielaists, argumentējot ar izmeklēšanas noslēpumu. Diemžēl šāda formāla pieeja KPL normu tulkošanai, argumentējot, ka izmeklēšanas process nepiesaistītu personu klātbūtne nav pieļaujama, liedza projekta koordinatoram analizēt nopratināšanas gaitu. Bet analizējami dati tika iegūti no visu iesaistīto speciālistu novērtēšanas anketām.</p> <p>Par aizstāvības advokāta piedalīšanos cietušā bērna nopratināšanā.</p> <p>Cītu valstu pieredze rāda, ka aizstāvības advokāta dalība cietušā bērna nopratināšanas procesā ir ļoti svarīga, lai realizētu personas tiesības uz taisnīgu tiesu. Proti, visām iesaistītajām pusēm ir jābūt vienlīdzīgām tiesībām iztiesāšanas laikā. Islandē šī principa ievērošana notiek tā, ka nopratinot cietušo bērnu Bērna mājā novērošanas telpā tiek pieaicināts aizstāvības advokāts, kuram tiek dotas tiesības uzdot jautājumus. Tā kā vairumā gadījumu šie bērni uz tiesu izsaukti netiek, tādējādi tiek nodrošinātas personas, kam ir</p>

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatorī	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
		<p>– <i>Aizstāvības advokāts</i></p> <p><i>Pilotprojekta ietvaros var atrasties:</i></p> <p><i>BM koordinators</i></p> <p><i>Prokurors – eksperts</i></p> <p><i>Tiesnesis – eksperts</i></p> <p><i>Par atļauju personām, kas nav KP dalībnieki atrasties novērošanas telpā lemj procesa virzītājs. Novērotāju komandai tiek izskaidrotas to tiesības un pienākumi nopratināšanas laikā</i></p> <p><i>Ja nepieciešams nopratināšanā tiek pieaicināts tulks. Tulks atrodas vienā telpā ar bērnu un psihologu.</i></p>	<p>tiesības uz aizstāvību tiesības.</p> <p>Projekta laikā, izstrādājot metodoloģiju, kā arī ekspertu grupā, tika izdiskutēts, ka šī brīža regulējums KPL neatļauj aizstāvības advokāta pieaicināšanu cietušā bērna nopratināšanas procesā. Proti, aizstāvības advokātam, kopā ar aizstāvamā ir tiesības iepazīties ar visiem lietas materiāliem tikai pēc pirmstiesas izmeklēšanas pabeigšanas, līdz ar to ekspertu viedoklis bija, ka nopratināšanas procesā aizstāvības advokāts piedalīties nedrīkst. Otrs arguments no ekspertu un Valsts policijas puses bija par to, ka ne vienmēr vedot cietušo bērnu uz nopratināšanu ir kādas ziņas par iespējamo aizdomās turamo vai arī šīs ziņas ir nepietiekamas, lai būtu iespējams procesuāli noformēt aizstāvības advokāta piedalīšanos.</p> <p>Šī jautājuma normatīvs un praktisks noregulējums ir ļoti būtisks, jo Eiropas Cilvēktiesību tiesa savos spriedumos nepārprotami ir norādījusi, ka personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, ir tiesības uzdot jautājumus cietušajam, un atbildīgo procesa virzītāju pienākums ir šīs tiesības nodrošināt.</p> <p>Islandē šī dilemma tiek risināta tādējādi, ka nopratināšanu Bērna māja veic tiesnesis (viņš ir atbildīgais par nopratināšanas procesu) un tā vienlaicīgi ir kā apvienota pirmstiesas un tiesvedības procesa nopratināšana. Islandē šajā nopratināšanā, kas notiek Bērna mājā tiek pieaicināts arī aizstāvības advokāts, kuram aizstāvamā vārdā tiek dotas tiesības uzdot jautājumus.</p> <p>Norvēģijā nopratināšanu Bērna mājā veic policijas vadībā, bet tur</p>

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatorī	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
			<p>visbiežāk notiek 2 cietušā bērna nopratināšanas. Proti, ne vienmēr uzreiz ir pietiekami daudz ziņu par notikušā apstākļiem un iespējamo vainīgo, lai uz pirmo interviju varētu pieaicināt aizstāvības advokātu. Tādēļ pēc tam, kad ir iegūta gan cietušā bērna gan potenciālā varmākas liecība tiek organizēts vēl viena cietušā bērna nopratināšana, kurā, balstoties uz iespējamām nesakritībām varmākas un cietušā liecībās (pētījumi rāda, ka tie parasti ir aptuveni 20%), cietušais bērns ar psihologa starpniecību tiek pratināts vēlreiz, jau tikai ar precizējošiem jautājumiem no izmeklētājā un aizstāvības advokāta puses. Būtiski, ka abām nopratināšanām jānotiek pēc iespējas tuvu vienai aiz otras, bērnam pazīstamā vidē – Bērna mājā un tā paša psihologa vadībā.</p> <p>Attiecīgi – Latvijas situācijā ir jāanalizē no KPL normu viedokļa, kurš modelis būtu piemērotāks mūsu tiesību sistēmai, tā kā aizstāvības tiesības uzdot jautājumus cietušajam ir būtiskas, bet būtiski arī radīt mehānismu, lai cietušajam bērnam nav jādodas šī iemesla dēļ uz tiesu, vai vēl ļaunāk – tiek atcelts spriedums, tādēļ, ka nav nodrošinātas aizstāvamā tiesības uz taisnīgu tiesu.</p> <p>Psihologa saziņa ar izmeklētāju Bērna mājas tehniskais aprīkojums ir šāds: <u>Nopratināšanas telpa:</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kamera - AXIS V5915 (FulHD 1080p), 2. Mikrofons - Stelberry M-60, 3. Darba stacija Intel I3-6100, 8GB RAM, 1TB HDD, 250GB

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatorī	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
			<p>SSD, DVD-RW (LG)</p> <p><u>Datorprogramma, kas tiek izmantota ierakstiem:</u></p> <p>Milestone XProtect Express</p> <p><u>Novērošanas telpa:</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Projektors Vivitek D755WT, 2. Tāfele ar projicējamo virsmu PROFESSIONAL Hybrid board FLEX 88", 3. Aktīvais skaļrunis NEO 5 <p>Nopratināšanas process tiek filmēts un tiešraidē pārraidīts uz novērošanas telpu. Pēc nopratināšanas psihologs no datorprogrammas ieraksta interviju diskā, ko divos eksemplāros nodod Valsts policijai ar pieņemšanas nodošanas aktu.</p> <p>Projekta laikā tika saņemti aizrādījumi no Valsts policijas par problēmām diskā iekopētās informācijas atvēršanai. Ierakstā izmantotais formāts bija īpašs ieteikums no tehniskā nodrošinājuma pakalpojuma sniedzējiem, kuri norādīja uz to, ka parastai ieraksta formāts (piemēram AVI) nenodrošinātu to, ka ierakstu nevar sadalīt, sagriezt un izdzēst. Bērna mājā izmantotais formāts diskā tiek ierakstīts kopā ar programmu, kas jālejuplādē policijas datorā un pēc tam ir iespējams noskatīties ierakstu. Projekta laikā tika izveidots manuālis – apraksts, kā darboties ar izmantoto programmu, ka tika nodots izmeklētājiem kopā ar disku (Pielikums Nr. 5 – Manuālis darbam ar ierakstu diskā).</p>

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatoru	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
			<p>Iespējama iemesls kādēļ Valsts policijā bija grūtības noskatīties videoierakstu varētu būt drošības mūri, kas tiek izmantoti Valsts policijā. Uz lūgumu organizēt tikšanos ar Valsts policijas datorsistēmu administratoru, lai risinātu šo jautājumu, diemžēl nebija atsaučības.</p> <p>Rekomendējami – attīstot Bērna mājas pakalpojumu kopā ar Valsts policijas, prokuratūras un tiesas pārstāvjiem detalizētāk izstrādāt tehniskās prasības ieraksta formātam, ņemt vērā nepieciešamību nodrošināties pret ieraksta modificēšanu vai pārveidi.</p> <p>Saziņa psihologa un izmeklētāja starpā nopratināšanas laikā</p> <p>Projekta laikā tehniskais aprīkojums nenodrošināja to, ka iespējama tieša saziņa psihologa un izmeklētāja starpā caur austiņu. Saziņa tika organizēta veidojot pārtraukumus, kuru laikā psihologs devās pie izmeklētāja un vienojās par papildus jautājumiem. Pārtraukumus nopratināšanas laikā paredz arī NICHD protokols un kā pamatojums ir norādīts tas, ka šīs pauzes atpūtai ir nepieciešamas gan bērnam, gan speciālistiem. Tomēr, atsevišķās nopratināšanās paužu skaits bija vairāk kā 4, kas var ietekmēt psihologa kontakta veidošanu ar bērnu, gan arī nepamatoti pagarināt nopratināšanas ilgumu.</p> <p>Daļa psihologu norāda, ka nevarētu strādāt ar austiņu, jo ir ļoti apgrūtināši veidot vienlaicīgi gan sarunu un kontaktu ar bērnu, gan</p>

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatorī	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
			<p>klausīties austiņā izmeklētāja komentārus.</p> <p>Islandes Bērna mājas vadītāja apmācību laikā 2017. gada 24. novembrī norādīja, ka, Islandē tiek lietota austiņa, bet ir tikai viens konkrēts brīdis, vienmēr pēc tam, kad ir pabeigta galvenā sadaļa – bērna brīvais stāstījums un precizējošie jautājumi, kad pēc konkrēta signāla nodošanas (psihologs pasaka: „Paldies, Tu man ļoti daudz ko izstāstīji, man šobrīd ir nedaudz jāapdomā viss, ko Tu teici”), izmeklētājs zina, ka šis ir brīdis, kad austiņā pateikt savus papildus jautājumus vai dot kādas norādes, kas vēl jānoskaidro psihologam.</p> <p>Projekta laikā tika saņemti arī ierosinājumi no Valsts policijas un prokuratūras, ka psihologiem, kas veic nopratināšanu, būtu nepieciešamas apmācības par izmeklēšanas un nopratināšanas procesu juridiskajiem aspektiem.</p> <p>Attīstot Bērna mājas pakalpojumu, rekomendējami gan apmācīt izmeklētājus par nopratināšanu pēc NICHD protokola, gan organizēt apmācības psihologiem par nopratināšanas un izmeklēšanas juridiskajiem aspektiem. Ļoti būtiski veicināt izmeklētāju un prokuroru un psihologu, kas veic nopratināšanu vidū vienotu izpratni par nopratināšanas mērķiem un uzdevumiem un saudzējošu attieksmi pret bērnu.</p> <p>Prokurora piedalīšanās nopratināšanā</p> <p>Prokurori Projekta periodā piedalījās 2 nopratināšanās, kas ir tikai 9% gadījumu. Citu valstu pieredze (Zviedrija, Islande) liecina, ka</p>

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatoru	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
			<p>prokurora iesaiste Bērna mājā veiktajā nopratināšanā ir ļoti būtiska. Tieši prokurors ir tas, kas ar apsūdzību dosies uz tiesu, tādēļ vēlams, lai prokurors pats piedalās un dzird bērna stāstīto un vajadzības gadījumā var uzdot papildus jautājumus.</p> <p>KPL likums šobrīd neuzliek par pienākumu prokuroram piedalīties tādu izmeklēšanas darbību veikšanā, kas ir izmeklētāja pienākums – prokuroram ir uzraugošā funkcija. Atsevišķi prokurori pauduši uzskatu, ka, nemaz nedrīkst piedalīties izmeklēšanas darbībā, kas jāveic citam procesa virzītājam, kamēr citi nekādus procesuālus šķēršļus nesaskata un jau sadarbojas ar izmeklētājiem šādā veidā.</p> <p>Praksē diemžēl reizēm izveidojas situācijas, kad uzraugošais prokurors nosūta lietu atpakaļ izmeklētājam, jo nopratināšanā nav cietušajam uzdoti apsūdzības uzturēšanai būtiski jautājumi un šī iemesla dēļ cietušais jāpratina vēlreiz, atkārtoti pakļaujot traumatiskai pieredzei. No šādām situācijām varētu izvairīties, ja prokurors pats būtu klāt pratināšanas brīdī vai izmeklētājs pirms nopratināšanas būtu saskaņojis ar prokuroru jautājumus.</p> <p>Prokuroru neaktīvā iesaistīšanās cietušā bērna nopratināšanā skaidrojama ar vienotas izpratnes trūkumu par cietušā liecības lomu dzimumnoziegumu izmeklēšanā un cietušajam aizsargājošas pieejas izmantošanu izmeklēšanas procedūrās.</p> <p>Tāpat novērojams, ka Latvijas tiesībsargājošo institūciju speciālistu</p>

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatoru	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
			<p>starpā raksturīga drīzāk darbošanās katram savu pienākumu „lauciņā” un izteikta šo pienākumu un atbildību nošķiršana, nevis sadarbība. Daļēji tas skaidrojams ar pirmstiesas un tiesas procesu juridisko nošķirtību, tomēr šī izpratne nereti un nevietā tiek pārnesta arī uz tādu gadījumu risināšanu, kur sadarbība būtu vienīgais risinājums.</p> <p>Šo apgalvojumu var ilustrēt ar piemēru:</p> <p>Projekta ietvaros Dardedze organizēja informatīvus seminārus par Bērna mājas modeli 5 Latvijas reģionos. Semināros piedalījās pārstāvji no Valsts policijas, prokuratūras un tiesas un ļoti izteikti bija jaušams cik ļoti nepieciešams ir dialogs un diskusija šo speciālistu starpā par dzimumnoziegumu izmeklēšanu, pierādījumu bāzi un dažādām juridiskām niansēm. Uz jautājumu izmeklētājiem, kādēļ dzimumnozieguma gadījumā cietušajam bērnam automātiski tiek noteikta kompleksā tiesu psihiatriskā-psiholoģiskā ekspertīze, izmeklētāji atbildēja, tāpēc, ka prokurors prasa. Prokurori, savukārt atbildēja – tāpēc, ka mums tiesā prasīs. Bet tiesneši savukārt atbildēja, ka tā nebūt nav viņu prasība. Attiecīgi iezīmējās situācija, kurā vienota izpratnes trūkuma dēļ, tāpēc, ka „tā ir drošāk” un „varbūt tiesnesim to vajadzēs”, bērns nepamatoti tiek pakļauts tādām sarežģītām izmeklēšanas darbībām kā kompleksā ekspertīze, paaugstinot reviktimizācijas risku.</p> <p>Tomēr jāuzsver, ka attieksmes maiņa nebūtu panākama ar</p>

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatorī	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
			<p>piespiedu mehānismu, bet ar pakāpenisku prokuroru iesaistes palielināšanu, ļaujot viņiem pašiem nonākt pie secinājuma, ka laiks, kas patērēts it kā darot „dubultu darbu” var tikt ietaupīts vēlāk, jo lietas materiālos būs kvalitatīva un pilnvērtīga cietušā bērna liecība, kas būtiski atvieglos lēmuma sagatavošanu par lietas nosūtīšanu tiesai un apsūdzības uzturēšanu tiesā.</p> <p>(Vairāk info par nopratināšanu procesa kvantitatīvajiem rādītājiem lūdzu skatīt Ziņojuma par aprobācijas rezultātiem 2. Daļā Aprobācijas kvantitatīvie rādītāji)</p>
Kvalifikācijas prasības nopratināšanas veicējiem		<p><i>Nopratināšanu veic psihologs, kam ir vismaz maģistra grāds psiholoģijā, vismaz 3 gadu pieredze darbā ar vardarbībā cietušajiem bērniem un kas apguvis speciālas zināšanas par bērnu tiesībām, vardarbību, bērnu nopratināšanu t.sk. NICHD protokolu vismaz 24 stundu apjomā, kā arī kam ir latviešu un krievu valodas zināšanas .</i></p>	<p>Projekta laikā nopratināšanu veica 5 Dardedzes psihologi, visiem ir maģistra grāds psiholoģijā un vismaz 3 gadu pieredze ar vardarbībā cietušajiem bērniem. Daļa psihologu runā gan latviešus, gan krievu gan angļu valodas. Darbs tika organizēts tā, ka pirms nopratināšanas tika noskaidrots, kādā valodā runā cietušais un attiecīgi nodrošināti tāda psihologa pakalpojumi, kas šo valodu pārzina.</p> <p>Projekta laikā 2017. gada 11. -12. maijā psihologi bija pieredzes apmaiņas un apmācību vizītē Bērna mājā Tallinā, kur piedalījās 8 stundu apmācībās par nopratināšanu un darbu ar NICHD protokolu igauņu profesora Kristjan Kask vadībā.</p> <p>2017. gada 24. novembrī psihologi piedalījās 8 stundu apmācībās par nopratināšanu un darbu ar NICHD protokolu Islandes Bērna mājas vadītājas, psiholoģes Olof Asta Farestveit vadībā Centrā Dardedze, Rīgā.</p>

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatorī	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
7. Standarts Medicīniskā izmeklēšana			
7.1. Tiesu medicīniskā ekspertīze BM	<p>Kriminālprocesa likuma 195.p. 1.d. 3.p. nosaka, ka ekspertīze ir obligāta, lai noteiktu pazīmes, kas norāda uz dzimumnoziedzuma izdarīšanu³.</p> <p>Tiesu ekspertu likums 17. pants</p> <p>Ar personas ķermeņa atkailināšanu saistītu tiesu ekspertīzi kriminālprocesā, kas uzsākts par noziedzīgu nodarījumu pret tikumību vai dzimumneaizskaramību uzdod veikt tā paša dzimuma ekspertam vai, ja cietušais vai viņa pārstāvis tam piekrīt, var uzdot veikt pretēja dzimuma tiesu ekspertam.</p>	<p><i>Tiesu medicīniskā ekspertīze Bērna mājās tiek veikta gadījumos, kad nepieciešams. Par tiesu med. Eksperta pieaicināšanu lemj procesa virzītājs.</i></p> <p><i>BM ir nodrošināta medicīniskās apskates telpa, kurā iespējams veikt izmeklēšanu tiesu ginekoloģiskās ekspertīzes vajadzībām. Telpa aprīkota ar ginekoloģiskās izmeklēšanas krēslu (piemērots arī bērniem), izmeklēšanas lupu un lampu, atbilstoši normatīvo aktu prasībām.</i></p>	<p>Standarts nav ieviests</p> <p>Projekta laikā par projekta līdzekļiem Dardedzē iekārtota medicīniskās apskates telpa, proti uzstādīts apskates krēsls, iegādāta lampa, labiekārtota telpa ar izlietnes stūri un bērnam draudzīgu interjeru.</p> <p>Uzsākot pilotprojektu, bija panākta vienošanās ar tiesu medicīnas ekspertiem, ka viņi vajadzības gadījumā ieradīsies Bērna mājā, lai veiktu apskati.</p> <p>Projekta laikā notika konsultācijas ar Veselības ministriju, Tiesu medicīnas ekspertīžu centru un Veselības inspekciju, par prasībām Telpas iekārtošanā.</p> <p>No Veselības inspekcijas tika saņemta informācija, ka saskaņā ar datiem Valsts Zemes dienesta informatīvajā sistēmā Centrā Dardedze Cieceres ielā 3a kā ēkas lietošanas mērķis reģistrēta „izglītojošā darbība”, kas nozīmē to, ka nav iespējams izsniegt atļauju medicīnisku manipulāciju veikšanai, kamēr konkrētajai telpai nav reģistrēts Valsts Zemes dienestā lietošanas mērķis – ārstniecības un rehabilitācijas iestāde.</p> <p>Centrs Dardedze 2015. gadā pēc Izglītības Kvalitātes valsts dienesta</p>

³ Skat. rekomendāciju sadaļu Metodoloģijā par tiesu ekspertīžu obligātumu dzimumnoziedzuma gadījumā pret bērnu.

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatoru	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
	<p>Ministru kabineta 2001.gada 6.februāra noteikumi Nr.51 Tiesmedicīniskās ekspertīzes veikšanas kārtības 2.punkts paredz, ka tiesmedicīniskā ekspertīze ir procesuāla darbība, ko veic tiesu medicīnas eksperts saskaņā ar procesa virzītāja lēmumu krimināllietā vai tiesas lēmumu krimināllietā vai civillietā, vai puses lūgumu civillietā (turpmāk — ekspertīzes pieprasītājs) un pēc kuras tiek sniegts zinātniski pamatots atzinums par krimināllietā vai civillietā noskaidrojamiem apstākļiem.</p>		<p>pieprasījuma veica izglītības iestādes „Centrs Dardedze” pārrēģistrāciju, kā rezultātā mainīja galveno ēkas lietošanas veidu no „ārstniecība un rehabilitācija” uz „izglītības iestāde”. Šī procedūra ir diezgan gara, kur ir jāizstrādā projekts „Ēkas lietošanas veida maiņa bez pārbūves” arhitekta vadībā, jāsaskaņo būvvaldē un pēc tam projekts jāiesniedz Valsts Zemes dienestā. Šajā procesā, plānojot to, ka viena no telpām potenciāli būs vajadzīga medicīnas ekspertīžu veikšanai, tika lūgts šai elpai saglabāt iepriekšējo lietošanas veidu, kas projekta aprakstošajā daļā arī ir minēts. Diemžēl veicot saskaņojumu būvvaldē un pēc tam izdarot atzīmi Valsts Zemes dienestā diemžēl tas netika ņemts vērā, bet Centrs Dardedze par to netika informēts.</p> <p>Projekta laikā atklājās ka lai konkrēto telpai noteiktu nepieciešamo lietošanas mērķi – „ārstniecība un rehabilitācija” un attiecīgi varētu pierēģistrēt to kā ārstniecības kabinetu ir nepieciešams atkal izstrādāt projektu „ēkas lietošanas veida maiņa bez pārbūves”, saskaņot būvvaldē un iesniegt Zemes dienestā. Turklāt procedūra nav vienkārša, jo vienai atsevišķai telpai lietošanas mērķi mainīt nedrīkst, tikai telpu grupai, attiecīgi nodrošinot koplietošanas ieeju, tualeti u.c. Tas ir iespējams, bet prasa laiku.</p> <p>Līdz ar to – neskatoties uz to, ka klātienē aplūkojot telpas, Veselības inspekcijas pārstāvji apliecināja, ka telpas vizuāli atbilst normatīvajos aktos izvirzītajām prasībām, projekta laikā atklājās tādi apstākļi, kas medicīniskās apskates veikšanu Bērna mājā</p>

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatora	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
			<p>padarīja neiespējamu, sakarā ar to, ka tik īsā laikā nebija iespējams nokārtot juridiskās formalitātes, lai telpu varētu reģistrēt kā ārstniecības kabinetu.</p> <p>Attiecīgi –rekomendējams attīstot Bērna mājas pakalpojumu – noteikt konkrētas prasības, kas ņemamas vērā citiem potenciālajiem Bērna mājas pakalpojuma sniedzējiem – lai varētu nodrošināt medicīnisko ekspertīzi Bērna mājā, institūcijā jābūt tādai telpu grupai, kas reģistrēta Valsts Zemes dienestā ar lietošanas mērķi „ārstniecības un rehabilitācija”.</p>
7.2. Medicīniskā apskate un iespēja saņemt medicīnisko palīdzību		<p><i>BM ietvaros tiek nodrošināta iespēja cietušajam bērnam veikt medicīnisko apskati (t.sk. nosvērties, nomērīties u.c.), kas pēc iespējas tiek veikta arī tajos gadījumos, kad medicīniskā ekspertīze nav nepieciešama</i></p> <p><i>Medicīniskā apskates mērķis ir sniegt bērnam drošības sajūtu. Nereti pēc pārdzīvotas seksuālas izmantošanas/vardarbības, bērnam var būt trauksme, vai</i></p>	<p>Standarts nav ieviests</p> <p>Skat. iepriekš pie 7.1.</p> <p>Šī standarta ieviešana prasa plašākas diskusijas tiesu medicīnas ekspertu, pediatru un ģimenes ārstu starpā par katra iesaistītā speciālista pienākumiem un iespējamo sadarbību Bērna mājas ietvaros</p> <p>Islandē Bērna mājā cietušā bērna medicīnisko apskati veic eksperts, bet tajā piedalās arī bērnu ārsts vai medmāsa. Katram ir savi uzdevumi, bet tomēr viņi abi sadarbojas, gan atbalstot bērnu, gan iztaujājot, gan aplūkojot iespējamās miesas bojājumus, gan veicot vispārēju bērna ķermeņa apskati.</p>

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatoru	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
		<p><i>viss ir kārtībā un vai viņš/ viņa ir vesels. Mediķa (pediatra) apskate var šādu drošības sajūtu sniegt. Turklāt apskates laikā iespējams konstatēt vai bērns ir saņēmis pietiekamu aprūpi, vai ir higiēniski tīrs, vai nav konstatējamas novārtā pamešanas pazīmes u.c.</i></p> <p><i>Veicot medicīnisko ekspertīzi bērnam nodrošināma draudzīga un pretimnākoša attieksme. Medicīnas ekspertam jābūt apguvušam speciālas zināšanas par bērna tiesībām vismaz 40H apmērā.</i></p>	<p>Ja eksperta galvenais uzdevums ir atrast un novērtēt iespējamās seksuālās vardarbības pēdas bērna ķermenī, bērnu ārsts savukārt veic vispārēju bērna ķermeņa apskati, lai identificētu vispārējo veselības stāvokli, iespējamās citas vardarbības pazīmes, tajā skaitā novārtā pamešanu vai nepietiekošu aprūpi, par ko pēc tam tiek ziņots sociālajam darbiniekam.</p>
7.3. Sadarbība ar slimnīcu akūtos gadījumos		<p><i>Akūtos gadījumos, kad bērnam nepieciešama tūlītēja medicīniska palīdzība, bērns tiek nogādāts slimnīcā. BM nevar aizstāt medicīnisku palīdzību, ko nodrošina ātrā medicīniskā palīdzība vai manipulācijas, ko</i></p>	<p>Standarts nav ieviests</p> <p>Projekta laikā notika tikšanās ar Bērnu slimnīcas galveno ginekoloģi Lāsmu Līdaku, kura pastāstīja par instrukciju, kas izstrādātā un ieviesta Bērnu slimnīcas uzņemšanas nodaļā. Proti, tas ir manuālis, kā rīkoties uzņemšanas nodaļas personālam, ja ir aizdomas par to, ka bērns iespējams cietis no seksuālās vardarbības,</p>

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatoru	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
		<i>var izdarīt tikai slimnīcā</i>	<p>Arī Valsts policijas pārstāvji norāda, ka sadarbība ar Bērnu slimnīcu šajos gadījumos ir ļoti laba.</p> <p>Seksuālas vardarbības pret bērnu izplatītākā forma nav izvarošana vai tādas seksuālas darbības, kas atstāj fiziskas pēdas bērna ķermenī, kur būtu nepieciešama tūlītēja medicīniska iejaukšanās. Visbiežāk tie ir gadījumi, kur nav notikusi fiziska saskare ar bērna ķermeni, vai arī vardarbība notikusi ilgākā laika periodā, kad tūlītējas medicīniskās palīdzības sniegšana nav nepieciešama. Līdz ar to, nepieciešams nošķirt tos gadījumus, kad nepieciešama tūlītēja medicīniska palīdzība cietušajam bērnam un šādos gadījumos, tāpat kā līdz šim, bērns jānogādā Bērnu slimnīcā vai citā ārstniecības iestādē, kur sniedz neatliekamo medicīnisko palīdzību. Bērna mājā savukārt strādā ar plānveida gadījumiem un medicīniskā apskate tiek nodrošināta tajos gadījumos, kad cietušam nepieciešams veikt medicīnisko ekspertīzi.</p>
7.4. Piesaistītie speciālisti (tiesu mediķis vai/un pediātrs, vai/un bērnu ginekologs)	<p><i>Tiesu medicīnas eksperts tiek pieaicināts pēc procesa virzītāja lēmuma katrā individuālā gadījumā un nav BM darbinieks.</i></p> <p><i>Pediātrs pēc iespējas veic bērna apskati, gadījumos, kad nav nepieciešams veikt tiesu medicīnisko ekspertīzi</i></p>		<p>Standarts nav ieviests</p> <p>Skat. komentāru pie 7.1.-7.3.</p>

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatorī	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
	<p><i>(šajos gadījumos bērna apskati un rekomendācijas var sniegt medicīnas eksperts)</i></p> <p><i>Iespējama situācija, kad bērna apskati veic tiesu medicīnas eksperts un pediatrs kopīgi.</i></p> <p><i>Ja nepieciešams konsultācijas sniegšanai BM pieaicināms Bērnu ginekologa vai urologs.</i></p>		
8. Standarts Psiholoģiskais atbalsts/rehabilitācija			
<p>Psiholoģiskā atbalsta nodrošināšana bērnam un ģimenei</p>	<p>ANO Konvencija 39.p. Dalībvalstis veic visus attiecīgos pasākumus, lai veicinātu to bērnu fizisko un psihisko atlabšanu un sociālo reintegrāciju, kuri ir kļuvuši par upuri jebkādam necieņas, ekspluatācijas vai vardarbības izpausmēm, spīdzināšanai vai citām</p>	<p><i>Bērna mājas ietvaros cietušam un ģimenei būtu jānodrošina iespēja saņemt pienācīgu psiholoģisko atbalstu un palīdzību. Ar psiholoģisko atbalstu saprotamas tādas darbības, kā:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>atbalsta plāns bērnam, ģimenei</i> - <i>Īstermiņa (krīzes</i> 	<p>Standarts nav ieviests</p> <p>Kā norādīts iepriekš – Projekta laikā starpinstitūciju sadarbības grupā neizdevās piesaistīt sociālo darbinieku, kas varētu koordinēt tālāko darbu ar cietušo, tomēr šis virziens noteikti ir attīstāms turpmāk</p> <p>Latvijā pastāv pietiekami ilgu laiku funkcionējoša sistēma cietušo bērnu rehabilitācijas pakalpojuma nodrošināšanā. Šo pakalpojumu apmaksā valsts un tas tiek organizēts caur sociālajiem dienestiem. Cietušajiem bērniem iespējams nodrošināt rehabilitācijas pakalpojumu dzīvesvietā, vai, ja tas nav iespējams – institūcijā, 30</p>

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatorī	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
	<p>nežēlīgas, necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās vai soda formām vai bijuši bruņotu konfliktu upuris. Šādai atlabšanai un reintegrācijai jānotiek vidē, kas nāk par labu bērna veselībai un kurā viņš tiek respektēts un cienīts.</p> <p>Ministru kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumi Nr.1613 Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām 6.punkts paredz, ka psihologs vai sociālais darbinieks pēc cietušā bērna vecāka, aizbildņa, iestādes vadītāja, audžuģimenes vai bāriņtiesas pieprasījuma 10 dienu laikā sniedz atzinumu. Atzinumā norāda šādu informāciju:</p> <p>6.1. vai bērnam ir psiholoģiskas traumas</p>	<p><i>intervence) un ilgtermiņa (psiholoģiskā konsultēšana rehabilitācijas ietvaros) psihologa konsultācijas;</i></p> <p><i>Vēlams arī definēt, kādas terapeitiskās metodes var tikt pielietotas strādājot ar šādiem cietušajiem, kā arī noteikt prasības speciālistiem, kas strādā ar bērniem. Kā obligātu nosacījumu jāietver, ka pratināšanas veicējs – psihologs, nedrīkst strādāt ar bērnu rehabilitācijā.</i></p> <p><i>Standartā būtu jāietver nosacījums, ka pirmā formālā terapijas sesija notiek pēc iespējas drīz pēc nopratināšanas. Daļu no rehabilitācijas pakalpojumiem cietušajiem, kas tiek nopratināti Bērna mājā, būtu jānodrošina Bērna mājā, daļa, šo pakalpojumu varētu saņemt</i></p>	<p>vai 60 dienu apmērā.</p> <p>Būtu vēlams, lai Bērna mājā cietušajam bērnam un arī ģimenei būtu iespējams saņemt rehabilitācijas pakalpojumu. Ne visiem cietušajiem bērniem būtu lietderīgi iziet psiholoģiskās rehabilitācijas kursu Dardedzē, ja bērns dzīvo citā Latvijas reģionā bērnam draudzīgāk pakalpojumu organizēt bērna dzīvesvietā..</p> <p>Lai varētu izvērtēt iespējas Bērna mājā piesaistīt rehabilitācijas pakalpojumu cietušajam ir jāveic sadarbības iespēju analīzes un koordinēšanas darbs ar sociālajiem dienestiem, jo šobrīd rehabilitācijas pakalpojumu katra pašvaldība iepērk pati un katram sociālajam dienestam ir savi noslēgti līgumi ar pakalpojuma sniedzējiem. Arī Dardedze sadarbībā ar Rīgas sociālo dienestu sniedz psiholoģiskās konsultēšanas pakalpojumus cietušajiem bērniem, bet Dardedzē nonāk tikai tie bērni, kuri dzīves cieta ir Rīgas administratīvajā teritorijā. Šo aspektu detalizētai izpētei un iespējamā pakalpojuma organizēšanai Bērna mājā Projekta gadā nepietika laika un jautājums risināms nākamgad sadarbībā ar Labklājības ministriju, Rīgas domes labklājības departamentu un sociālajiem dienestiem.</p>

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatorī	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
	<p>pazīmes;</p> <p>6.2. nepieciešamie sociālās rehabilitācijas pasākumi;</p> <p>6.3. vai sociālo rehabilitāciju vēlams saņemt bērna dzīvesvietā (turpmāk – dzīvesvieta) vai iestādē, vai sociālās rehabilitācijas institūcijā;</p> <p>6.4. vai bērnam ir nepieciešams sociālās rehabilitācijas kurss līdz 30 dienām vai kompleks sociālās rehabilitācijas kurss līdz 60 dienām sociālās rehabilitācijas institūcijā;</p> <p>6.5. vai nepieciešams, lai sociālās rehabilitācijas institūcijā kopā ar bērnu uzturētos viņa ģimenes loceklis vai persona, kas bērnu aprūpē, ņemot vērā</p>	<p><i>dzīvesvietā.</i></p> <p><i>Pilotprojekta ietvaros rehabilitācijas pakalpojums BM netiks nodrošināts. Latvijā rehabilitācijas pakalpojumu vardarbībā cietušajiem apmaksā valsts un organizē sociālais dienests katrā pašvaldībā. Attiecīgi – šobrīd, pilotprojekta gadā, katra pašvaldība jau ir iepirkusi šo pakalpojumu no konkrētiem pakalpojuma sniedzējiem un tā nodrošināšanai BM ietvaros nav finansējuma. Līdz ar to Aprobācijas laikā BM starp institūciju sanāsmē plānots pieaicināt (vai vismaz informēt) sociālo darbinieku no pašvaldības, kurā deklarēts cietušais. Sociālā darbinieka klātbūtne nodrošinās to, ka viņa rīcībā ir pietiekami daudz informācijas, lai būtu iespējams izveidot sociālas rehabilitācijas plānu un</i></p>	

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatoru	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
	bērna psiholoģisko stāvokli un vecumu.	<i>grafiku, kas ir saskaņots ar izmeklēšanas darbībām un nav viens otram pretrunā. Vienlaicīgi sociālajam darbiniekam BM ir iespēja satikties ar cietušā bērna ģimeni un vienoties par turpmāko sadarbību.</i>	
8.1.			
9. Standarts Kvalifikācija/apmācības			
BM darbinieku un piesaistīto speciālistu kvalifikācija	<p>BM darbiniekiem un piesaistītajiem speciālistiem pēc iespējas nepieciešams nodrošināt:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kvalifikācijas celšanas pasākumu standartu un uzskaiti; - regulāras apmācības kvalifikācijas celšanas nolūkā; 		<p>Standarts (Projektā gadā) ieviests</p> <p>Projekta laikā notikušas šādas apmācības:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. 2017. gada 12. un 19. jūnijā 2 dienu apmācību seminārs Rīgas un Rīgas reģiona izmeklētājiem un prokuroriem par sadarbību Bērna mājas modeļa ietvaros un praktiskās apmācības par pratināšanas tehniku – NICHD protokols. (Piedalījās 14 izmeklētāju no Rīgas reģiona un 3 prokurori no Rīgas tiesu apgabala prokuratūras) 2. 2017. gada 13. jūnijā Rīgas bāriņtiesas telpās notika informatīvs 4h seminārs Rīgas un Rīgas reģiona Bāriņtiesu

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatorī	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
	<ul style="list-style-type: none"> - Izstrādāt un regulāri pārskatīt individuālos apmācību/zināšanu pilnveides plānus; - Organizēt starpinstitūciju komandu apmācības; - Supervīzijas, grupu terapiju u.c. atbalsta pasākumus speciālistiem 		<p>un Sociālo dienestu darbiniekiem par darbu ar seksuālas vardarbības gadījumiem pret bērniem un sadarbību Bērna mājas modeļa ietvaros (Seminārā piedalījās 43 speciālisti no Bāriņtiesas un Sociālā dienesta)</p> <p>3. 2017. gada 11. -12. maijā 4 Dardedzes psihologi un Projekta koordinatore bija pieredzes apmaiņas un apmācību vizītē Bērna mājā Tallinā, kur piedalījās 8 stundu apmācībās par noprotināšanu un darbu ar NICHD protokolu igauņu profesora Kristjan Kask vadībā.</p> <p>4. 2017. gada 24. novembrī psihologi piedalījās 8 stundu apmācībās par noprotināšanu un darbu ar NICHD protokolu Islandes Bērna mājas vadītājas, psiholoģes Olof Asta Farestveit vadībā Centrā Dardedze, Rīgā. (Seminārā piedalījās 6 psihologi no Dardedzes un 5 no krīžu centriem Valmierā, Ventspilī, Zantē un Talsos un Balvos)</p> <p>5. 2017. gada 20., 30. oktobrī un 6., 10. un 15. novembrī notika 5 semināri Valsts policijas, prokuratūras un tiesu vadībai Rīgā, Cēsīs, Jelgavā, Daugavpilī un Liepājā par Bērna mājas modeli. (Semināros kopā piedalījās 130 dalībnieki no visiem tiesu apgabaliem)</p>
10. Standarts Resursu centrs			
10.1. Datu apstrādes drošība	Saskaņā ar fizisko personu datu aizsardzības likuma (turpmāk – FPDAL) 21.pantu pirms personas	<i>Iesaistīto institūciju starpā nepieciešams parakstīts formālas vienošanās par konfidencialitātes ievērošanu</i>	Standarts ieviests daļēji Projekta laikā parakstīts sadarbības memorands visu iesaistīto institūciju starpā, tomēr šis dokuments ir pārāk vispārīgs un to nevar uzskatīt par formālu vienošanos par datu apstrādi un

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatoru	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
	<p>datu apstrādes uzsākšanas pārzinis reģistrē personas datu apstrādi Datu valsts inspekcijā vai norīko fizisko personu — datu aizsardzības speciālistu —, ja pārzinis:</p> <ul style="list-style-type: none"> • veic sensitīvo personas datu apstrādi, izņemot gadījumus, kad minēto datu apstrādi veic grāmatvedības, personāla uzskaites (darba tiesisko attiecību) mērķiem vai to veic reliģiskās organizācijas; • apstrādā personas datus attiecībā uz noziedzīgiem nodarījumiem, sodāmību un sodiem administratīvo pārkāpumu lietās; 	<p><i>un datu apstrādes drošību.</i></p> <p><i>Pilotprojekta ietvaros BM cietušie bērni nonāk ar procesa virzītāja lēmumu (Pielikums Nr. 5 – Shēma), attiecīgi – visi dati par bērnu primāri atrodas procesa virzītāja rīcībā krimināllietas materiālos. Gadījumā, ja piesaistīts sociālais dienests vai bāriņtiesa – katra šī institūcija jau “ved” bērna personas lietu atbilstoši normatīvo aktu prasībām un BM mērķis nav mainīt šo praksi, bet savest šos speciālistus “zem viena jumta”.</i></p> <p><i>BM kā sadarbības koordinators katrā atsevišķā gadījumā (t.i. katram cietušajam bērnam) iekārto</i></p>	<p>konfidencialitāti.</p> <p>Formālas vienošanās būtu nepieciešamas, lai nodrošināti informācijas apmaiņu tiesībsargājošo un sociālās jomas speciālistu starpā Bērna mājā. Šādas vienošanās trūkums (tādas sagatavošana aprobācijas laikā nebija iespējama ierobežotā Projekta laika dēļ) iespējams veicināja to, kas analizēts iepriekš šajā ziņojumā, par konfidencialitātes un izmeklēšanas noslēpumu kā primāro apsvērumu, kādēļ citu speciālistu iesaistīšana cietušā bērna nopratināšanā Projekta ietvaros nebija iespējama.</p> <p>Attiecībā uz datu apstrādes drošību nopratināšanas process tika ierakstīts diskā divos eksemplāros un nodot. Valsts policijas amatpersonai ar pieņemšanas nodošanas aktu. Dardedzes datorsistēmā ieraksts saglabājas 24 stundas pēc tam tiek automātiski izdzēsts. Dardedze Projekta gadā neveidoja savu nopratināšanas procesa ieraksta kopiju. Dators, kurā notiek ieraksts drošības un konfidencialitātes apsvērumu dēļ nav pieslēgts tīklam un internetam.</p> <p>Attīstot pakalpojumu tomēr jāanalizē no datu drošības un uzglabāšanas viedokļa arī iespēja vienu ieraksta kopiju pētījumu, analīzes un arī speciālistu apmācību nolūkos saglabāt Bērna mājā, kā tas ir Islandē. Šī kopija varētu tikt izmantota arī gadījumos, ka krimināllietā vai disks ar liecību iet bojā</p>

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatoru	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
	<ul style="list-style-type: none"> veic videonovērošanu, saglabājot personas datus; <p>FPDAL 2.panta 8.punkts nosaka, ka sensitīvi personas dati ir personas dati, kas norāda personas rasi, etnisko izcelsmi, reliģisko, filozofisko un politisko pārliecību, dalību arodbiedrībās, kā arī sniedz informāciju par personas veselību vai seksuālo dzīvi.</p> <p>Saskaņā ar 2016.gada 27.aprīļa Eiropas Parlamenta un Padomes regulu 2016/679 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu</p>	<p><i>reģistrācijas lietu, tomēr tās uzdevums nav dublēt krimināllietas vai citu institūciju vesto lietu materiālus.</i></p> <p><i>Reģistrācijai BM tiek izmantotas speciālas reģistrācijas formas (t.s. Check list), kurā atzīmētas būtiskākās detaļas par bērnu, pārstāvjiem, BM ietvaros veiktajām darbībām, speciālistiem, kas piedalījās, pieņemtajiem lēmumiem un kontaktpersonām (tiks izstrādāts līdz aprobācijas uzsākšanai)</i></p> <p><i>Gadījumos, ja BM nonāk informācija par bērnu - iespējamu seksuālas izmantošanas upuri nepastarpināti no bērna vai pieaugušā (telefoniski vai</i></p>	<p>Check list</p> <p>Nemot vērā to, ka sociālais darbinieks un rehabilitācijas pakalpojums Projekta gadā Bērna mājā netika piesaistīts, cietušā bērna lietas reģistrācija visaptverošas „Check list” formā Projektā laikā netika veikta. Nopratināšanas reģistrācijas žurnālā tik fiksēti dati par nopratināšanu (datums un laiks, policijas nodaļa, izmeklētāja kontaktinformācija, kriminālprocesa Nr. un psihologa vārds, kas veica nopratināšanu.)</p> <p>Par katru nopratināšanas gadījumu iekārta atsevišķa mape, kurā ir šādi dokumenti:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Aizpildīta veidlapa „Informācija, kuru psihologs mutiski pasaka nopratināšanas sākumā” 2. Pieņemšanas nodošanas akts 3. Bērna, vecāka un speciālistu aptaujas anketas 4. Citi materiāli, kam ir nozīme konkrētajā lietā <p>Visi cietušie bērni Projekta laikā Bērna mājā nonāca centralizēti – caur Valsts policijas kontaktpersonu Daci Landmani. Gadījumā, ja cietušie paši vērsās Dardedzē pēc konsultācijas viņiem tika sniegta konsultācija un tika motivēti vērsties ar iesniegumu Valsts policijā. Vienā šādā gadījumā ļoti ātrā laikā izdevās gan uzsākt</p>

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatorī	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
	<p>95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula), kuras piemērošana tiek uzsākta no 2018.gada 25.maija, 35.apsvērumā norādīts, ka personas datus attiecībā uz veselību būtu jāiekļauj visi dati par datu subjekta veselības stāvokli, kuri atspoguļo informāciju par datu subjekta kādreizējo, tagadējo vai prognozējamo fiziskās vai garīgās veselības stāvokli. Tas ietver tādu informāciju par fizisko personu, kas savākta, minēto fizisko personu reģistrējot veselības aprūpes pakalpojumu sniegšanai vai to sniegšanas laikā, kā minēts Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvā 2011/24/ES (9); skaitlis, simbols vai zīme, kas</p>	<p><i>klātienē) BM darbinieks reģistrē informāciju attiecīgā reģistrācijas formā un izvērtē vai šī informācija ir nododama tālāk un ja, jā – tad kam - Valsts policijai vai Sociālajam dienestam. (tiks izstrādāts līdz aprobācijas uzsākšanai)</i></p>	<p>kriminālprocesu, gan sadarbībā ar policiju pietiekami ātri noorganizēt cietušā bērna nopratināšanu, neskatoties uz to, ka process bija uzsākts Aizkrauklē.</p> <p>Sadarbības mehānismi vēl attīstāmi un analizējami arī turpmākajos periodos.</p>

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatorī	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
	<p>piešķirta fiziskai personai, lai to unikāli identificētu ar veselību saistītos nolūkos; informācija, kas iegūta, pārbaudot vai izmeklējot kādu ķermeņa daļu vai no tā iegūtu materiālu, tostarp no ģenētiskiem datiem un bioloģiskiem paraugiem; un jebkāda informācija, piemēram, par slimību, invaliditāti, slimības risku, slimības vēsturi, klīnisko aprūpi vai par datu subjekta fizioloģisko vai biomedicīnisko stāvokli neatkarīgi no informācijas avota, piemēram, ārsta vai cita veselības aprūpes speciālista, slimnīcas, medicīniskās ierīces vai in vitro diagnostikas testa. Iepriekš minētais skaidrojums par veselības datiem ir izstrādāts ņemot</p>		

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatorī	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
	vērā Eiropas Savienības datu aizsardzības iestāžu pieredzi ar termina “informācija par personas veselību” interpretāciju.		
10.2. Vadlīnijas informatīvās kampaņas u.c.		<i>BM iespēju robežās veic sabiedrības informēšanas un izglītošanas darbu par bērnu seksuālas izmantošanas/vardarbības riskiem, atpazīšanu, ziņošanu u.c. kā arī izstrādā vadlīnijas un informatīvus bukletus bērniem, vecākiem, speciālistiem, dažādām profesionāļu grupām (piemēram, bet ne tikai – medijiem) par seksuālas vardarbības novēršanu, bērniem draudzīgu informācijas atspoguļošanu u.c.</i>	<p>Standarts ieviests</p> <p>Projekta ietvaros izstrādāti šādi informatīvi materiāli un veikti šādi publicitātes pasākumi:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Metodoloģija (31.05.2017) 2. Informatīvs materiāls izmeklētājiem (Pielikums Nr.6) 3. Informatīvs buklets par BM vecākiem (Pielikums Nr.7) 4. Shematisks materiāls par Bērna mājas modeli „Pirms un Pēc”(Pielikums Nr. 8) 5. Uzstāšanās Baltijas valstu un Polijas tiesībsargu ikgadējā konferencē 2017. gada martā, L Ceļmale „Children's house The methodology of working with child victims of sexual violence” 6. Uzstāšanās tiesnešu un prokuroru apmācībās Tiesnešu mācību centrā 2017. gada martā L.Ceļmale „Bērna māja sadarbības modelis darbā ar seksuālas vardarbības upuriem kriminālprocesā”

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatoru	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
			<ol style="list-style-type: none"> 7. Publikācija žurnālā Jurista vārds L.Ceļmale „Bērna māja – draudzīga pieeja darbā ar seksuālā vardarbībā cietušiem bērniem”6. JŪNIJS 2017 /NR. 24 (978) 8. Bērna mājas metodes aprobācijas uzsākšanas preses konference 04.07.2017. Centrā Dardedze. 9. Intervija par Bērna mājas modeli raidījumā „Rīta Panorāma” 04.07.2017 10. Uzstāšanās Pašvaldību lietu savienībā 2017. gada novembrī L.Ceļmale „Bērna māja. Sadarbības modelis darbā ar seksuālā vardarbībā cietušiem bērniem” 11. Uzstāšanās Valsts Probācijas dienesta Konferencē „Dzimumnoziegums un mēs”2017. gada 23. novembrī <ol style="list-style-type: none"> 11.1. Bērna mājas projekta vadītāja L.Ceļmale ar prezentāciju „Bērna māja – sadarbības modelis darbā ar seksuālā vardarbībā cietušajiem bērniem” 11.2. Islandes Bērnu tiesību aģentūras vadītājs Bragi Gudbrandsens ar prezentāciju „Why Barnahus is the most effective and child friendly model to set up in addressing child sexual abuse” 12. Intervija ar Bragi Gudbrandsenu par Bērna mājas modeli kā starptautiski atzītu labo praksi darbā ar seksuālā vardarbībā cietušajiem bērniem Latvijas televīzijas raidījumā „Panorāma” 23.11.(īsā versija) un 25.11(garā versija) 13. Intervija ar Bragi Gudbrandsenu un Lauru Ceļmali par Bērna mājas modeli Latvijas radio 29.11.2017

Bērna mājas modeļa 10. standarti			
Standarts /indikatoru	Normatīvais regulējums	Apraksts metodoloģijā	Standarta ieviešanas izvērtējums pēc aprobācijas
10.3. Statastika/Pētījumi		<i>BM ietvaros tiek uzkrāti un apstrādāti dati, par veikto interviju skaitu, bērnu vecumu, sniegtajām konsultācijām, piesaistītajiem speciālistiem u.c., kas var tikt izmantoti pētījumos, t.sk., bet ne tikai noziedzīgu nodarījumu palielinājuma/samazinājuma tendenču u.c. analīzei.</i>	<p>Standarts ieviests daļēji</p> <p>Projekta ietvaros apkopoti šādi dati šādos formātos:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Informācija par veiktajām nopratināšanām (nopratināšanu uzskaites žurnāls) 2. Nopratināto bērnu aptaujas anketas 3. Piesaistīto speciālistu aptaujas anketas 4. Aizpildīta veidlapa „Informācija, kuru psihologs mutiski pasaka nopratināšanas sākumā” <p>Plašākam izvērtējumam un analīzei rekomendējami turpmāk iegūt arī šādus datus</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Noziedzīgā nodarījuma kvalifikācija 2. Cietušā attiecības ar potenciālo varmāku (lai analizētu seksuālās vardarbības tendences, varmākas attiecības ar cietušo) 3. Kriminālprocesa uzsākšanas laiks (lai izvērtētu laiku no uzsākšanas līdz pirmajai nopratināšanai)

5. Rekomendācijas

Bērna mājai piesaistītie speciālisti

5.1. Personāls

5.1.1. Bērna mājas koordinators:

- Vada un koordinē Bērna mājas darbu
- Vada un organizē Bērna mājas pārraudzības komitejas darbu
- Vada sadarbību ar Valsts policiju, prokuratūru, tiesu medicīnas ekspertīzi
- Pārrauga gadījumu uzskaiti un izvērtēšanas procesu
- Plāno, organizē un vada starp institūciju grupas tikšanās
- Vajadzības gadījumā piedalās noprotināšanas procesā
- Organizē apmācības un supervīzijas
- Vada iekšējās sapulces
- Pārstāv Bērna mājas intereses attiecībā ar valsts un pašvaldību institūcijām, t.sk. darba grupās, komisijās un domnīcās, kas skar cietušo bērnu kriminālprocesā un Bērna mājas nodrošinātā pakalpojuma jomu.
- Atbild par sadarbību ar Latvijas un starptautiskajām organizācijām, kas darbojas Bērna mājas sniegtā pakalpojuma jomā
- Nodrošina tehnisko atbalstu noprotināšanas procesā

5.1.2. Sociālais darbinieks

- Koordinē sadarbību ar Sociālajiem dienestiem, Bāriņtiesu, citām bērnu tiesību jomas organizācijām
- Koordinē sadarbību ar bērnu ārstu
- Veic gadījumu uzskaiti (gadījumu uzskaites veidlapas, lietvedības žurnāls, ierakstu uzglabāšanas nodrošināšana)
- Veic gadījumu izvērtēšanu (anketēšana, aptaujas, intervijas)
- Veic atbalsta personas funkciju cietušajam bērnam un ģimenei
- Konsultē ģimeni par cietušajam pieejamiem pakalpojumiem sociālajā jomā kā arī par tiesībām un pienākumiem kriminālprocesā
- Piedalās starp institūciju grupas tikšanās
- Sadarbībā ar sociālo dienestu koordinē sociālās rehabilitācijas pakalpojuma nodrošināšanu cietušajam un viņa ģimenei (Bērna mājā vai citur)
- Piedalās iekšējās sapulcēs
- Sadarbībā ar sociālo dienestu organizē izpētes intervijas (t.i. bērna uzklauššanu ārpus kriminālprocesa, kad identificētas vardarbības pazīmes, bet nav amata uzsākt kriminālprocesu)
- Nodrošina tehnisko atbalstu noprotināšanas procesā

5.1.3. Psihologs/i

- Veic noprotināšanu (kriminālprocesa ietvaros un t.s. izpētes intervijas)
- Piedalās starp institūciju grupas tikšanās
- Veic tiesu psiholoģisko izpēti un sagatavo atzinumus

- Nodrošina sociālās rehabilitācijas pakalpojumu cietušajam un ģimenei
- Vada apmācības
- Piedalās iekšējās sapulcēs un supervīzijās
- Piedalās tiesas sēdēs kā speciālists vai liecinieks

5.2. Sadarbības grupas dalībnieki un to loma

- 5.2.1. **Izmeklētājs** – Piedalās starpinstitūciju sanāksmē, sniedz informāciju par izmeklēšanas procesa stadiju, plānotajām darbībām attiecībā uz cietušo bērnu, nodarījuma apstākļiem, ciktāl tas var skart cietušā ģimeni un drošību. Organizē un vada nopratināšanas procesu, pieaicinot personas un nepieciešamos speciālistus, atbild ar nopratināšanas dokumentu noformējumu atbilstoši KPL normām.
- 5.2.2. **Prokurors** – Sarežģītākos gadījumos piedalās starpinstitūciju sanāksmē, piedalās nopratināšanas procesā, kopīgi ar izmeklētāju sagatavo jautājumus.
- 5.2.3. **Bāriņtiesas pārstāvis** – piedalās starpinstitūciju sanāksmē gadījumos, ja bērna tiesības un intereses nevar tikt pienācīgi pārstāvētas no vecāka vai aizbildņa puses, gadījumos, ja bērns atrodas institūcijā (krīžu centrā vai bērnu namā) vai kādā cita iemesla dēļ bērns un/vai ģimene atrodas bāriņtiesas redzeslokā. Sniedz informāciju par situāciju bērna tiesību pārstāvības jomā, akūtos gadījumos piedalās lēmuma pieņemšanā par bērna aizņemšanu no ģimenes u.c. atbalsta sniegšanu bērnam un nevardarbīgajam vecākam, ja tas nepieciešams bērna drošībai. Piedalās nopratināšanas procesā, ja ir bērna likumiskais pārstāvis.
- 5.2.4. **Sociālā dienesta darbinieks** - piedalās starpinstitūciju sanāksmē, lai sniegtu informāciju par situāciju ģimenē, iepriekšējo darbu ar cietušo bērnu un ģimeni. Kopīgi ar pārējiem sanāksmes dalībniekiem vienojas un saskaņo turpmāko darbību plānu, lai pēc iespējas ievērotu secību – vispirms izmeklēšanai nepieciešamās darbības (nopratināšana, medicīniskā ekspertīze) un tad psiholoģiskās rehabilitācijas pakalpojumi cietušajam un ģimenei. Organizē sociālās rehabilitācijas pakalpojumu cietušajam. Nepieciešamības gadījumā piedalās nopratināšanas procesā kā speciālists.

Speciālisti, kas piedalās/var piedalīties nopratināšanas procesā

- 5.2.5. **Cietušā bērna advokāts** – piedalīšanās ir obligāta (KPL 108.p.5.d.). Uzdevums nodrošināt juridiskās palīdzības sniegšanu cietušajam bērnam un viņa pārstāvim
- 5.2.6. **Aizstāvības advokāts** –Nepieciešams ekspertu izvērtējums par esošo normatīvo regulējumu, un rekomendācijas par iespējamiem grozījumiem KPL (Skat. Rekomendācijas 5.2.4.).

5.3. Bērna mājas uzraudzības komitejas dalībnieki un funkcijas

- 5.3.1. Pārstāvji no ministrijām - Labklājības, Veselības, Iekšlietu un Tieslietu
- 5.3.2. Pārstāvji no tiesībsargājošām institūcijām – Valsts policijas, prokuratūras, Tiesu administrācijas
- 5.3.3. Pārstāvji no ekspertīzes institūcijām – Tiesu medicīnas ekspertīžu centra, Tiesu psihiatrijas centra

5.3.4. Pārstāvji no sociālajām un bērnu tiesību aizsardzības institūcijām – Bāriņtiesas, Sociālā dienesta (pārstāvēta Rīga un arī reģions), Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas

Rekomendējoši, ka uzraudzības komiteja tiekas ne retāk kā reizi gadā, sniedz ekspertu, konsultatīvu atbalstu Bērna mājas darbības nodrošināšanai un pārrauga Bērna mājas darbu, rekomendē uzlabojumus. Komiteja apstiprina Bērna mājas darbības plānu nākamajam gadam, kā arī apstiprina iepriekšējā gada darbības izvērtējumu.

5.2. Citi indikatori un rekomendācijas

Esošā situācija	Ierosinājumi
<p>5.2.1. Kritēriji Bērna mājas modeļa izmantošanai</p> <p>Projekta ietvaros Bērna mājas modelis izmantots seksuālā vardarbībā cietušo bērnu un liecinieku nopratināšanai.</p> <p>Izvēli par to, kuri gadījumi nonāca Bērna mājā, noteica Valsts policija.</p> <p>Bērni nopratināti Bērna mājā balstoties uz KPL 153 .p. regulējumu – nopratināšana ar psihologa starpniecību</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Turpinot Bērna mājas pakalpojumu, nepieciešams noteikt kritērijus (gadījumus), kuros gadījumos bērni nonāk un tiek nopratināti Bērna mājā (Piemēram – visi dzimumnoziedzumos cietušie bērni, no.....attiecīgā reģiona) Kamēr Bērna mājas pakalpojums netiek nodrošināts visā Latvijā, šiem kritērijiem jābūt elastīgiem. – Definējot kritērijus jāņem vērā nediskriminēšanas princips, proti, lai izvairītos no situācijas, ka kādiem bērniem tiek izmantota saudzējoša pieeja un kādiem nē, jāvienojas par nosacījumiem, kā notiek to bērnu atlase, kas nonāk Bērna mājā, un kas tiek pratināti policijā. – Definējot kritērijus, jāņem vērā, ka var būt gadījumi, kad Bērna mājas modelis nevar tikt piemērots un bērns arī seksuālas vardarbības gadījumā jāpratina policijas iecirknī (akūtos gadījumos, operatīvu darbību veikšanai u.c.)
<p>5.2.2. Bērna mājas darbības nodrošināšana</p> <p>2017. gada 15. decembrī beidzas Bērna mājas pilotprojekts un Sadarbības memorands, kas nosaka visu iesaistīto institūciju sadarbību Bērna mājas darbības nodrošināšanā.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Lai turpinātu sadarbību, ir nepieciešama vienošanās un juridisks pamatojums sadarbības turpināšanai Bērna mājas modeļa ietvaros (Sadarbības līgums), kā arī finansējums Bērna mājas modeļa darba nodrošināšanai. – Sadarbības līgumā nepieciešams detalizēti atrunāt iesaistīto pušu pienākumus, tiesības un atbildību, vienoties par informācijas apmaiņas un datu aizsardzības un uzglabāšanas jautājumiem. – Ieteicams Bērna mājas darbības kārtību,

	balstoties uz izstrādāto metodoloģiju noteikt Bērna mājas darbības nolikumā.
<p>5.2.3. Bērna mājas pakalpojuma pieejamība</p> <ul style="list-style-type: none"> – Projekta gadā Bērna mājas pakalpojums – nopratināšana Bērna mājā bija pieejams vienu dienu nedēļā; – Saskaņā ar Valsts policijas norādījumiem, viena diena nedēļā ir nepietiekami, lai nodrošinātu Valsts policijas vajadzības kā arī lai izvairītos no nepietiekamas kavēšanās cietušo bērnu nopratināšanā 	<ul style="list-style-type: none"> – Vienošanās (Sadarbības līgums) par Bērna mājas pakalpojuma pieejamību – Jāvienojas par Bērna mājas pakalpojuma sniegšanas kārtību
<p>5.2.4. Prasības bērnam piemērotas nopratināšanas telpas un vides iekārtošanā</p> <ul style="list-style-type: none"> - Šobrīd nav regulējuma/vadlīniju par to, kas ir bērnam piemērota nopratināšanas telpa un vide. – Kriminālprocesa likuma 151¹.panta 1.daļa nosaka: (1) Īpaši aizsargājama cietušā pratināšana tiek veikta atsevišķā <u>tam piemērotā telpā</u> vai bez citu ar konkrēto procesuālo darbību iesaistītu personu klātbūtnes 	<p>Nepieciešams izstrādāt normatīvus/ rekomendācijas bērnu nopratināšanai piemērotas telpas iekārtošanai, ņemot vērā šādus indikatorus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prasības bērnam piemērotas nopratināšanas telpas iekārtošanai KPL 152.p. (policijas iecirknī) • Prasības bērnam piemērotas nopratināšanas telpas iekārtošanai nopratināšanai ar psihologa starpniecību (KPL 153.p.(nošķirot policijas iecirknī un ārpus policijas iecirkņa (Bērna mājā, krīžu centrā)
<p>5.2.5. Pētījumos balstīti nopratināšanas protokoli</p> <ul style="list-style-type: none"> - Šobrīd Latvijā nav regulējuma/vadlīniju par pratināšanas tehniku, kas pielietojama nopratinot cietušos bērnus un bērnus lieciniekus, attiecīgi – nav speciālu apmācību personām kas veic nepilngadīgo nopratināšanu. 	<ul style="list-style-type: none"> – Bērna mājā nopratinot cietušos bērnus tiek pielietots NICHD protokols. NICHD ir ASV Bērnu veselības un attīstības nacionālā institūta (The National Institute of Child Health and Human Development) izstrādāts strukturētas intervēšanas protokols, kas tiek plaši izmantots Amerikā, virknē Eiropas un Āzijas valstu. – Protokola efektivitāte tiek pastāvīgi izvērtēta dažādu pētījumu ietvaros, piemēram: Lamb, M. E., Orbach, Y., Hershkowitz I., Esplin, P. W., Horowitz, D. (2007). A structured forensic interview protocol improves the quality & informativeness of investigative interviews with children: A review of research using the NICHD Investigative Interview Protocol. Child Abuse & Neglect, 31(11-12), 1201–1231 – Pielietotā pratināšanas tehnika Bērna mājā tiek noteikta Bērna mājas darbības nolikumā
<p>5.2.6. Starpinstitūciju grupas tikšanās</p> <ul style="list-style-type: none"> – Projekta gadā starpinstitūciju grupas 	<ul style="list-style-type: none"> – Starpinstitūciju sanāksmes mērķis ir katra speciālista rīcībā esošās informācijas

<p>tikšanās notika tikai nopratināšanas dienā un pēc būtības bija psihologa- nopratinātāja saruna ar izmeklētāju par nopratināšanas laikā noskaidrojamiem apstākļiem.</p> <p>–</p>	<p>apmaiņa, kas var būt būtiska, gan izmeklēšanas procesā, gan organizējot atbalsta pakalpojumus cietušajam bērnam un viņa ģimenei.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Starpinstitūciju sanāksmei jābūt ietvertai sadarbības mehānismā – vai nu Sadarbības līgumā vai Bērna mājas darbības nolikumā. – Noteikt dienu un laku Bērna mājā, kad tiek starpinstitūciju sanāksmes (piemēram, katru pirmdienu plkst. 10.00) <p>Sanāksmē piedalās:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Bērna mājas koordinators – Bērna mājas sociālais darbinieks – Psihologs, kas veiks nopratināšanu – Izmeklētājs, kura krimināllietā nopratināms bērns konkrētajā nedēļā – Sociālais darbinieks, kura redzeslokā atrodas nopratināmā cietušā bērna ģimene, – Bāriņtiesas pārstāvis, gadījumā, ja likumisko pārstāvību nerealizē vecāks, bērns atrodas krīžu centrā vai aprūpes institūcijā.
<p>5.2.7. Sociālā darbinieka dalība starpinstitūciju sanāksmēs Bērna mājā un nopratināšanas procesā</p> <p>Statuss, informācijas apmaiņa, konfidencialitāte</p> <ul style="list-style-type: none"> – Sociālais darbinieks nevar piedalīties cietušā bērna nopratināšanā, jo viņam nav statusa (nav dalībnieks) kriminālprocesā – Nav kritēriju ar kādu informāciju un kādā formātā var dalīties tiesībsargājošo un sociālās jomas speciālisti – Uzsvars uz konfidencialitātes un izmeklēšanas noslēpuma principu (iepretim bērna labāko interešu un starpinstitūciju sadarbības principam) 	<ul style="list-style-type: none"> – KPL darba grupai izvērtēšanai vai tam ir pamatojums normatīvajos aktos; – Praktiķu ekspertu grupai – analizēt KPL un sociālās jomas normatīvo regulējumu no starpinstitūciju sadarbības viedokļa – ar kādu informāciju var dalīties, kādā apjomā, kādi ir ierobežojumi; <p>Iespējamie risinājumi:</p> <ul style="list-style-type: none"> – starpinstitūciju vienošanās/līgumi – Izmaiņas normatīvajā regulējumā – Skaidrojums/vadlīnijas par normatīvo aktu piemērošanu – informācijas apmaiņu sadarbības modelī Bērna mājā
<p>5.2.8. Aizstāvības advokāts un viņa dalība cietušā bērna nopratināšanā Bērna mājā</p> <p>Lai nodrošinātu personas, kam ir tiesības uz aizstāvību tiesības uz taisnīgu tiesu, kā arī, lai pasargātu cietušo bērnu no atkārtotas liecināšanas tiesas sēdē, personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, jānodrošina tiesības uzdot jautājumus cietušajam.</p> <p>To būtu iespējams realizēt, pieaicinot cietušā nopratināšanas procesā Bērna mājā aizstāvības advokātu.</p> <p>Latvijā pēc ekspertu viedokļa tas šobrīd nav</p>	<ul style="list-style-type: none"> – KPL darba grupai izvērtēšanai esošo normatīvo regulējumu – vai KPL normas tiešam šobrīd nepieļauj aizstāvības advokāta piedalīšanos nopratināšanas procesā. – Policijas, Prokuratūras, Advokatūras un Tiesas pārstāvju ekspertu grupai – analizēšanai, kādi praktiski šķēršļi var kavēt aizstāvības advokāta pieaicināšanu cietušā nopratināšanas procesā, citu valstu pieredzes un ECT spriedumu analīze, rekomendācijas. – KPL darba grupai – grozījumu izstrāde, ja

<p>iespējams KPL pastāvošā regulējuma dēļ, jo aizstāvības advokāts ar lietā esošajiem pierādījumiem tostarp cietušā bērna liecību iepazīstas pēc pirmstiesas izmeklēšanas procesa pabeigšanas.</p>	<p>nepieciešams</p>
<p>5.2.9. Prasības cietušā bērna nopratināšanas procesa (ja tiek veikts videoieraksts) protokolēšanai</p> <p>Šobrīd nav vienotas prakses un izpratnes izmeklētāju, prokuroru, kā arī tiesnešu vidū par protokola formu, gadījumos, ja cietušā bērna liecība tiek ierakstīta video.</p> <p>Šobrīd procesuāli tas tiek noformēts 3 veidos:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ar protokolu par diska izņemšanu (sarunas teksts rakstiski nav atšifrēts vispār) 2. Ar protokolu īsajā versijā, kur protokolā piefiksētas tikai galvenās detaļas no nopratināšanas 3. Ar protokolu „vārds vārdā” atspoguļojot rakstiski pilnu nopratināšanas gaitu. <p>Pamatojums protokola pilnās versijas rakstīšanai ir personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību tiesības pēc izmeklēšanas pabeigšanas saņemt visu lietas materiālu kopijas. Pēc būtības – aizdomās turamajai personai pēc pašreizējā regulējuma ir tiesības saņemt disku, kurā ierakstīta bērna nopratināšana. Šādā situācija nav pieļaujama (ka personai kopā ar citiem materiāliem tiek nodots disks, kurā bērns detalizēti stāsta par piedzīvoto seksuālo vardarbību – šāds materiāls atkarībā no lietošanas mērķa varētu tikt klasificēts kā bērnu pornogrāfija). Lai izvairītos no šādām situācijām procesa virzītāji raksta pilno nopratināšanas protokolu un to nodod personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību</p>	<ul style="list-style-type: none"> - KPL darba grupai analizēšanai un precizēšanai normatīvais regulējums KPL par personai izsniedzamajām lietas materiālu kopijām pēc pirmstiesas izmeklēšanas pabeigšanas, izslēdzot no šo materiālu kopuma disku, ar cietušā bērna nopratināšanas ierakstu dzimumnozieguma gadījumā. - Visticamāk – jāparedz personas tiesības noskatīties videoierakstu - Ekspertu grupai jāizanalizē pastāvošais regulējums un jāsniedz rekomendācijas vai ieteikumi KPL grozījumiem attiecībā uz protokola noformēšanu gadījumos, ja nopratināšana ierakstīta video.
<p>5.2.10. Obligātā ekspertīze dzimumnoziegumu lietās</p> <p>KPL 195. pants nosaka: Ekspertīze ir obligāta, lai noteiktu: [..] 3) pazīmes, kas norāda uz dzimumnozieguma izdarīšanu;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Norma visticamāk palikusi KPL no regulējuma Padomju kriminālprocesa kodeksā un attiecas uz tiesu medicīnisko ekspertīzi. - Pētījumi rāda, ka medicīniski 	<p>Krimināltiesību ekspertu grupai izvērtēšanai tiesu psiholoģiskās un psihiatriskās ekspertīzes lomu un nozīmi izmeklējot dzimumnoziegumus pret bērniem:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vai KPL 195. panta regulējums (ekspertīzes obligātums) attiecināms uz tiesu psiholoģisko/psihiatrisko ekspertīzi, ja nav indikāciju tiesu medicīniskās ekspertīzes veikšanai - Kādi ir tiesu psiholoģiskās un psihiatriskās ekspertīzes uzdevumi:

<p>konstatējamas sekas dzimumnoziegumu lietās ir mazāk nekā 10% gadījumu. Šobrīd daudz izplatītākas ir tādas seksuālas darbības pret bērnu, kas neatstāj nekādas pēdas bērna ķermenī.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Vadoties no šīs KPL normas, gadījumā, ja noziedzīga nodarījuma apstākļi neliecina par iekļūšanu bērna ķermenī un medicīniskā ekspertīze nav veikta, lai pildītu KPL 195. panta prasības, procesa virzītāji nereti nozīmē cietušajam bērnam tiesu psiholoģisko ekspertīzi vai komplekso tiesu psihiatrisko- psiholoģisko ekspertīzi. – Nav vienotas izpratnes par tiesu psiholoģisko/psihiatrisko ekspertīzi kā pierādījumu un psihologa atzinumu kā pierādījumu dzimumnoziegumu lietās. – Tiesu psiholoģiskās ekspertīzes rindu dēļ notiek reizēm 3 un vairāk mēnešus pēc bērna nopratināšanas, nereti pēc tam, kad bērns ir saņēmis psiholoģiskās rehabilitācijas pakalpojumu, kas nenoliedzami atkārtoti traumē bērnu – Tiesu psiholoģisko ekspertīzi nevar veikt uzreiz pēc nopratināšanas, jo ekspertam ir nepieciešami visi lietas materiāli un ziņas par lietas apstākļiem, kas nopratināšanas brīdī visbiežāk nav izmeklētāja rīcībā – Nav vienotas izpratnes par tiesu psiholoģiskās/psihiatriskās ekspertīzes lomu – kādu apstākļu noskaidrošanai tā tiek veikta. 	<p>1)kādu apstākļu noskaidrošanai tā ir nepieciešama, 2)vai nozīmējama visos gadījumos, neskatoties uz noziedzīga nodarījuma apstākļiem, bērna vecumu, garīgās attīstības</p> <p>Krimināltiesību ekspertu grupai un tiesu psiholoģijas/psihiatrijas ekspertiem kā arī psihologiem izvērtēšanai tiesu psiholoģiskās ekspertīzes slēdzienu un psihologa atzinumu – kādos gadījumos ir nepieciešams viens un kādos otrs. Vadlīnijas procesa virzītājiem.</p> <p>Ekspertiem izvērtēšanai:</p> <p>1)iespēju, ka tiesu psiholoģijas/psihiatrijas eksperts piedalās cietušā bērna nopratināšanā Bērna mājā, lai, veicot ekspertīzi, nav atkārtoti jātiekas ar bērnu</p> <p>2)iespēju, ka tiesu psiholoģijas/psihiatrijas eksperts veicot ekspertīzi strādā ar nopratināšanas videomateriālu un bērns ekspertīzē nepiedalās.</p>
<p>5.2.11. Psiholoģiskās rehabilitācijas pakalpojums Bērna mājā</p> <ul style="list-style-type: none"> – Bērna mājā rehabilitācijas pakalpojums Projekta laikā cietušajam netika nodrošināts, jo konfidencialitātes principa dēļ nevarēja izveidot koordinētu sadarbību ar Sociālo dienestu – Jau pastāv noteikta sistēma – cietušais bērns saņem rehabilitācijas pakalpojumu caur savas dzīvesvietas sociālo dienestu – finansējums „caur katras pašvaldības sociālo dienestu” 	<ul style="list-style-type: none"> – Starpinstitūciju vienošanās (Sadarbības līgums), kurā noteikti arī sociālā darbinieka pienākumi, tiesības un uzdevumi sadarbojoties Bērna mājas modelī. – Finansējums un sadarbība ar cietušā dzīvesvietas sociālo dienestu sociālās rehabilitācijas pakalpojuma plānošanai un nodrošināšanai
<p>5.2.12. Izpētes intervijas (pirms kriminālprocesa uzsākšanas) Bērna mājā</p> <ul style="list-style-type: none"> – Nereti Valsts policija ir pēdējā, kas saņem informāciju par cietušo bērnu. – Ir situācijas, kad nav pietiekamu indikāciju kriminālprocesa uzsākšanai, bet sociālajam dienestam vai bāriņtiesai izvērtējot riskus ir pamats uzskatīt, ka bērns cietis no seksuālas vardarbības – Šobrīd šādā situācijās bērns tiek nosūtīts psiholoģiskās izpētes veikšanai, kas vidēji ir 5-6 	<ul style="list-style-type: none"> – Kopīgi ar Rīgas sociālo dienestu analizēt iespējamību veikt cietušā bērna izpētes interviju Bērna mājā ar psihologa starpniecību un veicot videoierakstu, gadījumos, kad nav pietiekami daudz informācijas kriminālprocesa ierosināšanai. – Izstrādāt sadarbības shēmu šādu gadījumu risināšanā ar Sociālo dienestu un Valsts policiju

konsultācijas un laiks atzinuma sagatavošanai par izpētes rezultātiem	– Piedāvāt izpētes interviju kā alternatīvu psiholoģiskai izpētei (kad tas ir iespējams) Rīgas un Rīgas reģiona sociālajiem dienestiem
<p>5.2.13. Apmācības – vienotas izpratnes veicināšanai par nopratināšanas procesu</p> <p>– Anketēšanas procesā izmeklētāji un advokāti norādījuši uz nepieciešamību psihologiem, kas veic nopratināšanu apgūt zināšanas par nopratināšanas un izmeklēšanas procesu juridiskajiem aspektiem</p> <p>– Aptaujas procesā psihologi norādījuši uz nepieciešamību izmeklētājiem un advokātiem apgūt zināšanas par NICHD nopratināšanas tehniku</p>	<p>– Organizēt apmācības psihologiem par nopratināšanas juridiskajiem aspektiem;</p> <p>– Organizēt apmācības izmeklētājiem, prokuroriem, advokātiem par nopratināšanas tehniku un NICHD protokolu</p> <p>– Pirms katras nopratināšanas – iepazīstināt speciālistu komandu novērošanas telpā par nopratināšanas struktūru un ievada mērķiem un uzdevumiem</p>

5.3. Bērna mājas modeļa ieviešana citviet Latvijā

Bērna mājas modeli citos Latvijas reģionos iespējams attīstīt baltoties uz jau esošajiem krīžu centriem, kas saskaņā ar valsts deleģējumu sniedz sociālās rehabilitācijas pakalpojumus vardarbībā cietušajiem bērniem.

Vairumā šo krīzes centru ir telpas, kurās iespējams veikt cietušo bērnu nopratināšanu, atsevišķos krīžu centros ir pieejams arī tehniskais aprīkojums, videoieraksta veikšanai. Pēc Dardedzes rīcībā esošās informācijas krīžu centros tiek pratināti tikai tie bērni, kas atrodas uz vietas krīžu centrā un visbiežāk nopratināšanu veic izmeklētājs psihologa klātbūtnē (KPL 152.p.) un nevis ar psihologa starpniecību (KPL 153.p.).

Lai izvērtētu iespējamību pielāgot esošo krīžu centru telpas un pakalpojumu Bērna mājas modeļa ieviešanai reģionos ir nepieciešams izvērtēt esošo situāciju un pastāvošos sadarbības mehānismus. Sadarbība ar krīžu centriem reģionos plānots attīstīt divu Eiropas Komisijas finansētu projektu ietvaros (PROMISE II un BADEV) 2018. un 2019. gadā.

Krīžu centru adreses un kontakti:

Vidzemes reģionā:

1. Nodibinājums „Centrs Valdardze”
Raiņa iela 9F, Valmiera
valdardze@inbox.lv, 64220686

Latgales reģionā

2. „Rasas pērles”
"Varavīksne", Rugāju pagasts, Rugāju novads,
rasas_perles@inbox.lv, 64563493

Rīgas reģionā

3. Allažu krīžu centrs
Stārķu iela 4, Allaži, Allažu pag., Siguldas nov.
ziemelea@inbox.lv, 67148606

Zemgales reģionā

4. Dobeles Krīzes un atbalsta centrs
E. Francmaņa ielā 6, Dobele
baiba.brigmane@dobele.lv, 637 21631

Kurzemes reģionā

5. Nodibinājums "Talsu novada krīžu centrs"
Saules iela 7, Talsi, Talsu nov.,
info@kriзуcentrs.lv, 63 291147
6. Zantes ģimenes krīzes centrs
Skolas iela4, Zantes Pagasts, Kandavas novads
zanteberniem@inbox.lv 26353631
7. Krīzes centrs ģimenēm ar bērniem „Paspārne”
Talsu 39, Ventspils
paspārne_kc@inbox.lv, 63661515Krīžu centru izvietojums Latvijas teritorijā

Centrs Dardedze
Rīgā, 2017. gada 15. decembrī